

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

Hana Bielčíková

Domácí násilí a jeho prevence

Domestic violence and its prevention

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Zdeněk Karabec, CSc.

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 28. února 2010

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

V Pardubicích, dne 28. února 2010

Hana Bielčíková

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK:

IBP	individuální bezpečnostní plán
IC	intervenční centrum
Institut	Institut pro kriminologii a sociální prevenci
OSPOD	orgán sociálně právní ochrany dětí
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
PČR	zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
PO	předběžné opatření podle § 76b OSŘ
PřZ	zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
TrŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TrZ	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OBASH:

Úvod	1
1. Domácí násilí.....	3
1.1 Vymezení pojmu domácí násilí.....	3
1.2 Znaky domácího násilí	5
1.3 Projevy domácího násilí	7
1.3.1 Formy domácího násilí.....	7
1.3.2 Nové teoretické přístupy	12
1.3.3 Ex-partner stalking	16
1.4 Mýty domácí násilí doprovázející	17
1.5 Příčiny domácího násilí.....	19
1.5.1 Teorie příčin domácího násilí.....	20
1.5.2 Rizikové faktory	22
2. Profil pachatelů a obětí domácího násilí	23
2.1 Pachatel domácího násilí.....	23
2.1.1 Typologie osobnosti pachatele domácího násilí.....	25
2.1.2 Ženy jako pachatelky domácího násilí	27
2.2 Oběť domácího násilí	27
2.2.1 Dopady domácího násilí na oběť.....	29
2.2.2 Osoba oběti.....	33
I. Muži jako oběti domácího násilí.....	33
II. Děti jako oběti domácího násilí	34
III. Teenageři jako oběti domácího násilí.....	35
IV. Senioři jako oběti domácího násilí.....	36
V. Zdravotně postižení jako oběti domácího násilí.....	37
3. Fenomenologie a četnost jevu.....	38
4. Pomoc obětem domácího násilí právním řádu České republiky	41
4.1 Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím	41
4.1.1 Institut vykazání - první pilíř systému ochrany před domácím násilím.....	43

4.1.1.1 Metoda SARA DN	49
4.1.1.2 Statistické údaje o vykazání	50
4.1.2 Intervenční centra – druhý pilíř systému ochrany před domácím násilím	52
4.1.3 Předběžné opatření podle § 76b OSŘ – třetí pilíř systému ochrany před domácím násilím	53
4.2 Ochrana před domácím násilím v zákoně o přestupcích	55
4.3 Ochrana před domácím násilím v trestním právu	57
4.3.1 Trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ)	58
4.3.1.1 Statistické údaje o postihu domácího násilí	62
4.3.2 Ostatní trestné činy páchané při domácím násilí	63
4.3.3 Procesně právní úprava	69
5. Prevence domácího násilí.....	74
5.1 Obecně k prevenci kriminality	74
5.2 Prevence domácího násilí.....	77
5.2.1 Prevence domácího násilí v právním řádu České republiky	80
5.3 Občanská sdružení pomáhající obětem domácího násilí.....	81
5.3.1 Bezpečnostní plán	83
Závěr.....	85
Resume	87
Příloha	89
Rozhovor s poradkyní Bílého kruhu bezpečí, o.s.....	89
Seznam literatury	94

Úvod

Domácí násilí bylo po dlouhou dobu považováno za soukromou záležitost rodiny. K zásahům do této privátní sféry docházelo pouze v případech, kdy se intenzita násilí vyrovnala stupni závažnosti trestného činu. Postupným vývojem se ale postoj k domácímu násilí měnil. Nejprve ve Spojených státech amerických, poté ve státech Evropské unie docházelo prostřednictvím nových legislativních a sociálních opatření k zefektivnění intervence a pomoci při řešení tohoto násilného jevu. V počátcích této cesty sehrály důležitou roli ženské organizace, které na problematiku domácího násilí začaly upozorňovat, a tak se zasadily o jeho postupné odtabuizování.

Prvním mezníkem v české právní úpravě domácího násilí bylo zavedení nové skutkové podstaty **týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a** zákona č. 140/1964 Sb., trestního zákona. Poznatek, že násilí mezi blízkými osobami funguje jinak než mezi osobami cizími, se tak konečně promítl i do pozitivního práva. Tato úprava nabyla účinnosti 1. 6. 2004. Orgány činné v trestním řízení jsou od této doby ze zákona povinny stíhat násilníka bez ohledu na souhlas či nesouhlas poškozeného. Dnes je úprava domácího násilí obsažena ve skutkové podstatě trestného činu **týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199** zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. I přes výrazný pozitivní posun v právní úpravě se pro oběti ani pachatele situace výrazně nezměnila.

Druhým významným krokem se stalo přijetí **zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím**¹, dále jen zákon o ochraně před domácím násilím. Touto cestou stát jasně deklaroval svůj postoj vůči domácímu násilí. Jednak tím, že tento zákon fenomén domácího násilí prvně legálně pojmenovává, a jednak tím, že zavádí nový způsob boje s domácím násilím – prevenci, kterou představuje **institut vykázaní** násilné osoby, jehož cílem je předejít dalšímu násilí či jeho eskalaci.

Problematika domácího násilí ve mně vzbudila zájem hned s první přednáškou na téma Domácí násilí, jenž zahajovala výběrový předmět stejného názvu. Přednášky paní JUDr. Marie Vanduchové, CSc., stejně jako osobní zkušenosti a svědectví o nejtěžších případech týrání žen paní JUDr. Jiřiny Voňkové, CSc. byly natolik poutavé, že jsem se rozhodla fenomén domácího násilí více studovat. I proto jsem se rozhodla zaměřit svou diplomovou práci na trestněprávní a kriminologické aspekty domácího násilí a na prevenci tohoto jevu.

---

¹ Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, ze dne 14. března 2006, který nabývá účinnosti 1. ledna 2007

Systematicky je diplomová práce členěna do pěti kapitol. V první z nich bych se chtěla věnovat *obecným výkladům* o domácím násilí. Mou snahou bude vymezit a definovat pojem domácího násilí, vysvětlit jeho znaky a zákonitosti, také nastínit v jakých formách se projevuje a jaké jsou jeho příčiny. Práci zaměřuji zejména na násilí mezi dospělými osobami.

Ve druhé kapitole zaměřím pozornost na *profil pachatelů a obětí domácího násilí*. Mým cílem bude vyvrátit mýtus o typických pachatelích a typických obětech domácího násilí. Věnovat se budu i dopadům domácího násilí na oběť. Tyto první dvě kapitoly by měly napomoci domácí násilí pochopit a vysvětlit, proč je zvláštním patologickým jevem, vyžadujícím specifická řešení.

Třetí kapitola se bude týkat *fenomenologie jevu* domácího násilí. Konkrétně bych se pokusila zhodnotit data, která o domácím násilí přinesly mnou vybrané výzkumy. Tato kapitola by měla dokreslit pohled čtenáře na domácí násilí, na jeho četnost a podoby v konkrétních případech.

Těžištěm mé diplomové práce je čtvrtá kapitola, ve které se budu snažit detailně zaměřit na jednotlivé *instituty pomoci* obětem domácího násilí poskytované policejním, přestupkovým a trestním právem. V části první, věnované zákonu o ochraně před domácím násilím, se pokusím rozebrat každý z jeho třech pilířů (institut vykazání, činnost intervenčních center i zvláštní předběžné opatření). Část druhou věnuji ochraně před domácím násilím v přestupkovém právu, ochraně v právu trestním pak část třetí. Mým cílem bude, aby čtenář získal komplexní představu o možnostech ochrany před domácím násilím, které jsou českým právním řádem v současnosti poskytovány.

V páté kapitole se budu zabývat *prevencí*. Nejprve rozčlením obecnou prevenci před násilným činem, na základě které se pokusím dospět až k prevenci před domácím násilím. V této kapitole také věnuji pozornost preventivní činnosti, kterou vyvíjí občanská sdružení pomáhající obětem domácího násilí.

Přílohu mé diplomové práce tvoří *rozhovor* s paní Plk. PhDr. Marií Kopeckou, poradkyní Bílého kruhu bezpečí, o.s., o jejích zkušenostech z této činnosti. Mým přáním je, aby čtenář po teoretických výkladech mohl nahlédnout též do problematiky domácího násilí v praxi.

Cíle mé diplomové práce jsou zejména pořídit obecně teoretický výklad o domácím násilí a celkově popsat a zhodnotit instituty ochrany před domácím násilím v právním řádu České republiky. Metodou mé práce bude postupovat primárně od obecných pojmů, téměř o každém tématu se pokusím na závěr shrnout má konkrétní poznání. Diplomová práce vychází z právního stavu k 28. únoru 2010.

1. Domácí násilí

1.1 Vymezení pojmu domácí násilí

V odborné literatuře se můžeme setkat s mnoha různými definicemi pojmu „**domácí násilí**“. Liší se podle vědního oboru, zaměření práce jednotlivého autora či širě pojetí. Můžeme pozorovat, že definice prošla jistým vývojem a rozšířením. V době, kdy domácí násilí počalo být předmětem odborného zkoumání, tj. na konci 70. let 20. století, bylo vnímáno jako *genderově podmíněné násilí v intimním vztahu*, které páchá partner - *muž na své ženě*. V současné době se za oběti domácího násilí pokládají nejen ženy, ale i muži, děti a senioři.²

V **širším slova smyslu** pod pojem domácí násilí řadíme násilí mezi členy rodiny, proto se v této souvislosti objevuje také termín **rodinné násilí**. Jde o jev v rodinách velmi frekventovaný, dotýkající se všech druhů rodinných vztahů (týrání dětí dospělými, násilí mezi dětmi navzájem, mezi partnery, mezi dospělými a prarodiči). **Rada Evropy** ve svém doporučení formuluje, že „násilné chování v rodině zahrnuje jakýkoli čin nebo opomenutí, spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu, nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují rozvoj jeho osobnosti.“³

K domácímu násilí v **užším slova smyslu**, které je také označováno jako **intimní (partnerské) násilí**⁴, dochází v párovém soužití - mezi partnery současnými či bývalými, mezi manželi stejně jako mezi partnery nesezdanými, mezi heterosexuály i partnery stejného pohlaví. Jde o samostatný komplexní jev schopný nabývat různých podob. Rozumí se jím násilné chování v rámci intimních vztahů, které u jedné osoby vyvolává strach z osoby druhé.

Prvním, kdo v České republice ve svých materiálech k pojmenování tohoto jevu použil spojení „**domácí násilí**“ (z angl. *domestic violence*), byl Bílý kruh bezpečí v roce 1993. Posléze se toto označení stalo nejvíce užívaným. Vyvrcholením vývoje je, podle mého názoru, pojetí formulované Parlamentem České republiky, uvedené v důvodové zprávě k zákonu na ochranu před domácím násilím. Rozumí jím „**opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde, k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi**

---

² Blíže viz.: Čírtková, L.: Moderní psychologie pro právníky, Domácí násilí, stalking, predikce násilí. Praha, Grada Publishing, a.s., 2008, str. 9.

³ Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy R (85)4 o násilí v rodině z 26.3.1985.

⁴ Voňková, J., Huňková, M., a kol.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. Praha, proFem, o.p.s., 2004, str. 13 a 15.

osobami, které jsou či byli spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě.⁵

Jaký je vztah mezi pojmy násilí a domácí násilí? **Násilí obecně** je takové jednání jedné osoby - *agresora*, které druhé osobě - *oběti* působí bolest, poškozuje ji či zraňuje. Tyto následky jsou oběti pocíťovány jako újma na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví. **Světová zdravotnická organizace** definuje pojem násilí jako „úmyslné použití či hrozbu použití fyzické síly nebo moci proti sobě, jiné osobě, proti skupině či komunitě, a to síly (moci), která má, nebo s vysokou pravděpodobností bude mít, za následek poranění, smrt, psychickou újmu, poruchu vývoje či osobnosti.“⁶

Teorii trestního práva je násilí chápáno jako „použití fyzické síly k překonání nebo zamezení kladeného či očekávaného odporu.“⁷ Násilí se může projevit ve dvou podobách. **Absolutní násilí** (*vis absoluta*) je situací, kdy vlastní chování oběti je jednáním pachatel zcela vyloučeno, také složka vůle u oběti úplně chybí. Pro situace domácího násilí je příznačnější forma druhá – **násilí kompulzivní** (*vis compulsiva*), kdy pachatel svým počínáním působí na psychiku oběti s cílem přinutit ji, aby se nátlaku podrobila. Složka vůle se proto u oběti projeví, je však prováděným násilím (např. bitím) ovlivněna.⁸

Trestní zákoník v § 119 TZ pouze zmiňuje, že „trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí.“ Toto ustanovení však pojem násilí nevykládá, protože se vztahuje jen na situace, kdy násilí, jako použití fyzické síly, je prostředkem k dosažení nějakého cíle.⁹

Mám-li odpovědět na výše položenou otázku, **hlavní rozdíly** nacházím jednak v **místě činu**, kde k násilí dochází, jednak v **osobách**, na kterých je násilí páčáno. K domácímu násilí vždy dochází v soukromí a zpravidla beze svědků. Nejčastěji pak v bytě, ale i jinde, kde si je pachatel jist, že sem nedosahuje kontrola veřejnosti. Oběť je vždy pachateli velmi dobře známá, neboť jde o osobu žijící s ním v intimním vztahu. Vzhledem k blízkému (mnohdy manželskému) poutu, vychovávaným dětem a společnému bydlení je oběť na pachateli citově, sociálně i ekonomicky závislá. Mimořádnost spíš než v násilí samotném lpí v této **intimitě**, která oběť s násilníkem spojuje.

⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., www.psp.cz, sněmovní tisk č. 828/2005.

⁶ Haškovicová, H.: Manuálek o násilí, Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, Brno, 2004.

⁷ Novotný, O., Vokoun, R. a kol.: Trestní právo hmotné - II. Zvláštní část. Praha, Aspi, a.s., 2007, str. 52.

⁸ Blíže viz.: Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. I. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 656 – 657.

⁹ Tamtéž.

K dalším specifickým, která se u jiných druhů násilných činů nejeví za zásadní, patří **rozšířenost** domácího násilí, **vysoká míra latence** a **závažnost dopadů** domácího násilí na oběti i společnost jako celek. Uvádí se, že nejvíce početnou formou násilí, ke které mezi lidmi dochází, je právě domácí násilí, dále také, že s větší pravděpodobností bude člověk napaden, poraněn, vystaven týrání nebo dokonce usmrcen doma ze strany osoby sobě blízké, než na jiném místě osobou neznámou.¹⁰

Právo rodiny na soukromí vytváří ideální prostor pro nekontrolovatelný vznik a rozvinutí násilí v tomto intimním prostředí. Násilí je pácháno skrytě, mnoho pachatelů stejně jako obětí zůstávají v utajení. Vysoká míra latence domácího násilí umožňuje pachatelům opakovat a zintenzivňovat útoky, a tak cyklus násilí upevňovat. „**Nejprve se jedná o útoky na lidskou důstojnost, následně na zdraví, konečně může násilí přerůst v útoky na život ohrožené osoby.**“¹¹

Následky domácího násilí jsou jako u jiných závažných sociálně patologických jevů velmi vážné. Postihují nejen týranou osobu, ale i svědky (hlavně děti), kteří jsou týráním přítomni.

1.2 Znaky domácího násilí

Domácí násilí se vždy odehrává v rámci **intimního vztahu dvou osob**. Osoby blízké, mezi kterými pouto intimního vztahu vzniká, jsou imanentním znakem domácího násilí. Může jít o vztahy manžel/manželka, druh/družka, přítel/přítelkyně. K identifikaci domácího násilí byly pojmenovány¹² jeho čtyři klíčové znaky, pomocí kterých lze běžné rodinné hádky i permanentní spory odlišit od domácího násilí skutečného.

1) Opakovanost a dlouhodobost násilí

Domácí násilí není příležitostná potyčka a z jednoho útoku, ať má jakýkoli charakter, není ani možné určit, zda se o něho v tomto případě jedná. Může však být jeho začátkem. **Opakovanost a dlouhodobost**, ze kterých plyne nebezpečnost domácího násilí, je znakem, který charakterizuje domácí násilí jako nekončící řetěz násilí, kterému je oběť díky svému blízkému vztahu k pachateli stále znovu vystavována. Doba trvání týrání může čítat i několik

---

¹⁰ Čítrková, L.: Domácí násilí. In Kriminalistika 3/2006 (online)

¹¹ Kolektiv autorů: Metodický rámec interdisciplinární spolupráce na místní úrovni při řešení případů domácího násilí. Bílý kruh bezpečí, o.s., Praha, 2007, str. 34.

¹² Blíže viz.: Čítrková, L., Vitoušová, P.: Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Praha, Grada Publishing, a.s., 2007, str. 108-110.

let. Z tohoto znaku vychází někdy užívaná negativní definice popisovaného jevu říkájící, že domácí násilí není spor nebo jednorázový incident.¹³

2) Stupňování intenzity a četnosti násilí

Druhý znak, kterým je *stupňování intenzity a četnosti násilí*, ukazuje domácí násilí jako plíživý, vyvíjející se jev, který se zpravidla počíná psychickým násilím. Partner nejprve útočí proti lidské důstojnosti, také se snaží oběť sociálně izolovat. Oběť si partnerovo chování zpočátku může vysvětlovat jako projevy lásky, jako zvýšenou žárlivost. Postupně se z přání („nechod’ dnes s kamarádkou, vem si jiné šaty“) stávají příkazy, ke kterým je v další fázi připojena výhrůžka potrestáním. Nakonec dochází k hrubému urážení, ponižování, zesměšňování a omezování. Pokud v této rané fázi oběť vztah neukončí či nevyhledá pomoc, psychické násilí přeroste v násilí fyzické a oběti už nepůjde jen o lidskou důstojnost, ale i o tělesné zdraví, později dokonce o holý život, protože násilí se stane součástí běžného života. Faktorem rychlé eskalace útoků může být holdování alkoholu či jiné závislosti násilníka.

3) Jasně, neměnitelně a nerovné role agresora a ohrožené osoby

Domácí násilí je vždy výlučně jednostranné. *Jasně, neměnitelně a nerovné role* agresora a ohrožené osoby naplňují třetí znak, pomocí kterého můžeme rozlišit domácí násilí od partnerských hádek či vzájemných potyček. Zatímco při hádce zaujímají partneři vyměňující si názory rovnoprávné postavení, v situaci domácího násilí stojí proti agresorovi bezmocná a vystrašená oběť, podléhající jeho moci.

Známé jsou i případy, kdy osobu násilnou a ohroženou není možné identifikovat, protože si role střídají. Přestože i v těchto tzv. italských domácnostech dochází k opakovaným a stupňujícím se projevům násilí, násilně se chovají oba partneři a instituty sloužící k ochraně oběti domácího násilí nemohou být užity.

4) Neveřejnost, soukromí jako místo činu

K násilnému jednání se partner uchyluje, pokud ví, že zůstane skryto před kontrolou veřejnosti. Nejčastěji k domácímu násilí dochází v *soukromí*, za zavřenými dveřmi domácností, bez svědků a důkazů. Mnohdy o tom, co se doma děje, neví ani rodiče, sourozenci ani blízcí známí. Mnohé příručky obětem radí, ať se snaží uložit jakýkoli důkaz o fyzickém napadení (např. roztrhané oblečení, fotografie modřin) či zdemolování nábytku.¹⁴ K útokům může docházet i jinde než přímo ve společně obývaném bytě nebo domě, např. v soukromí hotelového pokoje, rekreační chaty nebo auta.

¹³ Zdroj: http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=298. Stav ke dni 13.10.2009, 14:19

¹⁴ Např. Voňková, J.: Vaše právo! první pomoc ženám, obětem domácího násilí. 5. aktualizované doplněné vydání, Praha, proFem o.p.s., 2006, str. 9

Všechny **čtyři znaky** musí být současně naplněny, aby násilné chování bylo považováno za projev domácího násilí. Vedle nich lze pozorovat i **další specifika**. Pravidelně se vyskytujícím je například motiv agresora, kterým je získat a uplatňovat nad svým partnerem ***moc a kontrolu***. Nástrojem, který vztah závislosti partnera na násilníkovi vytvoří, upevňuje a udržuje jej, je právě násilné jednání různé intenzity a různých podob. Cílem násilníka je snaha kontrolovat a řídit chování a každodenní život svého partnera, a to hlavně v sociální a ekonomické oblasti.

Agresor má ***dvojitou tvář***. Na veřejnosti je slušným a spořádaným člověkem bez kriminální minulosti, o kterém by se ztěžka mohlo usuzovat, že v soukromí je tyranem. Oběť proto hlavně v počátcích násilí nechápe, co se děje a proč. Také cítí obrovský strach z toho, že se útok bude opakovat, proto je často ochromena ve schopnosti na násilí reagovat. Pokud vyhledá pomoc, přeje si více než potrestání, aby násilí skončilo a aby jejich soužití bylo jako dřív. I z toho důvodu oběť omlouvá násilné chování partnera, bere vinu na sebe a poskytovanou pomoc nakonec odmítá. ***Ambivalentní postoj*** oběti k násilnému partnerovi pramení nejen z toho, že oběť má pachatele ráda, ale i z obav z osamocení, finanční nejistoty a ztráty bydlení. Důvodem může být i strach, že se jí partner pomstí, pokud bude situaci řešit. Ještě složitější rozhodnutí nastává, pokud partneři vychovávají děti.

Všechny tyto specifické znaky, které jsem se snažila blíže výše vymezit, lze rozpoznat z definice partnerského násilí formulované Bílým kruhem bezpečí¹⁵, která říká, že: „**Domácí násilí je jakékoli fyzické, psychické anebo sexuální násilí mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v jejich soukromí a tím skrytě mimo kontrolu veřejnosti, intenzita násilných incidentů se stupňuje a vede ke ztrátě schopností včas tyto incidenty zastavit a efektivně vyřešit narušený vztah.**“ Vedle vyčerpávajícího popisu základních znaků domácího násilí je zde samotné násilí diferencováno na fyzické, psychické anebo sexuální. Na tyto i další formy násilí se zaměřím v následujícím oddílu.

1.3 Projevy domácího násilí

1.3.1 Formy domácího násilí

Domácí násilí, konkrétně jednotlivé útoky namířené proti osobě pachateli blízké, může nabývat rozličných až těžko uvěřitelných podob. Poznání toho, k čemu přesně mezi partnery dochází a popis forem, jakých násilníkovi útoky nabývají, mají velký význam. Umožňují mj. stanovit *psychologický typ agresora*, také určují postupy zasahujících institucí (poradenských a intervenčních center, policie a soudů), kterých má být jako nejvhodnějších užito. Nejen

---

¹⁵ Zdroj: <http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/domaci-nasili/r69>. Stav ke dni 1.10.2009, 15:26.

proto je znalost forem domácího násilí pro pracovníky těchto orgánů nezbytná. I **institut vykazání násilné osoby je přímo závislý na zmapování forem a projevů domácího násilí.**¹⁶

Domácí násilí se často projevuje v **několika formách současně**. Příznačná je i stupňující se tendence, kdy psychické násilí se postupem času vyhrotí v násilí fyzické. Nejčastější formou domácího násilí je kombinace fyzického a psychického násilí.

V teorii o domácím násilí jsou rozlišovány následující základní formy..¹⁷

Psychické násilí

Ponižování, urážení, znevažování, obviňování, zákazy, zastrašování, terorizování, vyhrožování, vydírání, hrubé chování, ničení vlastnictví oběti, zejména oblíbených věcí apod.

Psychické násilí je nefyzickou formou násilí, které je často předzvěstí fyzického týrání, které pak pravidelně doprovází. Ve vzácných případech zůstává jen u této formy, kdy je oběť dlouhodobě citově týrána. Následky psychického týrání sice nejsou viditelné, hluboké rány na duši oběti, která je bezcitnému zacházení vystavována i po dlouhá léta, bolí více než uhození. Patří mezi ně snížené sebevědomí, pocity méněcennosti, ztráta duševní rovnováhy, pohody a radosti ze života, také strach nebo neschopnost sám o sobě rozhodovat, závislost na partnerovi, v nejtěžších případech sebevražedné sklony.

K verbálním útokům a obviňování dochází za různých okolností také v normálně fungujících vztazích, které se po zklidnění situace navrací v pohodové soužití. O psychické formě domácího násilí mluvíme, pokud psychické násilí nabývá na jisté *intenzitě*, umožňující uplatňovat nad obětí *nadvládu*, dochází-li k němu *dlouhodobě* a *opakovaně*. Jak také bylo napsáno při vyjmenovávání znaků domácího násilí, tyran svým jednáním zamýšlí vzbudit *pocity strachu*, pomocí něhož si oběť podmaní, proto vyvolává bezdůvodné hádky, zastrašuje oběť křikem či gesty. Pomocí gest a posunků, která se mezi partnery rozvinou, může ovládat chování oběti na veřejnosti, aniž by si kdokoli jiný všiml něčeho zvláštního. Oběť raději volí vyžadované chování, než aby byla doma zbita.

Za **emocionální násilí** lze označit výhrůžky týkající se dětí, které se tak stávají nástrojem vydírání. Partner je kupříkladu označován za špatnou matku/otce, časté jsou i pohrůžky, že „pokud se pokusíš odejít, postarám se o to, že děti už nikdy neuvidíš, pokud

¹⁶ Blíže viz.: Čírtková, L.: Moderní psychologie pro právníky, Domácí násilí, stalking, predikce násilí. Praha, Grada Publishing, a.s., 2008, str. 10 a

texty v tabulkách: Bednářová, Z., Macková, K., Wünschová, P., Bláhová, K.: Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám. Praha: Acorus, 2009, str. 7-8.

¹⁷ Blíže viz.: Voňková, J., Huňková, M., a kol.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. Praha, proFem, o.p.s., 2004, str. 20 - 21.

nezačneš poslouchat, zabiju sebe i děti.“ Zvláštností není ani vydírání týráním domácího mazlíčka, ničením vybavení bytu i osobních věcí oběti. Psychické tresty mohou přijít i za to, že oběť je oblíbená v okolí, za její úspěchy v práci. Její vinou jsou i pracovní neúspěchy násilníka, stejně jako ostatní běžné životní problémy.

Škála projevů psychického násilí je pestrá. Pachatel směrem k oběti vede urážlivou a zraňující komunikaci, slovně ji týrá, ponižuje, uráží či zesměšňuje, permanentně ji kritizuje a znevažuje ve jejích schopnostech. To vše vede ke ztrátě sebevědomí, oběť si přestává věřit a myslí si, že vše je opravdu jen její vina. Napomáhá tomu i *zlehčování* situace agresorem, který oběti tvrdí, že se nic nestalo, že si vymýšlí a přehání. Říkává jí: „Co brečíš, to bylo jen poplácání z lásky.“ Stačí, aby traumatizovaná oběť stále dokola poslouchala, že pokud by se pokusila vyhledat pomoc, budou si o ní myslet, že se zbláznila, když by od pohledu slušného člověka obvinila z týrání. Oběť začne brzy věřit, že není psychicky v pořádku a měla by se začít léčit.

Snaha vyvolat u oběti nejistotu o jejím duševním zdraví pachateli v situaci domácího týrání lehce vychází. Ještě nebezpečnější je, pokud zpochybnění zdravé mysli oběti má pachatel za cíl, než za taktiku, jak si nad ní udržet moc. **Aktivním psychickým týráním** oběti, např. užitím zvláštních interpersonálních technik, schováváním věcí nebo záměrným matením, může pachatel docílit i desintegraci osobnosti oběti.

I **pasivní psychické týrání**, spočívající v nedostatečném uspokojování psychických potřeb, k jejichž naplňování se přirozeně partnerské vztahy navazují, je pro oběť velmi frustrující, vede k citovému strádání a ztrátě pocitu bezpečného domova. Agresor odmítá jakékoli projevy pozornosti, s obětí nekomunikuje, ignoruje ji a přehlíží.

Půjde-li o případ týrané ženy jako oběti, můžeme v chování některých násilníků pozorovat i jednání označované jako zneužívající „**právo muže**.“ K ženě přistupují povýšeně, jednají s ní jako se služkou. Rozhodují úplně o všem, protože se považují za „pána domu.“ Ženin názor nebo přání, natož základní právo podílet se na spolurozhodování, nemají žádnou váhu a musí se rozmarům svého muže tiše podřídít. Takový muž odmítá ženě jakkoli pomoci s domácími pracemi nebo s péčí o děti, rozhoduje o místě dovolené, jestli se přestěhují apod.

Fyzické násilí

Fackování, bití rukama nebo předměty, kopání, škrcení, svazování, ohrožování bodnou nebo palnou zbraní nebo jinými předměty, odpírání spánku a jídla až po útoky proti životu.

Na rozdíl od předchozí formy, **fyzické násilí** zpravidla zanechává na oběti viditelné následky, např. modřiny, podlitiny nebo jizvy. Může dojít i k tělesným poraněním různé

závažnosti, nejčastěji oběť trpí zlomeninami končetin, žeber nebo nosu, pohmožděninami, vnitřním zraněním, tržnými ranami, poraněním obličeje, atd. Oběť je fyzickými útoky ohrožena na svém zdraví, v nejkrajnějších případech je ohrožen i její život.

Je uváděno, že nejvíce se agresor dopouští strkání, fackování, bití pěstmi nebo různými předměty, tahání za vlasy, kopání, smýkání, škrcení, třesení, kousání. Týrání může nabývat i krutých praktik, kdy pachatel láme poškozené ruce, mlátí ji hlavou o zeď, zhasíná o její kůži cigarety nebo jí způsobuje bodné či řezné rány, koupe ji v ledové vodě nebo naopak způsobující bolestivé opaření. Dochází i k dušení, srážení na zem, bičování, svazování a znehybňování oběti. Pokud bych označila vyjmenované projevy za **aktivní fyzické násilí**, můžeme dojít stejně jako v části věnované psychickému násilí k dvojí podobě.

Druhým, tedy **pasivním fyzickým násilím**, bych označila nedostatečné uspokojování životních potřeb. Typickým příkladem je vyčerpávání oběti odpíráním spánku nebo hygieny, nepodávání stravy a tekutin, přikazování konat vysilující nebo zbytečné práce.

Jak bude ještě popsáno níže, jednotlivé fyzické útoky, ze kterých se mozaika domácího násilí postupně sestavuje, nedosahují intenzity trestného činu a pachatel, vědom si této skutečnosti, nemá strach, že by byl volán k trestněprávní odpovědnosti. V povědomí celé společnosti by ale mělo být, že nikdo nemá právo snášet ani jedinou facku.

Sociální násilí

Zákazy kontaktu s přáteli a s rodinou s cílem sociálně oběť izolovat. Jednostranné uplatňování privilegií pachatele rozhodovat ve všech oblastech společného života, využívání dětí nebo jiných osob jako prostředku nátlaku na oběť, znemožňování oběti v sociálním prostředí.

Pro domácí násilí je příznačné i jednání spočívající v izolování oběti od okolního světa a permanentní kontrole každého dne, které označujeme jako **sociální násilí**. Agresor tak získává absolutní moc nad tím, co partner dělá, s kým se stýká a kam chodí. Své konání hájí tím, že to dělá z lásky a žárlivosti.

Oběť má kupříkladu i proti své vůli určeno, že nebude chodit do práce. Nesmí být v kontaktu se svou rodinou ani se stýkat s přáteli, navazovat styky se sousedy. Sama nesmí vycházet, bývá zamykána a stává se tak vězněm ve svém vlastním domě. Když někam musí zajít (na úřad, k lékaři), partner ji doprovází nebo má přesně spočítané, jak dlouho cesta zabere (cesta do školy pro potomka a zpět), zpoždění není tolerováno a vyvolává zpravidla útok. Důvodem je jednak získání jistoty, že nemá jiné milostné známosti, jednak zabránění tomu, aby měla možnost se někomu svěřit či se pokusila vyhledat pomoc.

Přijímání návštěv v bytě je nepřipustné, pokud se tak stane, násilník se schválně chová nevhodným způsobem, aby hosty pro příště odradil. Objektem kontroly jsou i telefonáty (není vyloučené, že násilník technicky znemožní odchozí telefonáty a oběť sama nemůže vůbec nikoho kontaktovat), SMS zprávy, elektronická i písemná korespondence. Dohledu jsou podrobeny veškeré zájmy oběti, jenž jsou omezeny na minimum, dále sledování televize, rádia i přístup k internetu. Oběť je kontrolována na každém svém kroku, co má nosit, jak se má chovat, co se bude dělat, to vše je rozhodováno bez ní.

Ekonomické násilí

Omezování přístupu k penězům, neposkytování prostředků na společnou domácnost případně i na děti, absolutní kontrola nad příjmy a výdaji oběti, zatajování ekonomické situace pachatele a rodiny.

V domácím násilí *jde o moc a kontrolu nad obětí*, jak už jsem několikrát zmínila. Jednou z cest, jak účinně ovládnout a podmanit si druhou osobu, je zamezit jí přístup k financím. Jednání, nazývané **ekonomické násilí**, může mít různé varianty a agresor využívá rozličné taktiky. Jednou z nich je vynucení si, aby partner neměl zaměstnání, čímž jednak oběť znemožní vydělávat, jednak ji uzavře doma. Odůvodňováno to bývá tím, že peněz mají dost, „alespoň budeš mít více času na domácnost a děti, miláčku.“ Oběť tak nemá svůj vlastní zdroj příjmů, zákonitě se stává závislou na živiteli rodiny. Ten přístup k penězům posléze odpírá.

I v případě, že oběť příjmy má, často má znemožněno společný účet užívat. O peníze je nucena prosit, což je jí vždy vyčítáno, nebo dostává kapesné. Nemá dostatek finančních prostředků pro potřeby své, dětí nebo domácnosti. Oběť tak nemá možnost cokoli si pořídit bez vědomí násilníka.

Rizikovým faktorem domácího násilí mohou být útočníkovi různé závislosti (na alkoholu, drogách, hracích automatech), kterými rodinné finance značně trpí. Vyloučeny nejsou ani případy, kdy násilník zapříčiní zadlužení rodiny nebo rozprodává zařízení bytu. Finanční tíseň oběť velmi oslabuje a podporuje v setrvání v násilném vztahu. Má pocit, že bez peněz se nemůže pokusit odejít a začít od začátku nový život.

Sexuální násilí

Znásilnění, nucení k sexuálním praktikám, sexuální napadení, zacházení s blízkou osobou jako se sexuálním objektem.

Další z násilných forem, kterých domácí násilí nabývá, je **sexuální násilí**. V partnerském vztahu dochází ke znásilňování, k vynucování pohlavního styku proti vůli zneužívaného partnera, ať už prostřednictvím fyzického násilí nebo výhrůzek, či k sexuálnímu napadání. Násilník vyžadováním nechtěných sexuálních praktik omezuje svobodu oběti rozhodovat o svém intimním životě. Násilníkovy jednání oběť podstupuje nedobrovolně a s nechutí, je jí nepříjemné, bolestivé a může být příčinou vnitřních poranění.

Dokázat, že k sexuálnímu násilí mezi partnery dochází, je pro oběť velmi obtížné. Jednak jde o záležitost intimní a citlivou, o které se těžko oběti mluví, jednak k němu dochází v soukromém prostředí bez důkazů a svědků.

1.3.2 Nové teoretické přístupy

V posledních pěti letech se při zkoumání domácího násilí objevují **nové tendence**. Základem zůstávají **formy** domácího násilí (viz. výše), jejichž znalost a význam zůstanou i nadále klíčovými. Při nových studiích se k domácímu násilí přistupuje komplexněji, s cílem podoby a varianty domácího násilí lépe rozlišit, a tak postihnout **celistvé vzorce** tohoto jevu. Vedle vyjmenovaných forem se pozornost upíná i na **četnost** jednotlivých incidentů, na jejich **intenzitu** a na **vývoj** domácího násilí v průběhu času.¹⁸

Je tak možné výstižněji klasifikovat vzorce domácího násilí, pomocí nichž je lépe diferencována intervence poskytovaná jak oběti, tak i pachatelům domácího násilí. Kriterium četnosti a intenzity fyzického násilí a nebezpečného vyhrožování je například základem pro metodu SARA, pomáhající diagnostikovat domácí násilí intervenujícím subjektům (viz. Oddíl 4.1.1.1).

Každý typ domácího násilí se vyznačuje pro sebe specifickými psychologickými a právními otázkami, páchají je různí pachatelé a u obětí vyvolávají odlišné následky. Dají se najít i další rozdílné doprovázející okolnosti, jako je například míra rozvodovosti u jednotlivých vzorců. Do budoucna lze očekávat sjednocení současných vícerých přístupů do jednotné terminologie.

L. Čírtková ve své knize „Moderní psychologie pro právníky“ zmiňuje několik nejnovějších přístupů k domácímu násilí. Nejvíce používanou je klasifikace, kterou vytvořila v roce 2002 finská autorka Minna Piispa.¹⁹ Závěrem jejího zkoumání, vycházejícího

---

¹⁸ Blíže viz.: Čírtková, L.: Moderní psychologie pro právníky, Domácí násilí, stalking, predikce násilí. Praha, Grada Publishing, a.s., 2008, str. 11.

¹⁹ Blíže viz.: Tamtéž, str. 12-26.

z empirického výzkumu s přihlédnutím k délce trvání násilí, jsou čtyři nejčastější varianty domácího násilí:

Epizoda v minulosti

Nejméně závažným vzorcem, který charakterizuje situaci domácího násilí jako ojedinělý, sporadický jev, je **epizoda v minulosti**. Mezi partnery jde o uzavřenou kapitolu jejich soužití. Pokud jde o účastníky, pro tento vzorec není příznačné, aby násilník trpěl vážnějšími poruchami osobnosti, také oběť je silnou netraumatizovanou osobností, svobodně se rozhodující, zda od partnera odejde nebo ve vztahu setrvá.

Psychické týrání / Mentální mučení

Méně časté jsou případy, kdy se domácí násilí zakládá výlučně na **psychickém týrání** partnera. Fyzické agrese se v násilném vztahu vůbec nevyskytují, dochází k ryzímu psychickému teroru. Na rozdíl od fyzických podob domácího násilí, které jsou ve všech případech psychickým násilím doprovázeny, zde jde čistě o slovní nebo jiné nekontaktní projevy agrese, které se opakují a narůstají na intenzitě, čímž vytvářejí nerovnoměrný vztah mezi partnery. Typickým cílem násilníka je terorizovat, ponižovat a zastrašovat partnera. Ten pociťuje strach a ponížení. Týrání může zapříčinit nejen poškození duševního ale i tělesného zdraví.

Pachatelé psychického mučení bývají osoby se zvláštními povahovými vlastnostmi, v literatuře se pro ně objevuje označení „*emocionálně nezpůsobilé osobnosti*.“ Na svém chování neshledávají nic abnormálního. Odmítají být odpovědní za své chování, vinným za nefungující vztah označují zásadně oběť. Pro ni mají následky čistě psychického násilí stejně devastující dopady jako pro oběti vystavené fyzickým atakům. Subjektivně mohou vnímat svou situaci za ještě beznadějnější, než kdyby jim bylo ubližováno tělesně. Psychická destabilizace oběti zabraňuje včas vyhledat pomoc, při kontaktu s intervenujícími subjekty se oběť může jevit jako osoba narušená a nevěrohodná ve své výpovědi. Nezřídka se objevuje i ambivalentní postavení k násilnému partnerovi.

Krátká historie násilí

Oproti předchozímu vzorci, je typ, autorkou označovaný jako **krátká historie násilí**, nejobvyklejší podobou, které domácí násilí nabývá. Násilí není jednorázovým aktem a ani není páčeno soustavně, nýbrž je vměstnáno do občasných krátkých úseků, které oddělují delší, relativně klidná období bez násilí. *Cyklické střídání* jednotlivých intervalů násilí a klidu udržuje ochotu oběti setrvat v násilném svazku. První náznaky počátku domácího násilí se jeví nenápadně, zpětně si oběť těžko vybavuje, kdy přesně násilí začalo a co bylo spouštěcím mechanismem.

Koloběh cyklicky se vracejícího násilí bývá též označován jako *spirála domácího násilí*. Násilná období se v čase opakují, avšak jako se zužuje spirála, útoky mířené proti oběti narůstají na intenzitě a období, která oběť pociťovala jako klidná, se výrazně zkracují na úkor častěji vybuchujícím intervalům násilí. Stejně jak se upevňuje moc a kontrola násilníka nad obětí, v přímé úměře narůstá závislost a strach týrané osoby z agresora.

Cyklus domácího násilí tvoří tři střídající se období.²⁰

- **fáze I - narůstání napětí**

Fázi bezprostředně předcházející propuknutí násilí označujeme jako fázi *narůstání napětí*, ve které může docházet k mírným projevům násilí, pramenících ze žárlivosti nebo podrážděnosti partnera. Na oběť se snáší nadávky, kritika, může padnout i facka. Oběť, snažíc se udělat cokoli aby k propuknutí násilí nedošlo, je k partnerovi úslužná, pečuje o něho a snaží se mu ve všem vyhovět. Čím dál více se bojí, že se násilí vrátí, a obviňuje samu sebe, že pokud se tak stane, bude to její vina.

- **fáze II - týrání**

Předcházející tenze v rozhodném okamžiku vrcholí a přerůstá v otevřené fyzické i psychické násilí. Tato fáze *týrání* je krátkého trvání, násilník neovládá své jednání a dopouští se násilí, které oběti způsobuje od lehčích až po velmi vážná poranění. Jednání pachatele je těžko předvídatelné. Týraná osoba pasivně násilí přijímá, ať udělá cokoli, stejně bude napadena. Cítí strach, bolest fyzickou i psychickou. U mnoha obětí se objevuje *naučená bezmocnost*, díky které věří, že nemá žádný význam se pokusit o únik či obranu. Bezprostředně po útoku přicházejí deprese, apatie, emoční zhroucení.

- **fáze III – usmiřování, klidu**

Poslední období, do které se přemění situace po ustání násilných útoků, nazýváme fází *klidu*. Mezi partnery dochází k usmiřování, v některých pramenech se můžeme setkat s přirovnáním k líbánkám. Tyran všeho lituje a za své jednání se omlouvá. Kupuje květiny či dárky, slibuje, že už se to nikdy nestane. Odpovědnost za své násilné jednání však přizná málokterý z násilníků. Spíše dávají vinu oběti s tím, že pokud změní své chování, k násilí už nikdy nedojde.

Z počátku bývá tato fáze nejdelšího trvání, v průběhu násilného vztahu se zkracuje až téměř mizí a dominují první a druhá fáze. Stálé střídání vlídného chování s násilným oběť odrazuje od odhodlání partnera opustit. Pachatel není motivován, aby své chování změnil. Předvídat počátek a konec jednotlivých cyklicky se vracejících fází je pro jejich závislost na

---

²⁰ Vargová,, B., Vavroňová, M.: Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí. Druhé, doplněné vydání. Praha, ROSA, 2008, str. 7.

mnoha situačních faktorech obtížné. „Kritické období pro eskalaci násilí bývá v době těhotenství, mateřské dovolené a v době, kdy se žena pokouší vztah ukončit.“²¹

Podle výsledků výzkumů je autorkou k tomuto vzorci ještě uváděno, že doprovází zejména partnerské vztahy s tradičním hierarchickým pojetím rodiny, ve které je žena podřízena muži.

Partnerský terorismus

Nejzávažnější podoba násilí v partnerských soužitích vůbec se podle jmenované finské autorky nazývá **partnerský terorismus**. Jde o vzorec domácího násilí pro dlouhodobé, chronicky se opakující násilí, vážně traumatizující oběť a psychicky poškozující vychovávané děti. Výhradními pachateli jsou podle současných poznatků muži a není neobvyklé, že jsou to muži s poruchami osobnosti a chování.

Tento vzorec je svou charakteristikou velmi blízký vzorci nazvanému **intimní terorismus**, vycházející z typologie vytvořené Američankami Johnson a Leone v roce 2005, řídící se *motivací násilníka*.²² Motivem pro agresorovo násilí jakékoli formy je zde uchování moci a silné kontroly nad partnerem. Přistupuje k němu nadřazeně a s despektem, jejich vztah je extrémně asymetrický. Na chování druhého ani na vnějších okolnostech prakticky nezáleží, záminka k útoku se i přes maximální snahu oběti vždy najde. Ukončení partnerského vztahu odloučením nebo rozvodem je pro násilníka nepřijatelné. Ztrátu kontroly nechce nikdy připustit, a proto jsou pokusy oběti ke změně situace velmi nebezpečné.

Spíše na krizi a konfliktní situaci ve vztahu je vázán druhý, méně závažný vzorec, americkými autorkami označovaný jako **situační/obyčejné násilí**. Na rozdíl od intimního terorizování zde svou roli hrají různé *vnější okolnosti*, které mohou být impulsem pro přerod napjetí mezi partnery v násilný incident. Moc a kontrola nad partnerem jsou i zde důvodem násilného jednání, u pachatele ale nenalzáme touhu po excesivním týrání partnera jako je tomu u předchozího typu.

Slovní hádky vyvinuvší se ve vzájemné fyzické potyčky, jak již bylo výše řečeno, nelze ale ani pod tento vzorec podřadit.

Pro **shrnutí** lze učinit závěr, že řada autorů se dnes přiklání k rozlišování partnerského násilí na dva zcela odlišné fenomény. **Běžné partnerské násilí**, páchané muži stejně jako ženami, se vyznačuje relativně nízkou frekvencí projevů a absencí eskalace násilí. K fyzickému zranění nedochází, pokud ano, tak ne k závažnému. Oproti tomu **patriarchální**

---

²¹ Hronová, M.: Dětská svědectví násilí. Praha, ROSA, 2008, str. 8.

²² Blíže viz.: Čírtková, L.: Moderní psychologie pro právníky, Domácí násilí, stalking, predikce násilí. Praha, Grada Publishing, a.s., 2008, str. 13.

teror páchají v převažující míře muži na ženách. Násilí má zvyšující se frekvenci i stupeň krutosti. Vedle psychického a fyzického násilí agresor vyvolává ekonomickou podřízenost, izolaci a používá rozličné taktiky kontroly.

1.3.3 Ex-partner stalking

Podle teorie se domácí násilí může odehrávat mezi partnery současnými i těmi, kteří svůj vztah už ukončili. Z tohoto důvodu by zde, podle mého názoru, neměla chybět zmínka o další variantě podoby násilí mezi sobě blízkými osobami, kterou nazýváme **pronásledování mezi bývalými partnery - „ex-partner stalking“**.²³ Vedle domácího násilí jde o samostatnou podobu partnerského teroru. Může se vyskytovat samostatně i v propojení s domácím násilím.

Ke stalkingu dochází, pokud pronásledovatel s obětí již nežije ve společné domácnosti, pokračuje ale v jejím terorizování jiným způsobem, hlavně *psychickým terorem*. Oběť se setkává s nevyžádanými projevy zájmu, stálými pokusy o kontakt a každodenní kontrolou, situace může vyústit až v nebezpečné vyhrožování. Extrémním případem je fyzické násilí nebo vražda pronásledované oběti. Neobvyklé není, že pachatel oběti dopředu **avizuje, co hodlá udělat**.

Dle vazby na výskyt domácího násilí v předcházejícím vztahu rozlišujeme dvě varianty pronásledování bývalým partnerem.:

Defenzivní ex-partner stalking

Tomu předcházelo soužití **bez** fyzického domácího násilí. Pachatel je motivován obsesivní snahou obnovit ukončený vztah, neustále ex-partnera vyhledává a pokouší se s ním usmířit. Typicky se k pronásledování bývalého partnera bez vazby na předchozí domácí násilí uchylují ženy.

Ofenzivní ex-partner stalking

Oproti předešlému, zde jde o **pokračování** fyzického domácího násilí. Pachatel je motivován snahou *obnovit ztracenou kontrolu a moc nad bývalým partnerem*. V těchto případech je oběť ve velkém nebezpečí hrozícího fyzického útoku, neboť riziko násilností ze strany pronásledovatele je značné a každou výhrůžku („zapálím ti auto, zabiju tebe i toho tvýho nového chlapa“) je třeba brát vážně. Dominujícími pachateli jsou zde muži.

Po ukončení vztahu můžeme v jednání pronásledovatele identifikovat některé typické projevy chování, kterými jsou osočování a výhrůžky okolo záležitostí související s rozchodem (o majetek, péči o děti), ničení věcí, psychický teror (stálé telefonáty, maily, SMS zprávy,

---

²³ Blíže viz.: Tamtéž, str. 47-52

vyskytování se oběti stále na blízku, slídění), gradující fyzické násilí. Pomstychtivé útoky mohou mířit i proti novému partnerovi oběti nebo proti osobám, které oběti pomáhali s odchodem od násilníka.

Pokud **stalker** vyhrožuje, je zde značné riziko, že své výhrůžky naplní. Dopředu oběť informuje o tom, co hodlá udělat a v mnoha případech dojde k tragické kulminaci nebezpečného pronásledování v tzv. *avizovaný zločin*.²⁴

1.4 Mýty domácí násilí doprovázející

Přestože se o domácím násilí i v České republice již více a nahlas mluví jako o závažném celospolečenském problému, v povědomí společnosti stále přetrvávají zažitě představy, které ztěžují postavení oběti a pomáhají násilníkům. Nebezpečnost těchto rozšířených mýtů tkví v tom, že „brání obětem, aby otevřeně hovořily o tom, co prožívají a vedou k jejich další viktimizaci. Tvoří překážky v hledání a poskytování účinné pomoci, omlouvají a racionalizují násilné chování pachatele a odvracejí pozornost od skutečného problému.“²⁵

Ke každému zmiňovanému mýtu lze při studii charakteristik jevu najít odpověď k jeho vyvrácení.

Domácí násilí je soukromá věc ...; násilí nemůže být tolerováno a je lhostejné, zda jde o násilí mezi blízkými nebo cizími osobami. Násilí soukromou záležitostí není, vždy je porušením základních lidských práv. Každý má právo na ochranu své důstojnosti, zdraví a života, povinným k poskytnutí ochrany je stát.

Domácí násilí se týká jen několika lidí ...; mnoho výzkumů a studií dokazují, že domácí násilí není jevem výjimečným. Ve Spojených státech amerických bylo zjištěno, že partnerské násilí je hlavní příčinou zranění žen ve věku od 15 do 44 let. Je to více, než zapříčiní dopravní nehody a přepadení dohromady. Ve Velké Británii tvoří domácí násilí více než jednu čtvrtinu všech nahlášených trestných činů a 40-50% žen je zavražděno svým vlastním manželem či partnerem. U nás byl proveden výzkum Sociologickým ústavem

---

²⁴ *Avíza* pachatelů ze živých případů pronásledování bývalých partnerů jsou mnohdy opravdu vyplněna. Včera se stalo v Praze: Šestatřicetiletý útočník, který v pražském bytě zastřelil ženu a vážně zranil muže, jejího přítele, byl zřejmě žárlivý expřítel zavražděné. Podle svědků se nemohl smířit s rozchodem. Své oběti vyhrožoval smrtí a zřejmě ji i pronásledoval. Zbraň nakonec obrátil proti sobě. Žena údajně obdržela snímek, na kterém si útočník mífí zbraní na hlavu. Zdroj: http://zpravy.idnes.cz/zena-zavrazdena-na-sporilove-byla-obeti-zarlivosti-nebo-i-stalkingu-1gh-/krimi.asp?c=A091115_141638_krimi_jba. Stav ke dni 16. 11. 2009, 13:40.

²⁵ Blíže viz.: Vargová, B., Vavroňová, M.: Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí. Druhé, doplněné vydání. Praha, ROSA, 2008, str. 7-9, a Čírtková, L., Vitoušová, P.: Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Praha, Grada Publishing, a.s., 2007, str. 43-44.

Akademie věd České republiky v roce 2003, jehož výsledky odhalily, že domácí násilí během svého života zažilo **38% žen**. Pro výzkum agentury STEM pro Bílý kruh bezpečí z roku 2006 uvedlo 13% dotázaných, že mají osobní zkušenost s násilím v roli oběti.

K domácímu násilí dochází jen v nižších společenských vrstvách ...; domácí násilí není jev, ke kterému dochází pouze v marginálních vrstvách společnosti, nýbrž všechny společenské vrstvy se s partnerským násilím mohou setkat, a to bez ohledu na vzdělání, ekonomickou situaci, výkon společensky významného povolání (lékaři, právníci atd.), bydlení ve městech či na vesnicích. Pachatelé i oběti jsou různého věku, náboženského vyznání a rasy. K násilí dochází v párech heterosexuálních i homosexuálních.

Bítí je jen momentální ztrátou nálady ...; domácí násilí je specifický vztahový a mocenský problém. Týrání má za cíl získat kontrolu nad partnerem, je založeno na strachu udržovanému skrze násilí.

Domácí násilí jsou jen drobné neshody, plácnutí, ne žádná velká zranění ...; opakování a dlouhodobé trvání násilných ataků je jeden ze základních charakteristik, kterým se fenomén domácího násilí vyznačuje. Dalším je cykličnost, se kterou období eskalace ataků střídá delší období bez násilí. Vedle psychického teroru, je oběť vystavována fyzickému násilí, v nejhorších případech způsobujícímu poranění s následky na celý život nebo smrt. Lékařská pomoc po fyzickém napadení nebo znásilnění od svého partnera je nutná až ve třetině případů.

To není domácí násilí, to je jen hádka ...; zatímco při hádce, prostřednictvím které si strany vyměňují názory a snaží se ty své prosadit, stojí proti sobě dva rovnocenní aktéři, pro domácí násilí jsou charakteristické *vtahy nadřazenosti a podřízenosti*. Tyran prostřednictvím násilí udržuje moc a kontrolu nad svým partnerem, kterého v podstatě ovládá.

Příčinou násilí je alkoholismus partnera, drogová závislost ...; řada pachatelů dopouštějících se násilí problémy se závislostí na alkoholu nebo drogách nemají, naopak mnoho závislých, kteří propadli těmto návykovým látkám, násilí na svém partnerovi vůbec nepáchají. Alkohol může hrát *stimulační roli*, pod jeho vlivem násilník ztrácí zábrany, příčinou samotného násilí ale není. Stav opilosti také bývá pro násilníka omluvou jeho agresivního chování.

Žena může k násilí vyprovokovala ...; pachatelé nepřebírají odpovědnost za své chování a nezřídka tvrdí, že k násilí byli partnerkou vyprovokováni, často tento názor oběť slyší i od policistů a pomáhajících profesí. Vinu nese vždy násilník, který rozhoduje o svém jednání. Násilné chování, které si pachatel zvolil, je volní vědomý akt a za tuto volbu mu náleží plná odpovědnost.

Situace není tak strašná, jinak by odešla. Asi se jí násilí líbí ...; není nikdo, komu by se týrání líbilo. Pro většinu lidí je proto stále nepochopitelné, proč oběť od svého partnera neodejde. Důvodů, které vedou k setrvání v násilném vztahu, je několik. Nárůst intenzity násilí je pozvolný, postupem času se oběti posunou hranice toho, co je pro ni nebezpečné a zdraví ohrožující, vážnost incidentů podceňuje nebo ji nedokáže rozpoznat. Snaha zachovat úplnou rodinu kvůli dětem nebo kvůli svému náboženskému vyznání, přetrvávající citová vazba k partnerovi, v jehož změnu stále věří, ekonomická a sociální závislost, izolace a nedostatečná podpora z okolí, strach o sebe a o děti, strach z dalšího napadení a mnohé jiné okolnosti ztěžují oběti přijmout rozhodnutí odpoutat se od násilníka.

Ani odchodem násilí skončit nemusí, v době rozvodu naopak eskaluje a ženám, které se pro odchod rozhodly, hrozí vyšší riziko, že budou svým partnerem zabity, než těm, které ve vztahu setrvávají.

Mýtus o typickém pachateli. „Poznala bych násilníka na první pohled.“ ...; týrání je velmi dobře skryté před očima veřejnosti, často o něm neví ani nejbližší rodina. Násilník je člověk *dvojitě tváře*, navenek seriózní a konformní, do kterého by nikdo neřekl, že by mohl surově zacházet se svým partnerem. Představy o primitivním, nevzdělaném, vzteklém nebo dokonce duševně nemocném násilníkovi, který se na první pohled odlišuje od slušného člověka, jsou mylné.

Mýtus o typické oběti. „Nevypadá jako žena, kterou by někdo bil.“ ...; oběťmi domácího násilí nejsou jen pasivní, závislé, nesamostatné „puťky“, které si nechají vše líbit. Pravdou je, že týranou obětí se může stát kdokoli bez ohledu na vzdělání, pracovní úspěchy a postavení ve společnosti. Také obrázek naprosto dokonalé, vzorné oběti není na místě. Každý člověk může být v něčem nedokonalý, ani nedokonalost oběti neopravňuje druhého, aby jej týral.

1.5 Příčiny domácího násilí

Domácí násilí je sociálně patologický jev, který řadíme do násilné kriminality. Násilí je vyvoláváno **agresí** - úmyslným jednáním, spočívajícím v ubližování a napadání druhých nebo sebe samého (autoagrese). Tendence a sklony někomu ubližovat nazýváme **agresivitou**. „Agrese je vrozená, konkrétní způsoby agresivního chování si člověk osvojuje, učí se jim.“²⁶

Z fyziologického a etologického nahlížení na člověka jako jednoho ze živočišných druhů, *agrese* souvisí s biologickými kořeny lidské bytosti, zejména s pudy a instinkty. Oproti

---

²⁶ Gjuríčová, Š., Kocourková, J., Koutek, J.: Podoby násilí v rodině. Praha, Vyšehrad, 2000, str. 9.

tomu *násilí* poukazuje na variabilitu agresivního chování různých lidí. K agresi vždy dochází v určitých souvislostech, její podoba je ovlivněna širšími kulturními vlivy a individuálním učením.

Z pohledu *psychologie* násilí vyvolávají nepříznivé vnitřní procesy, *sociologie* v násilném chování spatřuje patologický způsob interakce mezi osobami navzájem nebo mezi jednotlivcem a společností.

1.5.1 Teorie příčin domácího násilí

Dnes vedle sebe stojí **dva hlavní přístupy k domácímu násilí**: kriminologický a feministický.²⁷ Oba mají za své, že partnerské násilí se zásadně liší od jiných podob násilí a s ostatními druhy kriminality jej nelze směřovat. Rozdílnost spočívá v nahlížení na příčiny, znaky a tendence partnerského násilí.

Feministický přístup otevřeně deklaruje ženské a genderově podmíněné nahlížení problematiky. Soustředí se hlavně na násilí páchané na ženách, které jsou oběťmi v nejvíce případech. Vychází ze zažitých stereotypů o mužských a ženských rolích. Patriarchální a historický kontext věci přisuzuje *muži svrchované a dominantní postavení v rodině i ve společnosti*. Násilným chováním muž demonstruje svou sílu a nad partnerkou udržuje moc a kontrolu. Kořeny násilí vidí feministické teorie již v rané socializaci chlapců. Projevy síly, neústupnost a potlačování emocí je okolím podporováno, projevy starostlivosti, empatie a citlivosti jsou brány jako feminní rysy.

Jako nedostatek feministických teorií vnímám, že se nezabývají násilím páchaným na dětech a seniorech, též násilím mezi partnery stejného pohlaví.

Kriminologický přístup studuje domácí násilí bez ohledu na pohlaví pachatele a oběti, neboť poukazuje na to, že pachateli nejsou výhradně muži, ale i poměrně vysoké množství žen. Zaměřuje se na podrobný výzkum a popis pachatelů, obětí a jejich společenských vztahů, stejně jako u ostatních druhů kriminality. Společné povahové charakteristiky pachatelů ani obětí se dosud zjistit nepodařilo.

Při zkoumání **příčin domácího násilí** dnes obtoží jen přístupy, které berou v úvahu širší společenské a strukturální faktory a k domácímu násilí přistupují jako ke složitému a komplexně podmíněnému jevu. Tak nečiní již překonané **tradiční teorie**, vycházející z přesvědčení, že domácí násilí se vyskytuje pouze v rizikových či patologických rodinách, zaměřující se pouze na zkoumání individuálních charakteristik oběti a násilníka.

---

²⁷ Blíže viz.: Čírtková, L.: Domácí násilí. Kriminalistika č.3/2006 (on-line)
a Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová, M.: Partnerské násilí. Linde, Praha, 2008, str. 112.

Z akademického hlediska se příčiny domácího násilí snaží vysvětlit tzv. **jednofaktorové teorie**, mezi které můžeme zařadit i tyto vyhraněné, proti sobě stojící přístupy..²⁸

- **Psychologické výklady**

Psychiatrické a psychologické výklady pracují s oběťmi a pachateli jako s psychopatologickými osobnostmi. Příčina násilí je připisována různým poruchám osobnosti. Mnoho pachatelů ale klinické příznaky poruchy osobnosti nevykazují, obtíže jim činí spíše interiorizace a respektování sociálních norem.

- **Feministické teorie**

Feministické výklady označují za hlavní příčinu domácího násilí genderové nerovnosti. Podstata tkví v uplatnění moci, v zažitých dogmatech o podřízení ženy dominujícímu muži. Tento přístup je konfrontován s fakty, že naprostá většina mužů ale není násilná, další otázkou k zamyšlení je, zda násilí žen na mužích má jiné příčiny.

- **Biologicko – genetické výklady**

Biologicko – genetické teorie byly záhy odsouzeny k zániku. Uměly vysvětlit jen obecné předpoklady (predispozice) k agresivnímu chování, nikoli zvláštnosti a zákonitosti domácího násilí.

- **Sociologický výklad**

Sociologické teorie uvádějí za příčiny domácí násilí sociální stres, proměny rodiny a tlaky, kterým partnerské soužití v současnosti čelí. Obecně násilí souvisí s uplatňováním moci ve společnosti. Zkušenostmi ze zkoumání jevu je ovšem potvrzeno, že k domácímu násilí dochází ve všech vrstvách společnosti, nejen v rodinách sociálně vyloučených, s nízkými příjmy a vysokou nezaměstnaností.

Jako další z řady jednofaktorových teorií lze zmínit **teorii cyklického násilí**, která vychází z myšlenky, že násilí je naučené chování, které se předává z generace na generaci (tzv. **transgenerační přenos násilí**²⁹). Děti, svědci násilí ve své původní rodině, kopírují agresivní vzorce chování i na své partnery a děti. Odpověď na otázku, proč se děti, které v násilném prostředí vyrůstaly, násilníky nestávají, stejně jako na otázku, kde se vzalo násilí

---

²⁸ Blíže viz.: Čírtková, L.: Moderní psychologie pro právníky, Domácí násilí, stalking, predikce násilí. Praha, Grada Publishing, a.s., 2008, str. 41-42.

a Huňková, M., Voňková, J.: Domácí násilí v ČR z pohledu práva, proFem, Praha, 2004, str. 47-53.

a Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. přepracované vydání, Praha, proFem, 2008, str. 46-48.

²⁹ Zdroj: ústní sdělení při přednášce VP Domácí násilí, PrfUK, 26.10.2005

v původní rodině, tato teorie nepřináší. I tak se vliv násilného prostředí v původní rodině v procesu socializace zdá zřejmý a mezi ostatními vlivy zaujímá dominantní postavení.

Z pohledu praxe je při pátrání po příčinách užitečné vycházet z integrujícího modelu, který různé teorie kombinuje. Tak tomu činí **multifaktorové teorie**, z nichž nejznámější je **kauzální model** D. G. Duttona, který identifikuje čtyři roviny kauzálních činitelů domácího násilí.³⁰

- **Makrosystémové příčiny**

Makrosystém tvoří společenské normy, předsudky a reakce společnosti na domácí násilí. Stále ještě můžeme sledovat převládající patriarchální hodnoty, dominanci mužů ve společnosti a celkově příznivé klima k rozvoji domácího násilí.

- **Exosystémové faktory**

Exosystémem rozumíme nejbližší životní a sociální okolí jedince. Pozornost se upírá na postavení a problémy rodin (nezaměstnanost, nízká vzdělanost, nedostupnost sociální sítě), též na reakci institucí na násilí v rodinách.

- **Mikrosystémové faktory**

Mikrosystém je pro jedince jeho rodina. Domácí násilí plyne z typů interakcí mezi jejími členy. Do soukromí rodiny často nevidí ani nejbližší známí, natož aby se zde uplatnila sociální kontrola společnosti. Tam, kde přetrvává tradiční rozdělení mužských a ženských rolí, je náchylnost k propuknutí domácího násilí vyšší. Hluboká znalost oběti pachateli umožňuje i sofistikované a skryté taktiky domácího násilí.

- **Individuální faktory**

V **ontologické rovině** jsou faktory zapříčiňující domácí násilí spatřovány v individuální charakteristice hlavních aktérů domácího násilí (pachatele a oběti) a v jejich vzájemné interakci.

1.5.2 Rizikové faktory

V době, kdy se partnerský vztah nachází v začátcích, je velmi těžké rozpoznat jakékoli varovné signály, které by naznačovaly, že v budoucnu se bude partner chovat násilně. Roli hraje také počáteční zamilovanost, která je příčinou toho, že negativní stránky partnerova charakteru nevidíme nebo nechceme vidět. Pokud projevené sklony k mocenskému a násilnému chování ženy vnímají, pevně doufají, že jejich láska vše překlene. Velmi často se

---

³⁰ Blíže viz.: tamtéž a ústní sdělení při přednášce VP Domácí násilí, PrfUK, 19.10.2005.

ale stává, že „negativní projevy chování partnera, které jim na počátku vztahu vadí, se v průběhu let spíše vystupňují.“³¹

Těžko je osobám zamilovaným radit, ale rozpoznání těchto varovných signálů a včasné ukončení potenciálně rizikového vztahu v jeho začátku je **nejlepší prevencí domácího násilí vůbec**. Mezi nejčastější varovné signály patří:³²

- **nadměrná naléhavost**; takový partner ženu poměrně brzy nutí k zasnoubení, svatbě či založení rodiny.
- **dominance ve vztahu**; takový partner sám rozhoduje o úplně všem, i o soukromí své partnerky (kam půjdou, s kým se bude žena stýkat, co bude nosit, čemu se může věnovat).
- **pohrdavý vztah k ženám**; takový partner nemá ženu jako sobě rovnou partnerku, povyšuje se nad ni a pohrdavě se o ní vyjadřuje.
- **nadměrná kontrola**; takový partner chce o své ženě vědět všechno, chce znát minulost i současnost, chce mít kontrolu nad každým jejím krokem.
- **snaha a pozvolnou izolaci**; takový partner se snaží ženě omezovat styk s rodinou a přáteli, je nespokojený, že má své vlastní zájmy. Postupně se snaží partnerce vše zakazovat.

Riziko, že partner bude napaden, se výrazně zvyšuje, vycítí-li agresor, že jeho oběť se snaží vztah ukončit. V tu chvíli dochází ze strany násilníka k tzv. *separačnímu napadnutí*, tj. k útoku, kterým se snaží partnerovi v odchodu zabránit, mstí se mu za odchod nebo se tak snaží jej donutit k návratu.

Další kriteria, za pomoci kterých můžeme vyhodnotit zvýšenou nebezpečnost násilného partnera, jsou držení zbraně, abúzus alkoholu nebo jiných návykových látek, extrémní žárlivost. Dále skutečnost, že se partner dopouští násilí i k širšímu okolí, svou oběť zastrahuje, vydírá, slídí nebo špehuje.

2. Profil pachatelů a obětí domácího násilí

2.1 Pachatel domácího násilí

Stejně jako neexistuje typická oběť domácího násilí, neexistuje ani typický domácí násilník. „Skupina domácích násilníků není z hlediska osobnosti homogenním souborem. Jsou v ní zastoupeni jedinci blížící se diagnosticky k dissociální poruše osobnosti,³³ další, relativně

³¹ Bednářová, Z., Macková, K., Wünschová, P., Bláhová, K.: Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám. Praha: Acorus, 2009, str. 22.

³² Blíže viz.: Tamtéž. Str. 22-23.

³³ **Dissociální porucha osobnosti** - jde o jedince, kteří tvoří převážnou část kriminálních recidivistů, jsou necitliví ke druhým, nezodpovědní, nerespektují společenské normy, snadno navazují vztahy, ale neudrží je, i na malé stresové podněty reagují agresivitou, nemají pocity viny, ale svádějí vinu na jiné. Jedinec je nadán dobrou

početnou skupinou jsou osoby „vztahově slabé“, rigidní, neschopné racionálně řešit konfliktní rodinné soužití. Určitou část pachatelů tvoří anomální osobnosti, jejichž vztahování ke světu, tudíž i k partnerce či k partnerovi se řídí principem dominance.³⁴

Pachatelé domácího násilí jsou v 95% muži.³⁵ Jedná se o muže všech socioekonomických a vzdělanostních skupin ze všech věkových kategorií. U řady z nich se dají vyzorovat podobné rysy, např. nedostatek empatie, snížené sebevědomí a „dvojí tvář.“ Ve většině případů nevykazují duševní poruchu.

Mívají velmi vyhraněné názory na rodové role a extrémní potřebu mít nade vším kontrolu. Bývají žárliví a majetnickí. Většina násilníků je na své partnerce emocionálně závislá a její ztráta je pro ně nepředstavitelná. Potřeby a pocity partnerky neuznávají. Násilně se chovali i v předešlých vztazích. Často jsou ovlivněni zažitou zkušeností z dětství, buď byli sami týráni jako děti nebo byli svědky násilí na své matce. Naučili se, že násilí je legitimní způsob chování.

Užití násilí je vždy osobní volbou člověka, ani u domácího násilí tomu není jinak. Nad afektivním jednáním převládají útoky dokonale připravené a propracované, násilníci používají manipulativní techniky a jejich prostřednictvím udržují moc a kontrolu nad svou partnerkou, kterou vnímají jako své vlastnictví. Mnozí za své jednání necítí lítost ani vinu, myslí si, že na užití násilí mají právo. Situaci zlehčují a nepřijímají odpovědnost za své jednání, místo toho kladou vinu partnerce.

Možnost, že agresor změní své chování a násilí ze svého života jednou pro vždy vyčlení, závisí na mnoha faktorech. Nejdůležitějším je, zda přijme odpovědnost za své jednání a zda chce své chování k partnerce změnit. Záleží také na tom, v jakém stádiu je domácí násilí v konkrétním případě podchyceno. Pachatelům jsou s vytěsněním násilného chování a se zvládáním agrese nápomocné aktivity poradenských center v podobě *antiagresivních terapeutických programů*.

L.Čírtková uvádí, že „podle statistických údajů se zhruba **80 % mužů v celkové populaci vůbec nedopouští vztahového násilí**, které by mělo charakter domácího násilí. 12

---

inteligencí, chybějí mu neurotické rysy, je nespolehlivý, bez výčitek svědomí, netrpí studem, lže, vydírá demonstrativními pokusy o sebevraždu, je patologicky egocentrický a neschopen citové vazby, ve vztazích bývá necitlivý, bez schopnosti empatie, má sklon k afektivním reakcím. V intoxikaci často produkuje šokující a vulgární chování. Zdroj: <http://www.plhb.cz/content/poruchy-osobnosti>. Stav ke dni 22.11.2009, 16:15.

³⁴ Voňková J., Spoustová I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. přepracované vydání, Praha, proFem, 2008, str. 60.

³⁵ Hronová, M.: Dětská svědectví násilí. Praha, ROSA, 2008, str. 11.

% mužů se občas uchýlí k projevům, které lze označit jako domácí násilí, 8 % mužů se pak dopouští vážného domácího násilí opakovaně.“³⁶

2.1.1 Typologie osobnosti pachatele domácího násilí

Spolehlivá typologie pachatelů domácího násilí by byla vhodnou a v praxi využívanou pomůckou, která by pomohla zlepšit *predikci rizika dalších útoků* proti ohrožené osobě, možnosti *nápravy* pachatele i výběr úspěšné *terapie*. Všeobecně akceptovaná typologie osob dopouštějících se domácího násilí zatím ale není.

Existující studie se zaměřují pouze na muže, jakožto násilné osoby v partnerských vztazích. Výzkumy o agresivních ženách, týrajících své partnery, chybí. Mnohdy studie přinášejí poznatky jen o nejtěžších případech domácího násilí, protože zpracovávaná data patří odsouzeným nebo psychiatricky léčeným pachatelům.

V teorii bylo popsáno mnoho typologií domácích násilníků. Uvádím zde jen ty, které mě nějakým způsobem zaujaly pro svůj přístup k dané problematice, pro ostatní odkazuji na odbornou literaturu, která mi byla zdrojem.

Pro účely orientačního posouzení násilné osoby se v praxi ustálila jednoduchá **kvalifikace domácích agresorů**.³⁷

- *osoba dvojí tváře bez výrazných příznaků psychopatologie* se chová násilně pouze ve vztahu ke své blízké osobě, v soukromí.
- *obecně násilná osoba* se i mimo svou rodinu projevuje násilně, majíc antisociální sklony.
- *násilník, potýkající se se závislostí*, se kterou je domácí násilí v úzkém propojení (závislost na alkoholu, drogách, hracích automatech).
- *násilník s psychickou zátěží*, který vykazuje symptomy poruchy osobnosti.

J. Voňková a I. Spoustová rozlišují podle příčin užití násilí agresorem tři skupiny násilných osob.³⁸

- „*self image demonstrator*“ používá násilí k demonstraci síly, prostřednictvím které chce partnerovi imponovat.
- „*self image defender*“ jedná násilně k obraně svého ega, cítí-li se v ohrožení.

³⁶ Čírtková, L.: Moderní psychologie pro právníky, Domácí násilí, stalking, predikce násilí. Praha, Grada Publishing, a.s., 2008, str. 37.

³⁷ Blíže viz.: Čírtková, L.: Moderní psychologie pro právníky, Domácí násilí, stalking, predikce násilí. Praha, Grada Publishing, a.s., 2008, str. 39-40.

³⁸ Blíže viz.: Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. přepracované vydání, Praha, proFem, o.p.s., 2008, str. 48.

- „*reputation defender*“ jedná násilně v zájmu tzv. ohrožených hodnot skupiny, ke které přináleží.

Dvě velké skupiny tvoří pachatelé domácího násilí podle výsledků experimentů **L. W. Shermana**.³⁹

- *sociálně problémoví pachatelé*, dopouštějící se násilí na veřejnosti i v soukromí.

- *násilníci „dvoji tváře“*, kteří se dopouštějí domácího násilí z frustrace a nespokojenosti se sebou samým. Příčinou frustrace je vzdalování se obrazu dokonalého muže, který je silný, úspěšný, umí se postarat o svou rodinu a kterému se násilní muži marně chtějí vyrovnat.

Občanské sdružení ROSA uvádí **Menderosovo dělení násilníků**.⁴⁰

- *majetnický, žárlivý pachatel domácího násilí* netoleruje odloučení od partnerky. Je patologicky žárlivý. Jeho snahou je absolutní dohled nad partnerkou. Často vyhrožuje sebevraždou nebo zabitím partnera, dětí, a to i po případném odloučení.

- *sadistický pachatel domácího násilí* je fascinovaný mocí, odplatou a mstou. Zvláště kruté mučení mu dělá potěšení. Útočí bez varování a zranění, která způsobí, jsou vážná. Má neurotické rysy osobnosti.

- *extrémně nebezpečný pachatel domácího násilí* má velmi vysokou predispozici k násilnému jednání. Je extrémně útočný a krutý. Cítí potřebu stále prosazovat své názory. Násilně se často chová i mimo soukromí rodiny.

Podle **genderově orientovaných teorií** se v anamnéze mužů - pachatelů domácího násilí vyskytují dvě specifika.⁴¹ Jednak je to absence pozitivně vnímaného otce v dětství, který s rodinou nežil vůbec nebo byl též domácím násilníkem, jednak je to extrémně patriarchální rodinné prostředí, ve kterém muž vyrůstal.

Typologii pachatelů partnerského násilí, vycházející z psychologických a psychiatrických vyšetření pachatelů závažného partnerského násilí, která se stala základem pro **Program terapie partnerských agresorů**, vytvořili odborníci pod vedením PhDr. Karla Netíka, CSc. v roce 2005. Agresoři jsou zde rozřazeni do tří typů podle závažnosti svého jednání.⁴²

- *nepatologický typ* sestávající se z žen, které jednají v obraně před ohrožujícím agresivním partnerem, a z části mužů, kteří jednají pod vlivem chronicky neřešitelných konfliktů. Jejich

---

³⁹ Blíže viz.: Tamtéž. Str. 51.

⁴⁰ Blíže viz.: Vargová B., Vavroňová M.: Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí. Druhé, doplněné vydání. Praha, ROSA, 2008, str. 10.

⁴¹ Blíže viz.: Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. přepracované vydání, Praha, proFem, o.p.s., 2008, str. 50.

⁴² Blíže viz.: Tamtéž. Str. 59.

agresivní jednání je převážně podmíněné jejich *vzájemnou interakcí*, pramení z poruchové komunikace mezi partnery, kteří mají zafixované nevhodné komunikační techniky.

- *antisociální typ* sestávající se z kriminálních recidivistů, často obecných agresorů. Typicky jsou to anomální až psychopatologické osobnosti. Jejich jednání je podmíněno spíše *osobnostně* než *situačně*. Násilí se dopouští i mimo rodinu.

- *pasivně agresivní typ* sestávající se ze závislých, příp. neurotických jedinců, jejichž agresivní jednání je *situačně* podmíněné. Násilí se dopouštějí pod vlivem chronické konfliktní situace, zpravidla ale nepřesahuje mimo rodinné prostředí.

2.1.2 Ženy jako pachatelky domácího násilí

Domácí násilí není jednosměrné a jsou známy i četné případy, kdy **agresorem je žena**. Situace, ve kterých k násilí dochází, a motivace k takovému jednání jsou u mužů a žen většinou rozdílné. Ženy používají násilí především v sebeobraně, jako odvetu, nebo k řešení konfliktů, a ne k terorizování partnera, i když i s takovými případy se je možné se setkat.

Jen málu žen se podaří prostřednictvím násilí ovládnout partnerovo chování. Uvádí se, že dlouhotrvající a silné obavy o svou bezpečnost, typická pro oběti - ženy, muži nepociťují, s výjimkou případů, kdy se žena chápe zbraně.

Domácí násilí páchané na mužích *se liší* podobou násilných útoků i následky, které násilí způsobí. Ženy jsou menšího vzrůstu než muži, také disponují menší silou, proto vedle psychického násilí (citové a duševní týrání), partnera koušou, škrábou, fackují nebo kopou nebo po něm házejí předměty. Zřídka ale dojde u partnera ke zranění.

Na závěr pojednání o pachatelích domácího násilí lze krátce **shrnout**, že tímto pachatelem může být **kdokoli**, i člověk nám velmi dobře známý, do kterého bychom to nikdy neřekli, protože typický násilník neexistuje. V souvislosti s tímto můžeme v zásadě násilníky rozdělit na *sociálně problémové*, ti se chovají násilně i na veřejnosti, a na násilníky *dvoji tváře*, kteří umí manipulovat nejen s obětí ale i s okolím, které nic o násilí netuší.

2.2 Oběť domácího násilí

Pokud jde o oběti domácího násilí, konzistentní **osobností profil oběti neexistuje**. Jediné, co je pro oběti domácího násilí typické, je zhoršené psychické i fyzické zdraví. Objektem násilí může být kterýkoli člen domácnosti: děti, ženy, senioři, muži; nezávisle na

pohlaví, věku, vzdělání, společenském postavení ani stylu života. **V 95% případů domácího násilí se stává obětí ženy.**⁴³

Poznatky o obětech trestných činů se zabývá vědní obor **viktimologie**⁴⁴, tj. nauka o obětech. Věnuje se širokému spektru otázek, kterými jsou např. práva oběti v trestním řízení i mimo něj (právo na ochranu soukromí, právo na náhradu škody), zjišťování procesu viktimizace⁴⁵ ve společnosti a psychologie oběti. V případech domácí násilí je důležitým poznatkem vztah mezi obětí a pachatelem. V praxi se věnuje pomoci oběti, zacházení s obětí a má význam i pro prevenci trestné činnosti.

Viktimologie rozlišuje oběti **přímé** (primární) a **nepřímé** (sekundární). Za přímou oběť je považována samotná osoba, která byla trestným činem poškozena materiálně, fyzicky nebo psychicky.⁴⁶ Nepřímé oběti představují blízké osoby poškozeného, též jich se delikt silně dotkne. V souvislosti s domácím násilím byly po dlouhou dobu považovány za nepřímou oběť domácího násilí *děti přítomné týrání*. Nyní převládá názor, že spolu s týraným partnerem jsou přímou obětí i tyto děti, neboť pouhá přítomnost dítěte při domácím násilí je psychickým týráním dítěte.

Z psychologického hlediska trestný čin, v podobě vlastního útoku, v člověku iniciuje další zraňující události. Tento dynamický proces, ve kterém se jedinec stává obětí trestného činu, se nazývá **viktimizace**. Rozlišujeme viktimizaci **primární**, tj. fyzické, emocionální či ekonomické poškození způsobené bezprostředně trestným činem, a **sekundární** (tzv. druhotné zraňování oběti), tj. psychické poškození způsobené negativní reakcí či neadekvátním přístupem státních orgánů nebo sociálního okolí.⁴⁷

Oznámení trestného činu, nutnost dát souhlas s trestním stíháním pachatele (s výjimkou trestného činu podle § 199 TZ), průběh vyšetřování a soudního projednávání, nutící stále se ve vzpomínkách vracet k traumatizujícímu zážitku, necitlivé vedení výslechů, průtahy v řízení či stíhání pachatele na svobodě, vyvolávají v oběti *pocity nespravedlnosti* a

⁴³ Vargová, B., Vavroňová, M.: Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí. Druhé, doplněné vydání. Praha, ROSA, 2008, str. 9.

⁴⁴ **Viktimologie** (z lat. *victima* - oběť) vznikla v druhé polovině 20. století, je považována za součást kriminologie. „Zabývá se obětí trestného činu, její rolí v genezi a průběhu trestného činu a při jeho odhalování a objasňování, způsoby pomoci oběti po trestném činu a způsoby, jak zabránit viktimizaci potenciálních obětí.“ (Novotný O., Zapletal J., a kol.: Kriminologie. 3. vydání, Praha, Aspi, 2008 str. 152.)

⁴⁵ **Viktimizace** - proces zraňování a poškozování, ve kterém se jedinec stává obětí trestného činu.

⁴⁶ V českém trestním právu se s termínem *oběť* setkáme v zákoně č. 209/1997 Sb., o peněžité pomoci obětem trestné činnosti, trestní řád v § 43 odst. 1 užívá označení *poškozený*, kterým je ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda.

⁴⁷ Někteří autoři uvádí i **terciární** viktimizaci, tj. neschopnost oběti adekvátně se vyrovnat s traumatickým zážitkem.

nedůstojnosti. Ovlivněny jsou i vztahy s nejbližším okolím a rodinou. Přátelé se kontaktu spíše vyhýbají, protože nevědí, jak s obětí komunikovat. Oběť se cítí být *osamělá* a *v izolaci*.

Mezi primární a sekundární viktimizací existuje zásadní **rozdíl**. K *primární viktimizaci* dojde vždy nevyhnutelně, jakmile se jedinec stane obětí trestného činu. *Sekundární viktimizaci*, která již nezávisí na činnosti pachatele, lze předejít vhodnou komunikací s obětí a citlivou pomocí při vyrovnávání se s traumatem.

Právě v případech domácího násilí a sexuálního násilí (znásilnění a sexuální zneužívání) je sekundární viktimizace značně vysoká. Většina obětí, které vyhledaly pomoc poraden pomáhajícím obětem trestné činnosti, si na postup policie, soudů, znalců i nejbližšího okolí stěžují. **Vedle strachu o svůj život tak představují stigmatizace, zažité mýty ve společnosti a celý proces, kterým bude muset oběť po oznámení nebo zveřejnění domácího násilí projít, další zraňování, které brání oběti vyhledat pomoc a svou situaci řešit.**

2.2.1 Dopady domácího násilí na oběť

Jakýkoli trestný čin znamená silný zásah do života jeho oběti. Ta jej vnímá jako svévolný a nenadálý děj, postrádající rozumné vysvětlení. Zvládnout tuto *krizovou událost* stojí vždy mnoho psychických sil. Prožitek oběti domácího násilí je **rozdílný**, než kdyby byla oběť napadena neznámým člověkem.

Následky prožitého partnerského násilí můžeme z hlediska časového diferencovat na ***bezprostřední a dlouhodobé***. Mezi krátkodobé následky patří dopady na psychiku oběti, např. zklamání, frustrace a pocity zrady. Vnitřní negativní pocity se mohou projevit i navenek, tělo reaguje na akutní krizi zvýšeným napětím, bolestmi, narušením fyziologických procesů.

Oběti, které jsou násilí ze strany blízké osoby vystaveny dlouhodobě, jsou více psychicky zranitelné, ztratily sebevědomí, cítí bezmoc, osamělost, vinu, stud a strach. Setkáváme se u nich s nesoustředěností, střídáním nálad, poruchami spánku, poruchami přijímání potravy. Nemají radost ze života, nevěří ve své schopnosti, můžeme se setkat i s patologickou oddaností vůči tyranovi.

U obětí týrání můžeme pozorovat změny ve vnímání reality. Oběť se začne obviňovat z partnerova týrání a zlehčuje jeho závažnost. Aby předešla dalším útokům a jejich eskalaci, snaží se násilníkovi být úslužná a ve všem mu vyhovět, až ztratí schopnost rozlišit, co je a co už není normální. Dlouhodobě týraným osobám hrozí řada emočních poruch i poruch

chování, jako např. deprese, úzkost, posttraumatická stresová porucha, tzv. syndrom týrané ženy, závislost na alkoholu i sebevražedné myšlenky.⁴⁸

Syndrom týrané ženy

Poprvé byl **syndrom týrané ženy** (z angl. „*battered woman syndrom*“, BWS) popsán Leonor Walker v knize „The Battered Woman“ (1979). Autorka zde jako první popisuje psychologický profil oběti domácího násilí. Od spatření světla světa došlo vlivem kritiky původní podoby syndromu k jeho postupnému vývoji.

V dnešní odborné literatuře se můžeme setkat se synonymně užívaným pojmem **syndrom týraného partnera** (z angl. „*battered spouse syndrom*“), který naznačuje, že syndrom není rodově podmíněnou záležitostí, nýbrž je spojen s opakovaným vystavováním traumatizujícímu násilí páchanému blízkou osobou.

Podobně jako syndrom týraného a zneužívaného dítěte (z angl. „*child abused and neglect syndrom*“, CAN) nebo syndrom znásilněné osoby, je dnes syndrom týrané ženy pojímán jako **viktimitizační syndrom** (ne jako zdravotnická diagnóza), který o osobě dokládá, že se stala obětí domácího násilí a že její duševní a mentální pochody jsou prožitou traumatizací narušené.

Syndrom v původní podobě autorka charakterizuje dvěma klíčovými **znaky**, kterými jsou **teorie naučené bezmoci** a **cyklus domácího násilí**.

Naučenou bezmocí označuje „ztrátu víry ve vlastní schopnosti odhadnout účinnost svých pokusů o zajištění vlastní bezpečnosti.“⁴⁹ Oběť vnímá pokusy o ukončení násilného vztahu jako neefektivní, popírá možnosti řešení. **Cyklus domácího násilí** rozděluje do tří fází (1. nárůst napětí, 2. exploze násilí, 3. usmiřování a klid - viz. oddíl 2.3.2).

Syndrom týrané ženy není vždy automatickým následkem jakéhokoli domácího násilí a nemusí se nutně projevit u každé z obětí. Vznik syndromu, jak je pojímán dnes, je podmíněn „vzorcem domácího násilí (viz. oddíl 2.3.2), typem previktimní osobnosti (jaký byl člověk před trestným činem) a reakcemi sociálního okolí. Podle definice syndrom vzniká či může vzniknout teprve tehdy, když se kompletní cyklus domácího násilí zopakuje alespoň dvakrát.“⁵⁰

Syndrom v největší míře postihuje oběti dlouhodobého chronického týrání, tomu odpovídající vzorec domácího násilí je *intimní* nebo *partnerský terorismus*. Previktimnost

⁴⁸ Studie Pagelowové (1984) a Gayforda (1975) říkají, že 50% z dotázaných týraných žen přemýšlí o sebevraždě a 23% z nich se o sebevraždu pokusilo. (Vargová, B., Pokorná, D., Toufárová, M.: Partnerské násilí. Linde, Praha, 2008, str. 45.)

⁴⁹ Čírtková, L.: Moderní psychologie pro právníky, Domácí násilí, stalking, predikce násilí. Praha, Grada Publishing, a.s., 2008, str. 26-36.

⁵⁰ Tamtéž. Str. 27.

oběti naznačuje, že náchylnější jsou nezralé osobnosti, bez možnosti porovnat nastalou situaci s předešlým bezproblémovým vztahem. Reakce okolí, bagatelizace či neefektivní snahy o pomoc nástup syndromu jen posilují.

Syndrom týrané ženy není definován pomocí přesného výčtu symptomů. Konkrétní *příznaky syndromu*, tj. jak se u dané osoby syndrom projevuje, je nutné identifikovat u každého případu individuálně, protože dopady vážného týrání na každého jedince jsou různé. Přesto lze vyjmenovat základní oblasti psychiky, které podléhají změnám pod vlivem traumatizace týráním.⁵¹

- **změny v emocionálních reakcích**; strach, smutek, pocit viny, blokace vlastních negativních pocitů, extrémní laskavost...

Pro týrané ženy je příznačná blokace vyjádření vzteku a vyhýbání se konfliktům. Své emoce zlosti neumějí spontánně uvolnit, spíše jsou až extrémně laskavé, vstřícné a chtějí ve všem vyhovět, nejprve násilníkovi, později i ostatním autoritám. Takové chování by mělo být signálem pro lékaře, policii a další intervenující profese, pomocí něhož lze usoudit, že není něco v pořádku.

- **změny v postojích a hodnocení vlastní osoby i okolí**; sebeobviňování, nedůvěra v řešení situace, naučená bezmoc...

Syndrom týrané ženy je v podstatě reakcí oběti na nepředvídatelně se vracející násilí, které přerušuje období klidu a slušného zacházení ze strany agresora. Střídání těchto vyhraněných přístupů vede až k pokřivenému vnímání přítomnosti. Tato *manipulace s realitou* oběti pomáhá pochopit, co se s ní děje, a najít si přijatelné vysvětlení, které nesnesitelné týrání změni do přijatelné podoby. *Sebeobviňuje se*, násilí má v jejích očích logické a věcné důvody. Věří, že za výbuchy agrese může sama, neboť nesplnila své povinnosti. Násilníka omlouvá a věří jeho slibům, je k němu vstřícná. Zůstat ve vztahu vidí jako bezpečnější, než se pokusit odejít, protože věří, že násilník může ovlivnit jednání policie a soudu ve svůj prospěch.

Zajímavostí a důležitým vodítkem pro identifikaci **zinscenovaného obvinění z domácího násilí** je, že u „údajné oběti“ se se sebeobviňováním nesetkáme. Pravá oběť celou situaci zlehčuje, popírá vážnost incidentů, tvrdí, že se zranila sama, naopak falešná oběť expresivně násilí zveličuje. *Minimalizace následků* pomáhá oběti redukovat strach z budoucnosti, z toho, co zlého se stane příště.

---

⁵¹ Blíže viz.: Tamtéž. Str. 29-30.

- *symptomy distresu a disfunkcí psychických procesů, psychotrauma*; deprese, úzkost, flashbacky, intruze, konstrikce, poruchy spánku nebo pozornosti, snížení imunity, kognitivní distorze...⁵²

Jedná se o různé disociativní poruchy, projevující se např. funkční poruchou paměti, díky níž si oběť vybavuje jen zlomky z traumatického zážitku. Z oběti se může ve vážných případech stát i mnohočetná osobnost.

Po vymanění se z násilného vztahu příznaky syndromu postupně vymizí, samovolně nebo za přispění profesionální psychoterapeutické pomoci.

Posttraumatická stresová porucha

Při zvláště závažném dlouhodobém partnerském týrání se u oběti může rozvinout úzkostná **posttraumatická stresová porucha**⁵³ (z angl. „*posttraumatic stress disorder*“, **PTSP**), která je důsledkem extrémního stresového zážitku. Projevuje se poruchami chování a prožívání, včetně somatických reakcí. Příznaky se mohou objevit i s delším časovým odstupem od prožité krize.

Diagnostickými kritérii pro posttraumatickou stresovou poruchu jsou:⁵⁴

- ***existence traumatické události***; postižený byl vystaven stresové události nebo situaci výjimečně nebezpečného nebo katastrofického charakteru, vyvolané člověkem (úmyslně i neúmyslně) nebo přírodní katastrofou.
- ***znovuprožívání traumatické události***; oběti se spontánně vybavují živé zážitky z krizové situace, má noční můry a okolnosti připomínající původní krizi v ní vyvolávají intenzivní úzkostné stavy.
- ***nápadné vyhýbání se podnětům souvisejícím s traumatickou událostí***; postižený se vědomě snaží vyhnout se činnostem, které by vyvolaly vzpomínky na krizi. Může mít problémy s vybavením si všech momentů stresové situace.
- ***přetrvávání příznaků zvýšené aktivační hladiny***; jimiž jsou poruchy spánku a koncentrace, podrážděnost a návaly hněvu, hypervigilita,⁵⁵ nebo nepřiměřené reakce.

---

⁵² ***Intruze*** – negativní myšlenky, nevíra v možnost uspět.

Konstrikce - vyhýbání se určitým situacím a podnětům.

Kognitivní distorze - narušení kognitivních procesů, např. neschopnost reálně vyhodnotit nebezpečí.

⁵³ **PTSP** je samostatnou diagnostickou kategorií, v Mezinárodní klasifikaci nemocí MKN - 10 nese označení F43.1. Je připojena k poruchám přizpůsobení.

⁵⁴ Blíže viz.: Čírtková, L., Vitoušová, P.: *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Praha, Grada Publishing, a.s., 2007, str. 32-33 a

Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová, M.: *Partnerské násilí*. Linde, Praha, 2008, str. 112.

⁵⁵ ***Hypervigilita*** - označení pro vystupňovanou bdělost.

Poznatky výzkumů říkají, že riziko vzniku posttraumatické stresové poruchy je u žen dvojnásobné (10 - 13%) oproti mužům (5 - 6%), riziko chronického průběhu je u žen vyšší dokonce čtyřnásobně.⁵⁶

V mnoha případech je možné syndromu týrané ženy i posttraumatické stresové poruše předejít. **Důležitou roli v této prevenci hraje zabránění velmi zraňující sekundární viktimizaci**, a to správnou a včasnou podporou blízkého okolí, přístupem zasahujících orgánů a dostupností vhodných služeb poskytovaných obětem trestných činů.

Stockholmský syndrom

V případech dlouholetého partnerského týrání, v rámci kterého je oběť vystavena mimořádně silnému mocenskému působení násilníka, vůči němuž nemá prakticky žádnou možnost obrany, se můžeme setkat s tím, že oběť trpí **stockholmským syndromem**, projevujícím se extrémní náklonností oběti k agresorovi. Týraný partner se s násilným chováním identifikuje a snaží se násilníkovi ve všem vyhovět, protože věří, že jen tak si zachrání život.⁵⁷

2.2.2 Osoba oběti

Vše, co zde bylo dosud napsáno, je platné pro jakoukoli osobu, která se stane obětí partnerského násilí, i když je patrné, že převažující důraz byl kladen na ženy, nejčastější oběti týrání. V tomto oddíle se podrobněji zaměřím na specifika a rozdíly, která můžeme pozorovat v případech, kdy na straně oběti stojí muži, mladiství, děti, senioři či osoby handicapované.

Případy týrání, jehož oběti jsou poslední tři jmenované kategorie obětí, představují velmi vážný společenský problém **vyžadující specifické řešení**, zahrnující komplexní psychologické, sociální a právní nahlížení.

I. Muži jako oběti domácího násilí

Muži se stávají oběťmi partnerského násilí v daleko menší míře než ženy. Výzkumy uvádějí, že tomu tak je v **2 - 5%**. Skutečnost, že ve většině případů se stává obětí domácího násilí žena, činí tuto skupinu *vysoce latentní* a sťažuje týraným mužům přístup k pomoci.

Málokterý muž veřejně přizná, že je týrán svojí partnerkou. Ve společnosti zažitých genderových stereotypů dostávají týrané muže do širší sociální izolace, znesnadňují jim vyhledat pomoc nebo se svěřit někomu blízkému.

---

⁵⁶ Čírtková, L., Vitoušová, P.: Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Praha, Grada Publishing, a.s., 2007, str. 34.

⁵⁷ **Stockholmský syndrom** byl popsán v 70. letech. Při bankovním přepadení se u rukojmích, držných několik dní, vytvořil emocionální vztah k útočníkům.

Nejen, že pro muže - oběti domácího násilí platí stejné mýty doprovázející domácí násilí na ženách (viz. oddíl 2.4), působí zde i mýty tvrdící, že muži se obětmi násilí ze strany partnerek nestávají.⁵⁸ Mezi nejčastější patří:

Kdyby to bylo tak hrozné, odešel by...; odchod od násilné partnerky je pro muže stejně obtížný, jako pro odcházející týranou ženu. Zpočátku muž chování partnerky omlouvá, vysvětluje si je řadou důvodů. Později ovládne vztah opakující se cyklus násilí. Následkem násilného, manipulujícího a kontrolujícího jednání vůči týranému muži může být vedle sociální izolace i dezintegrace osobnosti.

Muž je silnější, proto nemůže být fyzicky napaden ženou ...; to, že na straně pachatele není výrazná převaha síly, je jistým specifickým, kterým se domácí násilí na mužích vyznačuje. Ne vždy je ale muž tím fyzicky silnějším a udatnějším partnerem. Pro některé muže je z přesvědčení nepřijatelné, aby fyzické napadení ženy opětovali, byť v sebeobraně.

Ženy se dopouštějí násilí jen v sebeobraně ...; tyto představy znemožňují mužům vyhledat odbornou pomoc či přivolat policii. Muž se obává, že bude označen za agresora, že mu policie neuvěří.

Jen úplně slaboch zažívá doma násilí ...; všechny oběti domácího násilí se každodenně snaží a vyvíjí úsilí, aby vztah vydržel a začal fungovat bez násilí.

Závěrem lze říci, že muži, oběti domácího násilí, jsou týráni spíše **psychicky**, jsou méně a lehčeji fyzicky zraňováni a, oproti týraným ženám, zvládají ve větší míře vyřešit situaci sami.

II. Děti jako oběti domácího násilí

Odvrátíme-li pozornost od případů samotného týrání dětí a zaměříme-li se pouze na situace domácího násilí, odehrávajícího se mezi dospělými členy rodiny, je dnes již obecně přijímáno, že násilí mezi rodiči se rovná **psychickému týrání potomků**.

Zvláště malé děti jsou týráním jednoho z rodičů velmi traumatizovány, ničivé následky svědectví domácího násilí mezi rodiči ovlivní jedince v každém věku. U dětí se objevují stejné příznaky, jako by byly samy týrány, trpí úzkostmi, nespavostí, zvýšenou bázlivostí nebo naopak agresivitou.

Vedle *samotného prožívání* násilí jsou pro děti velmi traumatické i situace, ke kterým v souvislosti s domácím násilím dochází, jako například:

- ***útěk dětí s matkou z domu před násilným otcem***; podle dostupných údajů je žen na útěku, které mají s sebou potomka, téměř dvě třetiny. Více jak polovina dětí v azylových domech

---

⁵⁸ Blíže viz.: Buriánek, J., Podaná, Z.: Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech. Triton, Praha, 2006, str. 31-32.

pro oběti domácího násilí nepřesáhlo věk 6 let. Děti bývají extrémně fixované na matku, mnohdy jsou vystrašené natolik, že se od ní odmítají vzdálit. Tyto děti trpí poruchami koncentrace a spánku, mají problémy ve škole. Prožité trauma může mít následky i na jejich tělesné zdraví (typický je pokles imunity a časté nemoci).

Pracovníci poradenských center pro oběti domácího násilí ženám připravujícím se na útěk zdůrazňují, že by bez dětí odejít neměly a že nezbytnou součástí bezpečnostního zavazadla by měla být oblíbená hračka dítěte.

- **děti přítomné při zákrocích policie**; děti jsou zásahům policie doma přítomny v naprosté většině případů. Policie přijíždí po proběhlém útoku agresora, děti jsou vystrašené, pláčou, mohou být také zraněné. Přístup zasahujících policistů by proto měl odpovídat jejich věku a psychickému stavu, ve kterém se nacházejí, to se ale zatím často nestává.

V České republice je policie při intervenci v rodině povinna přítomnost dítěte u zásahu zdokumentovat, **psychologická pomoc pro děti z rodin, ve kterých k domácímu násilí dochází, však systematicky upravena není**. V případě *vykázání* by mělo pomoc zprostředkovat *intervenční centrum*, které povinně informuje orgány sociálně právní ochrany dětí o přítomnosti dítěte u vykázání, v ostatních případech je hlavně na rodiči, aby dítěti odbornou pomoc zajistil.

- **dítě v kontaktu s násilným rodičem**; nelze paušalizovat, ale často se stává, že násilný otec, který dříve o péči o dítě nejevil zájem, vidí v uplatňování práva na styk s ním další možnost, jak mít nad partnerkou opět kontrolu. Při předávání dětí bývalý partner ženě vyhrožuje, uráží ji či ji přímo fyzicky napadne. Dítě se stává nástrojem vydírání bývalého partnera a dramatické okolnosti doprovázející jeho předávání jej velmi stresují a traumatizují.

Na druhé straně některé děti **ztrátou kontaktu s rodičem** velmi trpí a styk s ním vyžadují. Pokud to pro ně vzhledem k typu násilného chování, kterého se rodič v rámci domácího násilí dopouštěl, nepředstavuje bezpečnostní riziko, je žádoucí, i přes kolizi se zájmy ohrožené matky, vazby s otcem nepřerušit.

III. Teenageři jako oběti domácího násilí

Zkušenost s násilím ve vztahu mohou mít i velmi mladí, dospívající lidé. Pro teenagery, kteří teprve začínají s romantickými schůzkami a prožívají vzrušující období prvních lásek, je rozpoznávání projevů partnerského násilí velmi složité. **Nízký věk ale není pro násilí v intimním vztahu překážkou**. Pokud není násilí včas zastaveno, rozvine se se všemi znaky a zákonitostmi, které k domácímu násilí náleží.

Výzkumy ukazují, že násilí ve vztazích mladistvých není jevem ojedinělým, a to i ve vážných formách. Při šetření občanského sdružení ROSA přiznala každá desátá dívka ve věku

17 - 22 let, že ji partner bije, každá desátá byla ve vztahu ponižována, každou desátou její kluk omezoval.⁵⁹

Pro mladé lidi je velmi těžké se svým vrstevníkům svěřit, že jejich vztah není takový, jak se ostatním může zdát. Nezastupitelné místo v prevenci násilí ve vztahu sehrává **výuka o dané problematice na školách všech stupňů** spolu s prezentací jevu v **médiích** (např. spoty před začátkem filmu v kinech).⁶⁰ Cílem těchto aktivit je naučit mladé lidi porozumět násilí ve vztazích, rozpoznat je ve svém případě a umět pomoci kamarádům, kteří se jim svěří, že násilí ze strany svého partnera zažívají. Součástí by mělo být poučení o rizikových faktorech, které mohou u partnera pozorovat (chorobná žárlivost, výbušnost, nadměrné užívání alkoholu či jiných návykových látek, panovačnost, apod.).

Čím dříve se od násilníka oběť odpoutá, zvláště když k němu není vázána dětmi či společným bydlením, tím méně stihne násilí napáchat škody, než když s ním začne i přes projevy násilí žít a **nechá rozběhnout zužující se koloběh domácího násilí**.

IV. Senioři jako oběti domácího násilí

Stáří přináší různé potíže, nemoci a zdravotní omezení, které činí osoby staršího věku nesoběstačné a více či méně *závislé na pomoci jiných*. Násilí může být senior vystaven nejen v prostředí svého domova, ale i v sociálních a zdravotnických zařízeních. Uvádí se, že **domácí násilí prožívá 3 - 5% seniorů nad 65 let**.⁶¹

Špatné zacházení a zanedbávání seniorů (z angl. „*elder abuse and neglect, EAN*“) nabývá všech možných podob. Oběť může být vystavena **psychickému** násilí (ponižování, nadávky, výhrůžky umístěním v domově důchodců, zdůrazňování, že jsou na obtíž, izolace) **fyzickému** násilí (bití, kopance, srážení k zemi) i **sexuálnímu** násilí. Typické je **majetkové a finanční vykořisťování** (přivlastňování si penze, vynucování změn v poslední vůli, zastrasování a nátlak ohledně přenechání majetku), **zanedbávání péče** a neuspokojování základních biologických a psychosociálních potřeb (odpírání jídla, léků nebo lékařské péče, nedostatečné vytápění).

Násilí, páchané *potomky* či *vnoučaty* seniorů, může být vyvrcholením předchozích špatných vztahů, může přijít i nečekaně, např. při zvýšené závislosti na pomoci při dlouhodobé nemoci.

⁵⁹ Zdroj: <http://www.rosa-os.cz/pro-teenagery>. Stav ke dni 2.12.2009, 12:12.

⁶⁰ Na násilí v partnerských vztazích je teenagerů zaměřilo svou publikaci s názvem „**To si dovolit nesmíš**“ občanské sdružení ROSA, o.s. Tato knížečka, která velmi přístupnou a srozumitelnou formou seznamuje s partnerským násilím, byla distribuována do středních škol v Praze.

⁶¹ Zdroj: <http://www.zivot90.cz/4-socialni-sluzby/14-senior-telefon--telefonicka-krizova-pomoc/143-tyrani>. Stav ke dni 2.12.2009, 11:11.

Strach z potrestání či z případné ztráty blízkého člověka, pocity zahanbení (za chování svých příbuzných i za svá výchovná selhání), izolace spolu se závislostí na pomoci druhých, to všechno jsou nejčastější důvody, proč senioři odmítají včas týrání nahlásit a identifikovat násilnou osobu. Ve většině případů si ale senior sám pomoci nedokáže, protože je na týrající osobě závislý.

I pro násilí na seniorech je vžit jeden specifický *mýtus o „zlobivých“ seniorech*, kteří si o násilí koledují. Tento i řada dalších mýtů brání širší veřejnosti přijmout domácí násilí jako závažný společenský problém.

V. Zdravotně postižení jako oběti domácího násilí

Domácí násilí páchané na zdravotně postižených osobách má svá specifika, pro která je možnost těmito lidem pomoci ještě více ztížena:

- oběť je plně závislá na pomoci svého pečovatele, který je zároveň tím, kdo se na ni dopouští domácího násilí; snaha o jakékoli řešení situace může pečovatele vést k ještě hrubšímu zacházení s obětí. Poté, co týrání vyjde najevo, oběť o svého pečovatele (tyrana) přijde, často není jiná možnost než umístění oběti do ústavu. Toho se mnohé oběti obávají a chtějí se tomu vyhnout.

- oběť má velice ztížené možnosti vyhledat pomoc; neboť osoby s poruchou smyslů často nedokáží telefonovat ani nemají možnost vycházet z domu.

- oběti v mnoha případech ani nerozumí tomu, co se děje; osoby s mentálním postižením neumí vyjádřit své pocity a obavy, nechápou realitu kolem sebe.

Týrání zdravotně postižené osoby může pocházet od jakéhokoli člověka, který je osobě se specifickými potřebami na blízku. Mohou to být členové rodiny, partneři, profesionální pečovatelé i zcela neznámí lidé. Zvláště na osobách blízkých jsou osoby s mentálním postižením silně emočně závislé.

Zneužívání mentálně postiženého jedince je velmi snadné, naproti tomu dokázat, že někdo mentálně postiženého týrá, a potrestat takové jednání, nikoli. „Zdravotně postižený má velmi nevýhodné postavení v trestním řízení. Může působit nevěrohodně díky sníženým komunikačním dovednostem. Zvláště při mentálním postižení nezvládne podat dostatečné svědectví.“⁶²

U týrání zdravotně postižených osob je *míra latence ještě mnohem vyšší*, než v jiných případech. Podle mého názoru, je tato problematika odsouzena k hledání zcela nových

---

⁶² Sborník materiálů: Domácí násilí a zdravotně postižení: sborník materiálů z celostátní konference organizované o.s. ORFEUS ve spolupráci s katedrou sociální práce a sociální politiky Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové za účasti Sexuologické společnosti České lékařské společnosti JEP. Praha: Orfeus,o.s., 2005, 46 s.

systematických řešení. Nyní je nejdůležitější, aby všichni, kdo se na péči o zdravotně postiženého člověka podílejí, věnovali maximální pozornost všem příznakům týrání, které lze u něho rozeznat, a neponechali sebemenší náznaky špatného zacházení bez povšimnutí.

3. Fenomenologie a četnost jevu

První výzkumy o výskytu partnerského násilí ve společnosti se objevily v zahraničí v 70. letech. Překážkou sběru dat bylo od počátku soukromí, ve kterém k domácímu násilí dochází. Metodicky se data získávají jednak z reprezentativního vzorku celé populace, jednak z klinických dat klientů nemocnic, policie, soudů a pomáhajících organizací.

Tato druhá metoda byla užita pro sociologickou sondu „**Statistika o. s. ROSA: ženy – oběti domácího násilí**“, zpracovanou M. Hronovou a M. Vavroňovou, jež mi na tomto místě byla zdrojem.⁶³

V roce 2008 byla v souvislosti s domácím násilím o.s. ROSA poskytnuta odborná pomoc **232 klientkám**, o nich a jejich případech byly shrnuty údaje, ze kterých vyplývá.:

Oběti a pachatelé domácího násilí

Pro pomoc nejčastěji přicházely **ženy mladšího středního věku 30 - 44 let**, které byly na mateřské dovolené nebo měly děti školního věku. Nejvíce patřily do věkové skupiny 35 - 39 let (28,6 %), 30 - 34 let (21,9 %) a 40 - 44 let (19,4 %). Jejich násilní partneři nejvíce spadali do věkové kategorie 35 - 39 let (24 %), 40 - 44 let (19,9 %) a 30 - 34 let (16,3 %). Téměř ve 30 % klientky poukázaly na **transgenerační přenos násilných vzorců chování** z násilného otce na svého partnera.

Opakovaně se potvrdilo, že oběti i pachatelé domácího násilí **pocházejí ze všech socioekonomických vrstev**, nejvíce obětí mělo středoškolské vzdělání (51,5 %), následovaly ženy s vysokoškolským vzděláním (25 %). Muži dosáhli v nejvíce případech vzdělání středoškolského (33,2 %), těsně pak vyučení (31,1 %), vysokoškoláků bylo 29,6 %.

Více než polovina žen bylo zaměstnaných, významnou skupinu tvořily ženy na mateřské dovolené (27,6 %). Téměř 15 % klientek byly ženy bez výrazného vlastního příjmu (studentky, nezaměstnané ženy, důchodkyně a ženy v domácnosti). Celkem tak bylo téměř 43 % žen **ekonomicky závislých na partnerovi**.

---

⁶³ Blíže viz.: Hronová, M., Vavroňová, M.: Domácí násilí. Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2008, ROSA 2009.

Dostupné online http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/statistika_ROSA_za_2008_verze_10062009.pdf. Stav ke dni 6.1.2010, 9:35.

Nejvíce žen, které pomoc vyhledaly, žily s agresorem v **manželství** (58,2 %), a to nejčastěji po dobu 1 - 5 let (15,8 %), v 14,8 % vztah trval 6 - 10 let.

Ve vztazích klientek, které během roku 2008 vyhledaly pomoc (232 žen), žilo **252 dětí**, které byly v **97 % případů svědky domácího násilí** proti jejich matce.

Formy násilí na ženách

Statistické údaje o formách, v jakých se domácího násilí vyskytuje, potvrzují tvrzení naznačená v části věnující se teoretickým výkladům – **ve 100 % případů měly klientky zkušenost s psychickým násilím**, v 81,1 % je partner týral **fyzickým násilím**, 53,6 % žen prožívalo **ekonomické násilí** a 44,4 % **násilí sexuální**.

Všechny klientky, které v roce 2008 vyhledaly pomoc o.s. ROSA, byly **psychicky týrány**. Ponižováno bylo 96,4 % klientek, 74,5 % žen slýchalo vulgarismy, 71,9 % žen partner vydíral a zastrašoval. Kontroly, zákazy a příkazy zažilo 80,6 % žen, 52,6 % žen má zkušenost s omezováním a izolací. Ohrožení stalkingem uvedlo 20 % žen.

Fyzickému násilí bylo vystaveno 81,1 % žen, nejvíce docházelo k opakovanému fackování (42,3 %), bití a ranám pěsti (40,8 %), bití do hlavy a obličeje, hlavou o zeď či nábytek (16,3 %). 34,2 % žen partner škrtil, 33,2 % srážel k zemi a 15,8 % zkopal. Mezi další četné projevy patřilo tahání za vlasy, kroucení rukou, topení. 17 % žen bylo surově napadeno v těhotenství.

Sexuální násilí zažilo 44,4 % žen. Nejčastějším projevem byla vynucená soulož (38,8 %), dále nepříjemné sexuální praktiky (16,8 %). 11,7 % žen bylo svým partnerem znásilněno.

V rámci **Mezinárodního výzkumu násilí na ženách** provedly v roce 2003 Sociologický ústav Akademie věd České republiky a Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze výzkum zaměřený na zkušenost žen s partnerským násilím. „Podle výsledků výzkumu, jehož vzorek tvořilo 1980 respondentek starších 18 let, bylo zjištěno, že **38 % žen v České republice zažilo během svého života alespoň některou z forem násilí ze strany svého partnera** (současného nebo bývalého manžela/přítele). Mezi nejčastěji uváděné typy násilného chování patřily facky, kopání, kousání, úder pěsti, vyhrožování fyzickým ublížením, osahávání, strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy – vyjma osahávání zmínilo zkušenost s těmito formami násilí 20 - 25 % žen.“⁶⁴

Zatím nejnovější data přinesl **reprezentativní výzkum o domácím násilí** provedený opakovaně po pěti letech agenturou STEM, vypracovaný pro Bílý kruh bezpečí, o.s. a Philip Morris ČR, a.s. v roce 2006. Můžeme tak porovnat, jak se situace u nás změnila. Zdrojem zde

---

⁶⁴ Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová, M.: Partnerské násilí. Linde, Praha, 2008, str. 14.

uváděných dat mi byl výzkum „*STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR*“ uvedený na internetových stránkách DONA linky.⁶⁵

Oproti roku 2001 se viditelně zlepšila **informovanost veřejnosti** o problému domácího násilí. Na 97 % dotázaných starších 15ti let, mělo alespoň tušení, co si pod tímto pojmem představit. Špatnou se stále jeví poučenost o tom, jak na domácí násilí reagovat. Dostatek informací mělo jen 19 % veřejnosti, v roce 2001 šlo o 18 %.

Většina společnosti (84 %) považuje domácí násilí za vážný problém, který pro účinné řešení vyžaduje **intervenci státu do soukromé sféry rodiny**.

Zkušenost s domácím násilím má stále mnoho lidí, **každý druhý člověk starší 15 let věděl o nějakém případě** domácího násilí z doslechu, zhruba **čtvrtina se s domácím násilím setkala přímo**, jako svědek či jako oběť.

Osobní zkušenost s násilím ve vlastním partnerském soužití uvedlo zhruba 14 % dotázaných starších 15ti let, v roce 2001 **16 %**. Skutečná míra domácího násilí mezi partnery je s velkou pravděpodobností vyšší. **V 80 % rodin postižených násilím žijí děti**, ve třech pětinách případů jsou přímými svědky násilí.

Typické projevy domácího násilí jsou uváděny i po pěti letech stejně, jako **dlouhodobé násilí** (59 %), se zvyšující se **četností** (52 %). V 81 % případů jde o **fyzické násilí**, nejčastěji v kombinaci s **psychickým násilím** (48 %).

Zhruba čtyři pětiny občanů považují **zavedení institutu vykázání násilníka z bytu a zřízení intervenčních center za užitečné**. Oproti roku 2001 se celkově více dotázaných vyjádřilo ve smyslu, že o problematice domácího násilí se dnes více mluví a více se pro jeho řešení dělá.

I přes pozitivní vývoj přístupu společnosti k domácímu násilí, **mýty** v názorech na výskyt násilí mezi partnery stále přetrvávají. Téměř každý druhý člověk se domnívá, že domácí násilí se vyskytuje **jen v ekonomicky slabších rodinách** (48 %) a že typickou obětí domácího násilí je **slabá a bojácná žena, která si nechá vše líbit** (68 %).

4. Pomoc obětem domácího násilí právním řádu České republiky

V České republice, stejně jako v ostatních evropských a jiných státech prodělala právní úprava ochrany proti domácímu násilí **postupný vývoj**, ve kterém můžeme rozeznat tři různé možnosti reakce na problematiku domácího násilí.⁶⁶

---

⁶⁵ <http://www.domalinka.cz>. Stav ke dni 6.1.2010, 22:00.

První reakce, tzv. **nulová**, vychází z představy, že domácí násilí je soukromou záležitostí partnerů. Je-li jeden z nich vystaven násilnému jednání ze strany druhého partnera, může partnerský svazek opustit stejně svobodně, jako do něj vstoupil. Zásah státu do soukromého vztahu je legitimní pouze tehdy, dosáhne-li násilí intenzity trestného činu.

Zcela opačná je reakce druhá, tzv. **přísně represivní**, jednání násilníka kriminalizující. Ani striktní kriminalizace se neukázala jako efektivní řešení, kterému by se podařilo snížit latenci a četnost případů domácího násilí. Navíc středem pozornosti je pachatel, oběti zůstávají při řešení jejich složité životní situace bez pomoci.

Pro třetí, tzv. **preventivní** typ reakce, je příznačná primární cesta prevence. Flexibilně propojuje prvky sociálně-právní ochrany, instituty ochrany oběti před násilníkem (tzv. vykázaní) s kombinací prvků trestního práva tam, kde je to účinné. **Projevy domácího násilí jsou tak primárně řešeny prostřednictvím opatření netrestní povahy.** Tato úprava se poprvé objevila v Rakousku a byla inspirací i pro český právní řád.⁶⁷

4.1 Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Přijetí **zákona o ochraně před domácím násilím** znamená vyvrcholení dlouholetého úsilí nevládních organizací a profesních iniciativ o provázanou institucionální ochranu osob ohrožených domácím násilím a postih osob násilných.

Mezi **hlavní principy**, na kterých je nová právní úprava ochrany před domácím násilím založena, patří:⁶⁸

- **zásada priority práv**; zásah do soukromí je přípustný, je-li podle hodnotového řádu demokratické společnosti nezbytný, zvláště pak k ochraně zdraví, života, práv a svobod ohrožené osoby.
- **zásada subsidiarity trestní represe**; role trestního práva je subsidiární, bezpečnost osoby ohrožené domácím násilím je primárně zajištěna opatřeními netrestní povahy.
- **zásada odvrácení hrozby nebezpečí**; institut vykázaní je preventivní reakcí na nebezpečné chování násilné osoby a prevencí rizika opakování útoku v budoucnu.

---

⁶⁶ Blíže viz.: Durdík, T.: Nová legislativa v ČR v oblasti domácího násilí – úloha policie, justice a intervenčních center. In: Domáce násilie – nová prax a nová legislativa v Európe. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej v dňoch 15.-16. októbra 2007. Bratislava, PP, 2008, str. 32.

⁶⁷ Spolkový zákon na ochranu před násilím v rodině (Bundesgesetz zum Schutz vor Gewalt in der Familie, tzv. Gewaltschutzgesetz, GeSchG), Spolková sbírka zákonů 759, ročník 1996, vydaný dne 30. 12. 1996.

⁶⁸ Blíže viz.: Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., www.psp.cz, sněmovní tisk č. 828/2005.

- ***zásada přiměřenosti a minimalizace zásahů***; intenzita státního zásahu je závislá na požadavku účinné preventivní ochrany tak, aby bylo co nejméně zasahováno do ústavně zaručených práv a svobod.
- ***zásada výměny informací***; pro funkční systém ochrany před domácím násilím je nutné zajištění výměny informací mezi Policií České republiky, orgány sociálně právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) a intervenčními centry.

Systém ochrany před domácím násilím je postaven na **třech vzájemně provázaných pilířích**.⁶⁹

Prvním pilířem je policejní zásah, který má formou ***vykázání násilné osoby*** zastavit aktuální násilí v rodině. Po dobu vykázání se tím zajišťuje bezpečnost pro oběť, které se dostává možnost psychicky se stabilizovat a nabrat síly k řešení své situace. Kontrola dodržování povinností uložených násilníkovi při vykázání a následná sociálně právní péče ***intervenčního centra*** o ohroženou osobu během lhůty deseti dní představují pilíř druhý. Třetím je pak občanskoprávní řešení situace z iniciativy ohrožené osoby, která se může obrátit na soud s návrhem na vydání ***speciálního předběžného opatření*** o personální a teritoriální ochraně ohrožené osoby. Následovat může případné občanskoprávní řízení v meritu věci (rozvod manželství, vypořádání společného jmění manželů a společného bydlení, úprava styku s nezletilými dětmi).

Třem pilířům úpravy odpovídají **tři vzájemně spolupracující subjekty**, a to Policie České republiky, intervenční centra a obecné soudy rozhodující na úseku civilního práva.

Z legislativního hlediska je zákon o ochraně před domácím násilím pozměňovací novelou několika stávajících zákonů. Sám byl třikrát pozměněn a dnes je platný ve znění zákona č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku.⁷⁰

Zákony, do kterých se promítly změny vnesené do našeho právního řádu zákonem o ochraně před domácím násilím, jsou:

- **zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky** (dále jen „PČR“); který nově zakotvuje v § 44 - 47 **institut vykázání násilné osoby ze společného obydlí**.

⁶⁹ Blíže viz.: Tamtéž.

⁷⁰ Dnes zákon č. 135/2006 Sb. obsahuje jen část druhou, změnu zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ostatní části (změna zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, změna zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, změna zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení a změna zákona č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení) byly zrušeny a úprava se nachází v nově přijatých samostatných zákonech.

- *zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád* (dále jen „OSŘ“); který nově zakotvuje v § 76b zvláštní **předběžné opatření** k ochraně osoby ohrožené domácím násilím.
- *zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon* (dále jen „TrZ“); který § 171 odst. 4 TrZ zavádí nový trestný čin **maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání**. Nový trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TZ“) přejal tento trestný čin pod stejným názvem i ve stejném znění do ustanovení § 337 odst. 2 TZ.
- *zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách*; novinkou ve výčtu zařízení, ve kterých jsou poskytovány sociální služby, jsou **intervenční centra**, zakotvená v § 60a. Intervenční centrum poskytuje osobě ohrožené domácím násilím *krizovou pomoc*, spočívající v sociálně terapeutické činnosti, pomoci při uplatňování jejích práv a oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

4.1.1 Institut vykázání - první pilíř systému ochrany před domácím násilím

Než byl **zákon o ochraně před domácím násilím** přijat, bylo zajištění osobní bezpečnosti ponecháno zcela na osobě ohrožené domácím násilím. Buď ve vztahu, s ohledem na svou ekonomickou a sociální závislost na násilníkovi, zůstávala, nebo se na vlastní náklady vydala i se svými dětmi na útěk k příbuzným či do azylového zařízení. Ve společně obývaném obydlí zůstával agresor, zatímco pro oběť a děti bylo vytržení ze známého prostředí další traumatizující skutečností.

Novinku, kterou v řešení případů domácího násilí přináší zákon o ochraně před domácím násilím, je **institut vykázání**, zakotvený v §§ 44 – 47 PČR. Jeho prostřednictvím domácí prostředí opouští násilník, zatímco ohrožená osoba zde zůstává.

Povaha vykázání není sankční, jde o **preventivní opatření**, jehož smyslem je předejít násilnému jednání a do budoucna chránit ohroženou osobu. Výslovně je povaha vykázání definována v čl. 4 odst. 4 závazného pokynu policejního prezidenta⁷¹, kterým se zasahující policisté v případech domácího násilí řídí: „vykázání je opatřením netrestního charakteru, které je preventivní reakcí na nebezpečné chování násilné osoby z hlediska hrozby budoucích útoků, a které nenahrazuje sankci za chování násilné osoby.“

PČR obecně definuje **podmínky**, za kterých může být násilná osoba vykázána ze společného obydlí, jakož i z jeho bezprostředního okolí (§ 44 odst. 1 PČR). Je tomu tak v případech, kdy **lze na základě na místě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na**

---

⁷¹ Závazný pokyn policejního prezidenta č. 179/2006, kterým se stanoví postup příslušníků Policie České republiky v případech domácího násilí.

předcházející útoky, důvodně předpokládat, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví nebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti.

Hrozba útoku na tato ústavně garantovaná základní práva nemusí být bezprostřední, může směřovat i do budoucna. Okolnosti, na základě kterých policista rozhodne o důvodnosti vykázání, musí naznačovat, že k dalšímu útoku dojde. Explicitně se přihlíží ke skutečnosti, že v minulosti byla již ohrožená osoba napadena, roli hrají i skutečnosti, které při zásahu policie vyšly najevo (vyjádření násilné a ohrožené osoby, sousedů, stopy poranění na těle ohrožené osoby, poničené vybavení bytu nebo evidence předchozích výjezdů k případům domácího násilí).

Život, zdraví a svobodu násilník napadá především fyzicky, *lidská důstojnost* může být poškozována i jinak, např. výhrůzkami, ponižováním či urážením. Zda konkrétní jednání má charakter **nebezpečného či zvláště závažného útoku**, posoudí zasahující policista.

Pokud je situace vyhodnocena tak, že k nebezpečnému útoku může dojít, **policista je povinen násilnou osobu** (partnera, rodiče, prarodiče, dítě i jinou osobu) **ze společného obydlí vykázat, aniž by měl možnost uvážení, zda tak učiní. Vykázání se v těchto případech ukládá bez ohledu na případnou trestně právní kvalifikaci jednání násilníka a nenahrazuje sankci za násilné jednání pachatele.**

Rozsah a forma vykázání

Prostorově je vykázání vymezeno tak, aby bylo zabráněno možnosti útoku na chráněnou osobu. Vedle společného obydlí se vykázání vztahuje i na jeho bezprostřední okolí (přístupové cesty, zahrada, dvůr). **Časové** vymezení je stanoveno zákonem na **10 dnů** (§ 44 odst. 2 PČR). Tato doba nemůže být za žádných okolností zkrácena, a to ani se souhlasem nebo na žádost ohrožené osoby. Během této doby má chráněná osoba možnost učinit potřebné kroky k řešení situace bez vědomého tlaku násilné osoby, podporou jí má být odborná pomoc nabídnutá intervenčním centrem.

Aplikace zákona byla v prvním roce pečlivě pozorována a získané poznatky již vedly k prvním změnám. Od 1. 1. 2009 je účinná novela PČR, která, oproti původně koncipované formě vykázání jako správního rozhodnutí přijímaného ve správním řízení, zavádí vykázání v podobě **faktického úkonu**.

Policista tedy vykáže násilnou osobu **faktickým ústním pokynem**.⁷² Dle § 44 odst. 3 PČR policista oznámí vykázání ústně vykázané i ohrožené osobě a vyhotoví o vykázání

---

⁷² Zákon č. 135/2006 Sb. původně zakotvil institut vykázání ve formě správního rozhodnutí, které policista činil ve správním řízení (§§ 21a – 21d zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Po zhodnocení aplikační praxe byla v novele zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky forma změněna na faktický pokyn.

písemné potvrzení, které jim předá oproti podpisu. Součástí **potvrzení o vykázání** je vymezení osobního a územního prostoru, na který se vykázání vztahuje, uvedení totožnosti obou zúčastněných osob, poučení o právech a povinnostech vykázané osoby a adresa útvaru policie, u kterého si může vyzvednout kopii úředního záznamu o vykázání. Skutečnost, že osoby odmítnou potvrzení přijmout nebo podepsat převzetí, policista zaznamená. Pokud by se vykazovaná osoba odmítala vykázání podřídit, mohou být použity donucovací prostředky.

Vykázání je **účinné od okamžiku ústního vyhlášení vykázání na místě samém**, kterému násilná osoba nemusí být přítomna, např. z důvodu, že po spáchání činu společné obydlí opustila nebo z důvodu, že vykázání bylo vyvoláno na dálku prostřednictvím telefonu či mailu (§ 44 odst. 3 PČR). Poučení o právech a povinnostech bude policií provedeno při prvním kontaktu (policie v praxi vykázanou osobu aktivně vyhledává, např. v místě zaměstnání).

Námítky vykázané osoby

Vykázání je citelným zásahem do základních práv a svobod vykázané osoby, zejména práva na nedotknutelnost obydlí. Proto je násilníkovi umožněno, aby proti vykázání podal **námítky**, pokud s vykázáním nesouhlasí (§ 44 odst. 5 PČR). O této možnosti musí být násilná osoba poučena před předáním potvrzení o vykázání. Námítky, které uvede vykazovaná osoba *ústně* přímo na místě, je povinen policista uvést v potvrzení o vykázání a bez zbytečného odkladu je předat krajskému ředitelství policie. Nejpozději do tří dnů ode dne převzetí potvrzení o vykázání lze podat námítky *písemně*. Pokud příslušné krajské ředitelství shledá, že podmínky pro vykázání nebyly splněny, vykázání ukončí a o této skutečnosti vyrozumí osobu ohroženou i vykázanou bez zbytečného odkladu. Osoby budou vyrozuměny i o tom, že námítky jsou nedůvodné. I zde je vyřízení námitek neformálním sdělením, a ne rozhodnutím podle správního řádu.

Proti vykázání se nelze bránit žalobou podle § 82 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, který poskytuje ochranu před nezákonným zásahem. Podle § 85 tohoto zákona je žaloba nepřípustná, pokud se lze nápravy domáhat jinými zákonnými prostředky (zde námitkami).

Povinnosti a práva vykázané osoby

V § 45 odst. 1 PČR jsou vyčteny **povinnosti** vykázané osoby. Ta musí neprodleně **opustit prostor vymezený policistou a zdržet se po dobu deseti dnů vstupu do něj**. Dále se musí **zdržet jakéhokoli styku s ohroženou osobou či navazování kontaktů s ní** (např. ji

nesmí kontaktovat na cestě do práce). „Jde o úplný zákaz, který se vztahuje i na nepřímé formy, jakými je komunikace písemná, telefonická či prostřednictvím třetí osoby.“⁷³

Oproti předchozí úpravě⁷⁴, která se vztahovala pouze na *prostor* obydlí a jeho bezprostřední okolí, je rozšířena ochrana i na samotnou *osobu* ohroženou, čímž zákonodárce reaguje na možné pronásledování ohrožené osoby násilníkem mimo obydlí, tzv. stalking.

Vykazovaná osoba musí na výzvu policisty **vydat všechny klíče** od společného obydlí, které drží. Neuposlechnutí této výzvy je naplněním skutkové podstaty **přestupku proti veřejnému pořádku** podle § 47 odst. 1 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „PřZ“), za který může být uložena pokuta až do výše 5.000,- Kč, o těchto následcích musí být vykazovaná osoba poučena.

Vykázaná osoba má **právo** vzít si před splněním povinnosti opustit společné obydlí s sebou věci osobní potřeby, cennosti a osobní doklady (zejména půjde o ošacení, mobilní telefon, finanční hotovost, hygienické potřeby a léky). Dle § 45 odst. 2 písm. b) PČR si může vykázaná osoba tyto věci i věci potřebné pro své podnikání nebo povolání vzít kdykoli v průběhu vykázání ze společného obydlí, čímž je pamatováno i na případy, kdy k vykázání došlo v nepřítomnosti násilníka.⁷⁵ Toto právo může vykonat pouze **jedenkrát** a pouze v přítomnosti policisty, který o tom předem informuje chráněnou osobu. Účelem je zabránit dalším projevům domácího násilí. Pokud bylo toto právo vykonáno, **nesmí se vykázaná osoba do společného obydlí vrátit, a to ani kdyby s tím osoba chráněná souhlasila**.

Posílení právní jistoty vykázané osoby v případě, že vykázání bylo vyhlášeno v její nepřítomnosti, přináší oprávnění telefonicky si na lince 158 **ověřit**, zda k vykázání skutečně došlo. Takto vykázání si mohou také se zpožděním vyzvednout kopii úředního záznamu o vykázání na příslušném útvaru policie.

Násilná osoba, která je faktickým úkonem policisty vykázána ze společného obydlí, se nachází ve složité situaci, kam se na následujících deset dní odebrat. Pomocí má být povinnost zasahujícího policisty podat vykazované osobě informace o možnostech jejího dalšího ubytování a poskytnout nezbytnou **součinnost** v souvislosti s tím. Toto poučení by mělo odpovídat konkrétním poměrům vykazované osoby, rozsah ale není zákonem vymezen. V praxi půjde zejména o poskytnutí seznamu vhodného ubytování s kontakty. Součástí poučení je vyžádání si adresy pro doručování písemností vykázané osobě.

⁷³ Mates, P.: Úkoly policie při řešení domácího násilí, Právní rádce č. 1/2009, str. 40.

⁷⁴ § 21a a následující zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Policie rozhodovala o vykázání ze společného obydlí, zatímco o zákazu kontaktovat ohroženou osobu mimo bydliště rozhodoval soud vydáním předběžného opatření.

⁷⁵ Původní podoba vykázání umožňovala vykázané osobě si tyto věci vyzvednout nejpozději do 24 hodin od vykázání.

Ohrožená osoba je policií na místě informována předně o možnosti podání návrhu na vydání *předběžného opatření podle § 76b OSŘ*. Dále o možnosti využití psychologických, sociálních nebo jiných služeb v oblasti pomoci obětem domácího násilí, které podle § 60a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, poskytují *intervenční centra, občanská sdružení a občanské poradny*. Rozsah poučení je závislý na poměrech ohrožené osoby, půjde zejména o konkrétní adresy s kontakty. **Tyto informace by měly být poskytnuty i v případě, že k vykazání násilné osoby ze společného obydlí nedojde, pokládá-li to policista vzhledem k situaci za potřebné.** Podle potřeby je policista povinen pomoci i jinak, např. zavolat lékaře, psychologa či kontaktovat příbuzné nebo přímo zajistit převoz do azylového domu.

Poučení ohrožené osoby se týká i možných následků plynoucích z uvedení vědomě nepravdivých údajů, ke kterým policista při vykazání přihlíží. Mohl by tak být spáchán **přestupek proti občanskému soužití** podle § 49 odst. 1 písm. c) PřZ, kterého se dopustí ten, kdo úmyslně naruší občanské soužití nepravdivým obviněním z přestupku, případně může dojít ke spáchání **trestného činu křivého obvinění** podle § 345 TZ. Ohroženou osobu je nutno poučit citlivě, vzhledem k jejímu stavu, v žádném případě se poučením nesmí cítit ztrašena.

Územní rozsah vykazání

Je na uvážení zasahujícího policisty, jak vymezí **prostor**, na který se bude vykazání vztahovat, aby byl naplněn požadavek účinné *preventivní ochrany ohrožené osoby*. Policista v případě, že by byl v důsledku vykazání ohrožen provoz objektu nebo znemožněn výkon zaměstnání vykazované osoby (půjde např. o služební byty), bezodkladně o vykazání vyrozumí provozovatele objektu nebo zaměstnavatele násilné osoby, aby v souvislosti s tím přijali potřebná opatření, která účel vykazání nemohou mařit.

Pro zajištění objektivitu zákon v § 47 odst. 2 ukládá, aby při provádění služebních úkonů souvisejících s vykazáním byla policií zajištěna **přítomnost nezúčastněné osoby**. Tou je osoba, která nemá na věci žádný zájem, např. soused, ne jiný policista nebo osoba v příbuzenském či jiném obdobném poměru k ohrožené nebo vykazované osobě. Přítomnost této osoby na místě incidentu není třeba, pokud by v souvislosti s jejím zajištěním hrozilo nebezpečí z prodlení.

Informační povinnost policie

Policista provádějící vykázaní má povinnost **ve lhůtě 24 hodin⁷⁶ od vstupu do společného obydlí zaslat kopii úředního záznamu o vykázaní příslušnému intervenčnímu centru**, které v zákonné lhůtě obligatorně ohroženou osobu kontaktuje a nabídne jí potřebnou pomoc.

Oproti původní podobě vykázaní je ve stejné lhůtě nově zasílána kopie úředního záznamu také okresnímu (obvodnímu) **soudu**, místně příslušnému k vydání rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření podle § 76b OSŘ.

Pokud ve společném obydlí žije nezletilá osoba, kopie úředního záznamu o vykázaní musí být v téže lhůtě zaslána i příslušnému **OSPODu**, kterým jsou obecní úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností.

Kontrola dodržování vykázaní

Kontrolu, zda je vykázaní násilnou osobou dodržováno, zajišťuje z moci úřední policie, a to ve lhůtě **3 dnů** od faktického pokynu o vykázaní násilné osoby (ne od doby, kdy se o vykázaní násilná osoba dozvěděla). O této kontrole a provedených opatřeních sepíše policista úřední záznam. Vzhledem k okolnostem případu může být kontrola podle uvážení policisty provedena vícekrát než jednou, aby ochrana ohrožené osoby byla efektivní.

Pokud bude zjištěno, že vykázaná osoba vykázaní porušila, může být postihnuta pro spáchání **přestupku proti veřejnému pořádku** podle § 47 odst. 1 PřZ, neboť svým jednáním neuposlechla výzvy veřejného činitele při výkonu jeho pravomoci, aby na stanovenou dobu opustila společné obydlí a jeho bezprostřední okolí. Pokud bude zjištěno, že vykázaná osoba maří vykázaní opakovaným a závažným jednáním, půjde tedy o ty nejzávažnější formy porušování, může být trestně stíhána pro spáchání **trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí nebo vykázaní** podle § 337 odst. 2 TZ.

V obou případech může být pachatelem i chráněná osoba, která násilníka pustí domů. Podle mého názoru by v tomto případě chráněná osoba trestně stíhána být neměla, neboť s velkou pravděpodobností jedná pod nátlakem vykázaného partnera.

Lze **shrnout**, že postup na místě zasahující policie se řídí několika **zásadami⁷⁷**:

- úkolem policie je vedle vyšetření trestného činu nebo přestupku i *ochrana ohrožené osoby*, na kterou musí být činnost policie přednostně zaměřena. Cílem je *zamezit opakování násilí* v budoucnu.

---

⁷⁶ Jde o lhůtu určenou podle hodin. Určuje nejzazší dobu, do kdy je policista povinen kopii úředního záznamu o vykázaní odeslat příslušnému orgánu.

⁷⁷ Blíže viz.: Kočová, K.: Domácí násilí a tzv. vykázaní – nový institut právního řádu ČR. Bulletin advokacie č. 10/2007, str. 36-37.

- vykázaní má charakter *preventivní reakce* na nebezpečné jednání násilné osoby z hlediska rizika budoucího útoku, nemá trestněprávní charakter a *nenahrazuje sankci* za násilné jednání pachatele.
- vykázaní je přípustné *pouze tehdy, je-li to nezbytné pro ochranu života, zdraví, práv a svobod ohrožené osoby*, a je přípustné i proti její vůli.
- policista je povinen jednat s ohroženou i násilnou osobou tak, aby v souvislosti s vykázaním nevznikla bezdůvodná újma a byla zachována *přiměřenost zásahu do ústavně zaručených práv a svobod*. Právo na ochranu života, zdraví a lidské důstojnosti má přednost před právem vlastnickým a právem na nedotknutelnost obydlí.

4.1.1.1 Metoda SARA DN

Pro vyhodnocení aktuální situace a pro kvalifikovaný odhad závažnosti hrozby dalšího útoku ze strany násilníka slouží policistům na místě zásahu **metoda SARA DN**⁷⁸, sestávající z 15-ti strukturovaných otázek rozdělených do třech oddílů, zaměřených na rizikové faktory domácího násilí.

Na základě poznatků, které získal při komunikaci s ohroženou a násilnou osobou, policista posoudí, zda v konkrétním případě vykazuje jednání násilné osoby všechny znaky domácího násilí a zda hrozí, že by k němu v budoucnu mohlo opět dojít.⁷⁹ Hlavním kritériem je *četnost a intenzita* fyzického násilí.

Diagnostická metoda SARA (z angl. *Spousal Assault Risk Assessment*), vytvořená R. D. Kroppem a H. Bellfragem, je strukturovaným postupem, zaměřeným na identifikaci rizika opakování fyzického násilí v partnerském vztahu. Jejím hlavním cílem je *prevence násilí* spíše než predikce budoucího fyzického násilí. Rozhodující jsou tři skupiny rizikových příznaků.⁸⁰

- *násilí ve vztahu k ohrožené osobě*; cílem je zmapovat povahu násilných projevů vůči partnerovi, ke kterým došlo v nedávné době. Policista klade otázky, jejichž cílem je zjištění, zda se partner v minulosti dopustil závažného fyzického nebo sexuálního násilí nebo zda jím vyhrožoval, zda se intenzita útoků stupňuje.

⁷⁸ Metodu SARA do České republiky přinesl Bílý kruh bezpečí, o.s. v rámci projektu „Hráz“ a získal pro ni název SARA DN.

⁷⁹ K použití metody SARA DN přímo zavazuje čl. 7 odst. 3 závazného pokynu policejního prezidenta č. 179/2006, kterým se stanoví postup příslušníků Policie České republiky v případech domácího násilí, podle kterého je policista povinen použít soubor otázek SARA DN pro zhodnocení rizika budoucího nebezpečného útoku a pomocí této metody vyhodnotit rizikové faktory.

⁸⁰ Blíže viz.: Čírtková, L.: Moderní psychologie pro právníky, Domácí násilí, stalking, predikce násilí. Praha, Grada Publishing, a.s., 2008, str. 14.

- **obecné sklony partnera k násilí**; cílem je zjistit, zda se v osobnosti pachatele nebo v jeho jednání nevyskytují násilné sklony. Pomoci mají otázky, zda se partner dopouští obecné kriminality, zda má finanční, pracovní nebo psychické potíže, má-li problémy se závislostmi.

- **faktory svědčící pro zranitelnost oběti**; zde se zjišťují objektivní rizika (nemožnost zajistit si osobní bezpečnost) i subjektivní (strach z násilníka, osobní problémy či ambivalentní vztah k násilníkovi) faktory, které zvyšují zranitelnost oběti.

Vedle *policie*, využívající metodu SARA DN pro vyhodnocení vhodné intervence v případech domácího násilí, mohou tuto metodu podpůrně využívat i jiné zainteresované orgány - civilní i trestní *soudy* pro podporu rozhodování v případech domácího násilí, např. při rozhodování o propuštění z výkonu trestu, i *intervenční centra* při hledání vhodného řešení situace klienta. Dále je možné výsledky použít při tvorbě vhodných terapeutických programů pro násilníky.

4.1.1.2 Statistické údaje o vykázání

Prostřednictvím pečlivé evidence patnácti intervenčních center (dále jen „IC“), které v České republice působí, máme o institutu vykázání k dispozici cenná data. Na základě analýz a srovnání těchto údajů lze činit opatření zvyšující efektivitu vykázání i krizové pomoci.

Zdrojem, ze kterého jsem statistické údaje čerpala, jsou analýzy dat zpracované Mgr. Petrou Vitoušovou z Bílého kruhu bezpečí, o.s.⁸¹

Vykázání v roce 2007

V průběhu roku **2007**, tzn. v prvním roce působnosti zákona o ochraně před domácím násilím, vydala policie **862 rozhodnutí**, z toho **o vykázání** v 410 případech (47,5 %), **o zákazu vstupu** násilné osoby do společného obydlí v 368 případech (42,7 %).⁸² Téměř v 7% případů bylo toto rozhodnutí učiněno opakovaně ve stejných domácnostech.

Bezprostředně bylo domácím násilím v těchto případech ohroženo 892 dospělých osob, **858 žen** a **34 mužů**, z nichž 39% spadalo do věkové kategorie 31-40 let, 25% do kategorie 41-50 let a 16% do kategorie 21-30 let. Násilným incidentům v těchto případech přihlíželo **941 dětí**. Z činnosti IC ale vyplývá, že tento počet je až dvakrát větší, protože údaje policie zahrnují jen děti přítomné při jejím zásahu.

Ze společného obydlí bylo ve sledovaném roce vykázáno **854 mužů** a **8 žen**. Z 54% šlo o násilí **mezi manželi**, 205 případů se odehrálo ve vztahu druh/družka. Ve 134 případech

⁸¹ Blíže viz.: www.domacinasili.cz, sekce Statistiky. Stav ke dni 7. 1. 2010

⁸² V 84 případech, tj. téměř **10%**, rozhodla policie nesprávně – vydáním duplicitního rozhodnutí, jak o vykázání, tak o zákazu vstupu.

došlo k transgeneračnímu násilí. Ostatní případy se týkaly násilí mezi bývalými manželi, vztahů partnerských, sourozeneckých a jiných.

V 337 případech podaly ohrožené osoby návrh soudu na vydání **předběžného opatření** podle §76b OSŘ, 73% návrhů bylo vyhověno.

V souvislosti s vykazáním uskutečnila IC po obligatorním zkontaktování ohrožené osoby 475 jednorázových a 181 opakovaných kontaktů, v 206 případech ohrožená osoba nabídnutou pomoc IC odmítla. Evidovaných kontaktů týkajících se domácího násilí, které s vykazáním nesouvisely, bylo přes 5 tisíc.

Vykázání v roce 2008

V průběhu roku **2008** vydala policie **679 rozhodnutí**, z toho **o vykázání** v 287 případech (42 %), **o zákazu vstupu násilné osoby do společného obydlí** v 373 případech (55 %), což znamená **21% pokles** oproti roku předešlému.⁸³ Nepatrně narostl počet případů, kdy bylo zasahováno opakovaně v týchž domácnostech (10%).

Dospělých osob ohrožených domácím násilím bylo 698, z toho **651 žen** a **47 mužů**, nejvíce opět ve věku 31-40 let (39%), násilí přihlíželo **586 dětí**.

Ze společného obydlí bylo vykázáno **668 mužů** a **13 žen**, počet vykázaných žen mírně stoupl. Polovinu případů tvořilo násilí v manželském soužití, na druhém místě šlo o násilí mezi druhem/družkou. Evidovány byly i případy násilí vnuka na prarodiči.

V 406 případech byl ohroženou osobou soudu podán návrh na vydání **předběžného opatření** podle §76b OSŘ, vyhověno bylo v 78,5% případů.

Údaje o činnosti IC vypovídají o *rostoucí důvěře* veřejnosti v jimi poskytované služby. Až ve 20% stačila k informování a pomoci ohrožené osobě jednorázová konzultace. Oproti minulému roku s vyskytlo *pouze* 79 případů, ve kterých kontaktovaná ohrožená osoba pomoc IC odmítla. Více než o třetinu vrostl počet osob, které vyhledaly pomoc či radu IC z vlastní iniciativy (přes 8 tisíc případů).

Vykázání v roce 2009

V roce **2009** bylo ze společného obydlí **vykázáno 778 osob**, z toho 16 žen, tedy průměrně 65 vykázání za měsíc.⁸⁴ Celkový počet vykázání sice nepřesáhl rok 2007, oproti loňskému roku jde ale o *zhoršení situace*, počet vykázání **narostl** téměř o **13%**. Bezprostředně bylo loni před násilím ochráněno **762 žen, 39 mužů a 911 dětí** (celkem 1.712 osob).

---

⁸³ Zbýlých 19 případů, tj. ve **3%**, bylo řešeno nesprávně - vydáním duplicitního rozhodnutí. Oproti loňskému roku jde o výrazné snížení.

⁸⁴ Od 1.1. 2009 je **vykázání** jedinou formou rozhodnutí, oproti původní dvojí formě (vykázání – pro násilníky přítomné u zásahu policie / zákaz vstupu – pro násilníky, kteří na místě zásahu nebyli přítomni).

Výrazným rizikovým faktorem, hojně zmiňovaným při hodnocení zatímních údajů o počtu vykázaní, je **ztráta zaměstnání**, postihující v době ekonomické krize velké množství obyvatel. Ostatně každý rok mezi kraji, kde se vyskytuje nejvíce vykázaných domácích násilníků na počet obyvatel, dominují ty s největší mírou nezaměstnanosti - Moravskoslezský, Ústecký a Karlovarský.

Celkem bylo za tři roky účinnosti zákona o ochraně před domácím násilím vykázano **2.318 násilných osob**. Ochranu před dalším násilím poskytl institut vykázaní celkem **2.391 ohroženým osobám**. Počet dětí, které musely násilí přihlížet, je alarmující – **celkem 2.438**.

4.1.2 Intervenční centra – druhý pilíř systému ochrany před domácím násilím

Oběť domácího násilí se **po vykázaní násilníka ze společného obydlí** nachází ve složité situaci a často nemá potřebné informace, jaké kroky by měla a mohla učinit. Prožité trauma se projevuje i psychickou labilitou oběti, která potlačuje schopnosti oběti reálně zhodnotit nastalou situaci a racionálně ji řešit. To, co v této chvíli oběť potřebuje, je akutní psychosociální pomoc, analýza její životní situace a návrhy, jak ji řešit.

Proto druhým pilířem systému ochrany obětí domácího násilí, vedle policií prováděné **kontroly dodržování povinností vyplývajících násilné osobě z vykázaní**, je bezprostředně obligatorně následující komplexní individuální péče o ohroženou osobu, prováděná **intervenčními centry působícími v každém kraji**.

Činnost IC je zakotvena v §60a zákona č 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, který IC charakterizuje jako **specifickou sociální službu pomoci a podpory v oblasti sociálně právního poradenství pro osoby ohrožené domácím násilím**.

V případě, že násilná osoba byla policií vykázána ze společného obydlí, jsou pracovníci IC **ze zákona povinni kontaktovat ohroženou osobu a nabídnout jí pomoc, a to nejpozději do 48 hodin od doručení kopie úředního záznamu o vykázaní**. Osoba ohrožená se *sama rozhodne*, zda nabídnutou pomoc přijme či ne. IC poskytuje stejné služby i v případě, že jej kontaktuje sama osoba vystavená domácímu násilí, nebo na požádání osoby jiné (např. příbuzní), a to **bezodkladně** poté, co se IC o případu ohrožení osoby domácím násilím dozví.

Sociální služby v IC jsou poskytovány jako služby ambulantní, terénní nebo pobytové. Jedná se o bezprostřední **krizovou pomoc**, prostřednictvím které je osobě ohrožené poskytnuta individuální psychologická a sociální pomoc, též pomoc lékařská, právní a jiná.

Součástí činnosti IC je **koordinace interdisciplinární spolupráce** a vzájemné informovanosti mezi dalšími navazujícími službami (mezi IC a poskytovateli jiných

sociálních služeb, OSPODu, obcemi, policií, atd.). IC pro ohroženou osobu např. zprostředkuje pomoc u jiného subjektu (zejm. azylového domu), nedostačuje-li pomoc dostupná v IC, také pomůže s vyřízením sociálních dávek či kontaktuje lékařskou pomoc, apod.

Sociální služby IC jsou poskytovány *bezplatně*, odborně proškolenými pracovníky z oblasti sociálních prací, práva a psychologie.

Cílem krizové pomoci poskytované IC je, aby odborná intervence psychologů a sociálních pracovníků, spolu s poučením z oblasti právní, učinily během zákonné lhůty deseti dnů z osoby, nevědoucí si rady, osobu *plně informovanou* o všech možnostech řešení své nelehké situace, schopnou *sama rozhodovat* o svém budoucím životě. Je na odpovědnosti ohrožené osoby, jak se po vypršení lhůty pro vykázaní zachová, nemusí učinit nic a vykázanou osobu přijmout zpátky. **IC jedná ve snaze vybavit osobu maximem klíčových informací a podpořit ji v rozhodnutí řešit problém tak, aby bylo co nejvíce eliminováno riziko dalších projevů domácího násilí po vypršení lhůty pro vykázaní.**

4.1.3 Předběžné opatření podle § 76b OSŘ – třetí pilíř systému ochrany před domácím násilím

Od na místě zasahující policie i pracovníků IC musí být chráněná osoba dostatečně poučena o možnosti podat během vykázaní *návrh soudu na vydání předběžného opatření* (dále jen „PO“), kterým lze pro případ, že nadále hrozí nebezpečný útok ze strany vykázaného násilníka, iniciovat **prodloužení doby trvání vykázaní nad rámec původních deseti dnů**. Systém ochrany osoby ohrožené domácím násilím se cestou tohoto občanskoprávního řízení dovršuje.

Předcházející policejní zásah ani vykázaní násilníka podmínku pro nařízení tohoto zvláštního PO **netvoří** (§ 76b odst. 5 OSŘ). Pokud jednání násilného partnera vážným způsobem ohrožuje život, zdraví, svobodu nebo lidskou důstojnost osoby, může tato osoba prostřednictvím tohoto PO dosáhnout **stanovení** nebo případného **prodloužení vykázaní** násilníka ze společného obydlí.

Soud nařídí toto PO **pouze na návrh** osoby ohrožené domácím násilím, stejně tak pouze na její návrh rozhodne o případném prodloužení trvání PO (viz. dále). Ta návrh podává v návaznosti na vykázaní násilníka policií nebo jako první úkon ve věci, aniž by před tím policie věc řešila. Jsou-li splněny zákonné podmínky, předseda senátu usnesením nařídí PO, které podle **§ 76b OSŘ odst. 1 písm. a) až d)** ukládá účastníku řízení, proti němuž návrh směřuje, zejména aby:

- **opustil společné obydlí, jakož i jeho bezprostřední okolí, nezdržoval se v takto vymezených místech nebo sem nevstupoval** (teritoriální ochrana ohrožené osoby), nebo
- **se zdržel setkávání, nežádoucího sledování a obtěžování navrhovatele jakýmkoliv způsobem** (personální ochrana ohrožené osoby).

K rozhodnutí je příslušný *okresní soud*, v jehož obvodě se nachází společné obydlí, ze kterého má být násilník vykázán. O podaném návrhu je soud povinen rozhodnout **do 48 hodin** od okamžiku jeho doručení. Délka trvání PO činí **jeden měsíc** od jeho vykonatelnosti. Předcházelo-li rozhodnutí o návrhu na vydání PO vykázání učiněné policií, počíná tato jednoměsíční lhůta dnem následujícím po dni, v němž uplynula lhůta pro vykázání. Pokud by lhůta pro vykázání uplynula dříve, než bylo o návrhu, který byl podán v jejím běhu, rozhodnuto, **prodlužuje se vykázání nad rámec deseti dní**, a to do dne nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tomto návrhu (§ 44 odst. 2 PČR). Pokud návrh na vydání PO nebyl podán nebo byl zamítnut, násilná osoba se po uplynutí deseti dnů může vrátit zpátky do společného obydlí.

PO podle § 76b odst. 1 OSŘ lze **vydat i tehdy, pokud nebylo zahájeno řízení ve věci samé**. Jeho hlavním **účelem** ale je prodloužením doby vykázání získat dostatečný časový prostor na uspořádání svých věcí – podat **návrh na zahájení řízení ve věci samé** (o rozvod manželství, jeho neplatnost či neexistenci, o úpravu poměrů k nezletilým dětem, o vypořádání společného jmění manželů, o zrušení společného nájmu bytu, atd.).

Nebyl-li návrh na zahájení řízení ve věci samé podán v rámci jednoměsíčního trvání PO, doba platnosti vykázání uplynutím této doby končí. Pokud osoba podání návrhu na zahájení řízení ve věci samé učiní, může jej spojit s výslovným **návrhem na prodloužení platnosti PO**, a to i opakovaně (v tomto případě neskončí lhůta dříve, než soud o takovém prodloužení rozhodne). Soud při svém rozhodování vezme v úvahu zejména trvání stavu ohrožení navrhovatele, obsah a důvody podaného návrhu na zahájení řízení ve věci samé a další rozhodné okolnosti. **Nejpozději PO zaniká uplynutím 1 roku od okamžiku jeho nařízení**. Pokud navrhovatel není ohrožen žádným dalším nebezpečným útokem proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažným útokem proti lidské důstojnosti, *nelze* PO vydat a ani rozhodnout o prodloužení jeho trvání.

Proti rozhodnutí o PO podle § 76b OSŘ může vykázaná osoba **podat odvolání**, o kterém musí být rozhodnuto do 15 dní od předložení věci odvolacímu soudu.

Rozhodnutí o vykázání ze společného obydlí a nenavazování kontaktů s oprávněným je vykonatelné **vyhlášením**. Pokud k vyhlášení nedošlo, je vykonatelné, jakmile bylo **vydáno**. **Výkon** zajistí bezodkladně tentýž soud, který rozhodnutí vydal. Podle § 273b OSŘ soud,

spolupracující při výkonu rozhodnutí s policií, **vykáže** povinného ze společného obydlí, odebere mu všechny klíče a **zakáže mu setkávat se** s označenou osobou nebo ji **jinak kontaktovat**.

Vykázaná osoba si může bezprostředně při výkonu rozhodnutí **odnést své osobní věci**, stejně jako věci nezbytné k výkonu svého povolání. Pokud není při výkonu rozhodnutí přítomen, může o vyzvednutí věcí požádat, o čemž je vyrozuměn oznámením soudu zanechaným na dveřích společného bytu.

Při porušení povinnosti *nevstupovat* do společného obydlí a *nezdržovat se* v něm, může soud kdykoliv a bezodkladně na **návrh oprávněného** provést **opětovné vykazání** ze společného obydlí. Porušení ostatních povinností, uvedených v § 76b odst. 1 písm. b) až d) OSŘ může mít podle § 351 za následek uložení **pokuty** až do výše 100.000,- Kč, a to i opakovaně.

4.2 Ochrana před domácím násilím v zákoně o přestupcích

Jednání, kterého se domácí násilník na svém partnerovi dopouští, se v mnoha případech vyznačuje *nižším stupněm společenské nebezpečnosti*. Pokud toto zaviněné protiprávní jednání vykazuje znaky uvedené v PřZ, pachatel se tímto dopouští **přestupku**.⁸⁵ Zejména půjde o drobná ublížení na zdraví, která mohou být i četná, ale nedosahující intenzity týrání.

Nejčastěji je toto jednání sankcionováno jako **přestupky proti občanskému soužití podle § 49 odst. 1 písm. a) až c) PřZ**, podle kterého se přestupku dopustí ten, kdo

a) jinému ublíží na cti tím, že ho urazí nebo vydá v posměch,

b) jinému z nedbalosti ublíží na zdraví,

c) úmyslně naruší občanské soužití vyhrůžováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním.

Postih pachatele je minimální, za přestupek podle odst. 1 písm. a) lze uložit pokutu do 1.000,- Kč, za přestupek podle odst. 1 písm. b) a c) pokuta může činit maximálně 3.000,- Kč. Na uhrazení uložené pokuty se v případech domácího násilí v podstatě spolupodílí i postižená osoba, přispívající do rodinného rozpočtu, ze kterého pachatel sankci hradí.

Podle § 68 odst. 1 PřZ patří tyto přestupky, jsou-li spáchané mezi blízkými osobami, mezi tzv. *přestupky návrhové*. Příslušné přestupkové komise obecních úřadů je projednají **jen**

---

⁸⁵ **Zákon č. 200/1999 Sb., o přestupcích**, ve znění pozdějších předpisů, **přestupky** definuje v §2 jako zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně tímto nebo jiným zákonem označen, nejde-li o jiný správní delikt anebo o trestný čin.

na návrh poškozené osoby. Návrh může být podán nejpozději do *tří měsíců* ode dne, kdy se o přestupku nebo o postoupení věci orgánem činným v trestním řízení dozvěděla. Uplynul-li od spáchání přestupku jeden rok, nelze jej projednat a pachatelova odpovědnost ex lege zaniká. V § 79 odst. 1 PřZ je navíc navrhovateli (oběti domácího násilí) uložena povinnost nahradit státu náklady spojené s projednáváním přestupku, pokud se svým návrhem neuspěje.

Návrh *zákona o ochraně před domácím násilím* přestupky proti občanskému soužití podle **§ 49 odst. 1 písm. c)** ze skupiny návrhových přestupků **vyjímá**. Nově se mělo úmyslné narušení občanského soužití vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním projednávat **z úřední povinnosti**, i pokud byly spáchány mezi *osobami blízkými*. Mělo tak být zlepšeno postavení oběti domácího násilí v přestupkovém řízení, která dnes jako jediná disponuje právem rozhodnout, zda bude násilná osoba potrestána. Případné podání návrhu ještě zvyšuje riziko hrozby eskalace domácího násilí. Tato změna PřZ ale nebyla Parlamentem České republiky přijata.

Pro **shrnutí** lze říci, že stávající úprava PřZ se v ochraně před domácím násilím jeví jako **neefektivní**, samy oběti přestupkovému řízení mnohdy nedůvěřují. Pomoci by mohly změny v PřZ, zavádějící povinnost stíhat přestupky podle § 49 PřZ z úřední povinnosti i v případech, pokud byly spáchány mezi osobami blízkými. Dokonce by mohla být vytvořena nová samostatná **skutková podstata přestupku domácího násilí**. Sjednocena by měla být i jednoroční promlčecí lhůta.

Pro případy opakovaných, méně závažných ublížení na zdraví či vyhrožování násilím navrhuji J. Voňková a I. Spoustová vložit do PřZ tzv. **přestupkovou recidivu**. „Jednalo by se o tzv. speciální recidivu, ke které došlo v určitém časovém úseku (např. 12 měsíců), kdy pachatel byl sankcionován za jeden a tentýž přestupek. Přestupková recidiva by pak mohla vést k překvalifikování přestupku v trestný čin.“⁸⁶

Významně lze *preventivní roli* před eskalací domácího násilí zvýšit i tím, že přestupkové komise svým přístupem začnou dávat jasně najevo, že přestupky proti občanskému soužití, byť spáchané mezi blízkými osobami, jsou věci veřejnou. Důraz na vhodné personální obsazení jednotlivých přestupkových komisí a vzdělávání zaměřené na znalost specifik domácího násilí je nedílnou součástí zefektivnění přestupkových řízení týkajících se domácího násilí.

---

⁸⁶ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. přepracované vydání, Praha, proFem, 2008, str. 92.

4.3 Ochrana před domácím násilím v trestním právu

Je-li jednání, kterého se domácí násilník dopouští na svém partnerovi, natolik závažné, že dosahuje *vyššího stupně nebezpečnosti pro společnost*, tedy intenzity trestného činu, je právem a zároveň povinností státu vést pachatele k trestněprávní odpovědnosti.

Vzhledem k *subsidiárnímu charakteru*⁸⁷ trestního práva lze trestněprávní ochrany užít až v případě, že prostředky ostatních právních odvětví a jiné mimoprávní prostředky k ochraně oprávněných zájmů nepostačují. Tak to mu je, pokud se domácí násilí nachází již v rozvinutém stádiu a násilným jednáním bylo oběti ublíženo tolik, že se takové jednání považuje za trestný čin.

V případech domácího násilí tak trestní právo *represivně* postihuje již v minulosti spáchané násilné jednání, pro ohroženou osobu však žádné konkrétní způsoby účinné ochrany či odborné pomoci směrem do budoucna nenabízí (např. sociální, lékařskou a psychologickou pomoc). *Preventivní* účinek lze spatřovat pouze v hrozbě uložení trestní sankce, která má pachatele přesvědčit, aby se násilí na svém partnerovi nedopouštěl.⁸⁸

Osobám ohroženým domácím násilím ale nejde ani tak o trestní stíhání a potrestání násilné osoby. Ty si přejí, aby bylo násilí zastaveno a aby se jejich složitá situace vyřešila, např. cestou civilního práva nebo napravením narušeného partnerského vztahu. Také je třeba, aby jim byla aktivně nabídnuta odborná pomoc.

S účinností od 1. 6. 2004 obsahoval trestní zákon zvláštní skutkovou podstatu trestného činu **týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě** (§ 215a TrZ), která byla do trestního zákona zakotvena novelou provedenou zákonem č. 91/2004 Sb.

Dne 1. 1. 2010 nabyl účinnosti **nový trestní zákoník**, který dosavadní právní úpravu domácího násilí přejímá a současně ji lehce pozměňuje a doplňuje. Nově ji najdeme v ustanovení trestného činu **týrání osoby žijící ve společném obydlí** (§ 199 TZ).

Kriminalizací domácího násilí dal stát najevo, že jednání pachatele odsuzuje, považuje jej za stejně trestné jako násilí spáchané na osobě cizí a že oběť má právo na ochranu garantovanou státem.⁸⁹

Před účinností této zvláštní právní úpravy bylo možné postihnout jednotlivé projevy domácího násilí pouze izolovaně, bez zohlednění širšího kontextu soustavného nátlaku na oběť, jako *samostatné trestné činy*, zejména trestný čin násilí proti skupině obyvatel a

⁸⁷ Blíže viz.: Novotný, O., Vanduchová, M. a kol.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část. Praha, Aspi, a.s., 2007, str. 44 – 45.

⁸⁸ Blíže viz.: Jelínek, J.: K trestněprávnímu postihu domácího násilí. In Kriminalistika 4/2005 (online).

⁸⁹ Blíže viz.: Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. přepracované vydání, Praha, proFem, 2008, str. 97.

jednotlivci (§ 196 TrZ), nebezpečného vyhrožování (§ 197a TrZ), omezování osobní svobody (§ 231 TrZ), vydírání (§ 235 TrZ), útisku (§ 237 TrZ), znásilnění (§ 241 TrZ), pohlavního zneužívání (§ 242, § 243 TrZ), týrání svěčené osoby (§ 215 TrZ), ublížení na zdraví (§ 221, § 222 TrZ) a vraždy (§ 219 TrZ).

V tomto přístupu byly spatřovány hlavně tyto nedostatky:⁹⁰

- trestněprávní postih domácího násilí byl možný **až v určitém rozvinutém stadiu**; oběti již byla způsobena újma na zdraví v míře, kterou bylo možné posoudit jako „ublížení na zdraví“ ve smyslu trestního zákona.
- právní úprava nebrala dostatečný ohled na **specifika odlišující domácí násilí** od jiných trestněprávně postižitelných jednání; zejména, že mezi pachatelem a obětí existuje specifická forma vzájemné závislosti, daná faktem společného bydlení (dlouhodobá citová, sociální a ekonomická závislost oběti na pachateli, soukromí společného obydlí jako místo, kde k činu dochází, oběť zpravidla nemá možnost toto místo opustit, vysoká pravděpodobnost toho, že pachatel bude v násilném jednání pokračovat i toho, že oběť zpravidla sama jednotlivé případy agrese neoznámí).

Provázanost norem trestního práva s normami práva občanského a správního, která nastala přijetím zákona na ochranu před domácím násilím, zavádějícího do českého právního řádu institut vykazání a obligatorně nabízenou odbornou pomoc intervenčních center obětem, se zatím jeví jako **jediná správná a efektivní cesta k ochraně osob ohrožených domácím násilím před dalšími útoky v budoucnu**.

4.3.1 Trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ)

Základní skutková podstata trestného činu **týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ** postihuje toho, **kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí** (§ 199 odst. 1 TZ). Za spáchání tohoto trestného činu hrozí pachateli trest odnětí svobody na šest měsíců až čtyři léta (oproti původní úpravě v ustanovení § 215a TrZ, za který hrozil trest odnětí svobody až na tři léta, jde o zpřísnění trestní sazby).

K základní skutkové podstatě přistupují okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívající v tom, že **pachatel spáchal čin zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, způsobil takovým činem těžkou újmu na zdraví, spáchal takový čin nejméně na dvou osobách anebo páchal takový čin po delší dobu** (§ 199 odst. 2 TZ). Oproti původnímu znění v již neplatném trestním zákoně, ještě vyšší trest odnětí svobody hrozí

---

⁹⁰ Blíže viz.: Tamtéž.

tomu, kdo takovým činem způsobil **těžkou újmu na zdraví nejméně dvěma osobám** nebo **smrt** (§ 199 odst. 3 TZ).

Systematicky bylo ustanovení § 199 TZ zařazeno do hlavy čtvrté zvláštní části trestního zákoníku, nazvané „*Trestné činy proti rodině a dětem*“. Chrání však daleko širší okruh zájmů (také život, zdraví, důstojnost, čest, svobodu pohybu a svobodu rozhodování ohrožené osoby žijící s pachatelem ve společně obývaném obydlí i klidné občanské soužití).

Objektem trestného činu podle § 199 TZ je zájem společnosti na ochraně osob žijících ve společném obydlí s násilnou osobou, tedy *ochrana před domácím násilím*.

Předmětem útoku je *každá osoba žijící s pachatelem ve společném obydlí*, tedy nejen osoba blízká, ale i každá jiná osoba žijící s pachatelem ve společném obydlí (např. nájemník, spolubydlící nebo bývalí partner či manžel, který nemohl jinak vyřešit bytovou otázku). Na důvodu spoluzití nezáleží, nerozhoduje ani společné hospodaření, nýbrž fakt společného bydlení.

Osobou blízkou se podle § 125 TZ rozumí příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel, partner a jiná osoba v poměru rodinném nebo obdobném, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá právem pociťovala jako újmu vlastní.

Jinou osobou je jakákoli osoba jiná než osoba blízká, která žije s pachatelem ve společném obydlí.

Věk osoby blízké nebo jiné není rozhodný. Pokud by se ale jednalo o týrání osoby pachateli svěřené do péče nebo výchovy, pachatel by naplnil skutkovou podstatu speciálního trestného činu *týrání svěřené osoby podle § 198 TZ*. Jednočinný souběh těchto trestných činů není možný.

Zvláštní charakteristikou trestného činu podle § 199 TZ je, že pachatel týrá osobu „*žijící s ním ve společném obydlí*.“ Tento **lokalizační prvek** ve skutkové podstatě může být zaprvé vykládán jako určení místa spáchání trestného činu. Podle tohoto výkladu by se jej pachatel dopustit právě jen ve společně obývaném obydlí. „Týrání uskutečněné na jiném místě, byť by se jednalo o osobu blízkou, by bylo postižitelné jako jiný trestný čin než trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a TZ.“⁹¹

Druhý možný výklad poukazuje na specifika domácího násilí, kterého se pachatel dopouští, využívající zvláštní závislosti oběti na pachateli, pramenící právě ze skutečnosti společného bydlení. Osobní vztah k pachateli týranou osobu významně omezuje ve svobodném rozhodování (např. v rozhodnutí násilníka opustit).

---

⁹¹ Jelínek, J.: K trestněprávnímu postihu domácího násilí. In Kriminalistika 4/2005 (online).

Ustanovení § 199 TZ se proto vztahuje na všechny případy domácího násilí, i kdyby se odehrávaly jinde než výlučně ve společném obydlí (např. týrání partnerky na dovolené v pokoji penzionu). Tento výklad odpovídá smyslu právní úpravy a je pokládán za správný.

Aby šlo o trestný čin podle ustanovení § 199 TZ, musí být tento lokalizační znak společného obydlí naplněn. Pojem *společné obydlí* navazuje na pojem *obydlí*, který je vymezen v ustanovení § 133 TZ, jako „dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející“. „O tom, zda jde o společně obývaný dům nebo byt, nerozhoduje vedení společné domácnosti, ale faktický stav společného bydlení.“⁹²

Domem judikatura rozumí „nejen bezprostředně obývaný dům, ale i všechny ostatní uzavřené prostory, které tvoří příslušenství domu, jako jsou půda, sklep, ostatní vedlejší místnosti, uzavřený dvůr a přilehlá ohrazená zahrada, pokud slouží k bydlení“ (R 1/80, 32/74). Rozumějí se jím i „obytné zahrádkářské chaty za předpokladu, že poskytují svému uživateli určité soukromí, slouží-li ke společnému bydlení, které je zneužíváno k týrání. Nejsou jím však zahrádkářské kůlny, altánky, přístřešky a objekty neuzamčené, opuštěné, neobývané, rozestavěné apod.“ (R 36/88).

Bytem jsou „obytné místnosti s jeho příslušenstvím, jako jsou koupelna, spíž, komora, půda a sklep“ (R 16/93), i obytná místnost bez příslušenství. Zařadit pod tento pojem lze také místnosti ve svobodárnách či podnikových ubytovnách, studentské koleje, hotelové pokoje apod.

V praxi jsou běžné situace, kdy se pár rozejde, resp. rozvede, a násilné jednání jednoho z partnerů vůči druhému stále trvá, ačkoliv již společné obydlí nesdílejí. *Z pohledu teorie domácího násilí* je možné tyto případy označit za domácí násilí, neboť specifická forma závislosti mezi pachatelem a obětí stále přetrvává, *z pohledu práva* ale není možné posoudit násilné jednání podle § 199 TZ.

Objektivní stránka trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle ustanovení § 199 TZ vyžaduje, aby pachatel oběť *týral*.

Pojem *týrání* není trestním zákoníkem vymezen, i když jej obsahuje v několika ustanoveních. Judikaturou je pojem týrání vykládán jako „zlé nakládání vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které týraná osoba pociťuje jako těžké příkoří“ (R 11/84). Zlé nakládání může mít formu fyzického zraňování, ale i působení psychických, sexuálních, ekonomických i jiných útrap. Pachatel může vést útoky nejen přímo proti týrané osobě, ale i proti věci (např. domácímu zvířeti patřícímu oběti).

---

⁹² Novotný, O., Vokoun, R., a kol.: Trestní právo hmotné - II. Zvláštní část. Praha, Aspi, a.s., 2007, str. 302.

„Není vyžadováno, aby u týrané osoby vznikly následky na zdraví, ale musí jít o jednání, které týraná osoba pro jeho krutost, bezohlednost nebo bolestivost pocítuje jako těžké příkoří“ (R 20/84). Pokud byla oběti týráním způsobena újma na zdraví, obvykle se jedná o vedlejší a méně významný důsledek hlavní trestné činnosti spočívající v týrání osoby žijící ve společném obydlí. Skutek bude proto z důvodu *faktické konzumpce* posouzen jen jako trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ, nikoli jako jednočinný souběh s trestným činem ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 TZ.

Pokud byla osobě žijící ve společném obydlí způsobena těžká újma na zdraví popřípadě smrt, bude skutek posuzován jako *jednočinný souběh* trestného činu podle § 199 TZ s trestným činem ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1, odst. 3 příp. odst. 4 TZ, § 145 TZ nebo § 147 TZ nebo dokonce s trestným činem vraždy podle § 140 TZ.

Týrání se vyznačuje určitým *trváním*. Trvalost pachatelova jednání je nutné posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání. Nevyžaduje se proto, aby šlo o jednání soustavné nebo delší dobu trvající. Kratší trvání týrání může být vyváženo jeho vyšší intenzitou.

Okolnost, že pachatel **páchal tento trestný čin po delší dobu**, je okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby [§ 199 odst. 2 písm. d) TZ]. Aby byl tento znak naplněn, musí se jednat o dobu trvání řádově v měsících. Čím méně intenzivní bude týrání, tím delší dobu bude muset takové zlé nakládání trvat.

Další **okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby** uvádí ustanovení § 199 odst. 2 a 3 TZ. Odnětím svobody na dvě léta až osm let může být pachatel potrestán, pokud

- **spáchal tento čin zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem** podle § 199 odst. 2 písm. a) TZ; za *zvlášť surový nebo trýznivý způsob spáchání* domácího násilí se rozumí „zlé nakládání s týranou osobou s extrémně vysokou a výraznou mírou brutality, která se vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu“ (R 1/93).

- **způsobil takovým činem těžkou újmu na zdraví** podle § 199 odst. 2 písm. b) TZ; pojem *těžká újma na zdraví* vymezuje ustanovení § 122 TZ jako vážnou poruchu zdraví nebo jiné vážné onemocnění, které odpovídá některému z případů uvedených pod písmeny a) až i).

- **spáchal takový čin nejméně na dvou osobách** podle § 199 odst. 2 písm. c) TZ; oproti původnímu znění tohoto trestného činu podle ustanovení § 215a TrZ, který vyžadoval spáchání trestného činu na *více osobách* (podle praxe nejméně na třech osobách), jde o širší formulaci, umožňující přísněji postihnout zvlášť závažné případy domácího násilí i v případech, že jsou *týrány dvě osoby*.

Odnětím svobody na pět až dvanáct let může být pachatel potrestán, pokud tímto činem způsobil

- **těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob** podle § 199 odst. 3 písm. a) TZ;
- **smrt** podle § 199 odst. 3 písm. b) TZ.

Subjektem (přímým pachatelem, § 22 TZ) tohoto trestného činu může být *jen* ten, kdo s týranou osobou žije ve společném obydlí. Může jít nejen o osoby příbuzné či jiné blízké, ale i jiné osoby, jejichž vztah k týranému je založen spolubydlením ve společném obydlí.

Účastníkem (§ 24 TZ) na tomto trestném činu může být *kdokoli*, i osoba, která s pachatelem nežije ve společném obydlí.

Z hlediska zavinění (**subjektivní stránka**, § 15 TZ) lze tento trestný čin spáchat pouze **úmyslně**.

Nahlédneme-li namátkou do **judikatury** týkající se tohoto trestného činu, můžeme nalézt mnohá rozhodnutí, která jen potvrzují, že domácí násilníci se dopouštějí rozličného týrání. „Za týrání ve smyslu § 215a trestního zákona je třeba za splnění ostatních podmínek požadovaných zákonem považovat i jednání spočívající v tom, že pachatel brání poškozené ve svobodném pohybu po bytě, při svých nočních návratech ji opakovaně budí tím, že s ní třese, rozsvěcuje, stahuje z ní přikrývku, apod.“ (6 Tdo 548/2008).

De lege ferenda by, podle mého názoru, bylo vhodným **preventivním opatřením učinit nepřekážení** (§ 367 TZ) a **neoznámení** (§ 368 TZ) trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ) **trestné**, a to nejen proto, že typově podobná speciální skutková podstata trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 TZ) ve výčtu trestných činů, jejichž nepřekážení či neoznámení je trestné, nechybí. Bylo by tak dáno jasně najevo, že lhostejnost vůči domácímu násilí je nežádoucí. Oběti domácího násilí, která „je izolována, bez pomoci, často v ničivé závislosti typu naučené bezmoci“⁹³, by se tak mohlo podstatně dříve dostat potřebné pomoci a násilí by mohlo být dříve zastaveno⁹⁴.

4.3.1.1 Statistické údaje o postihu domácího násilí

Údaje o postihu pachatelů dopouštějících se domácího násilí jsou k dispozici od 1. 1. 2004, tedy od doby účinnosti novely trestního zákona upravující trestnost domácího násilí podle trestného činu **týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a TrZ**.

⁹³ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2004 Sb., www.psp.cz, sněmovní tisk č. 298/2003, str. 5.

⁹⁴ Návrh zařazení trestného činu Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě (§ 215a TrZ) do výčtu trestných činů, jejichž nepřekážení (§ 167 odst. 1 TrZ) či neoznámení (§ 168 odst. 1 TrZ) je trestné, bylo součástí návrhu zákona č. 91/2004 Sb., který nově zařazoval trestný čin Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě do trestního zákona. Tento návrh nebyl přijat. V návrhu nového trestního zákoníku takové úpravy ani nebyly navrhovány.

V mnou vybraném roce, tedy v roce **2007**, bylo trestných činů podle § 215a TrZ spácháno **288**, v 8 případech se týrání dopustily ženy.⁹⁵ Téměř v 70 % případů byl pachateli uložen podmíněný trest odnětí svobody. 15 % násilníků bylo uloženo ochranné léčení (protialkoholní, protitoxikomanické, aj.). Současná právní úprava omezujících opatření by mohla být vhodně doplněna o terapeutické programy pro násilné pachatele, které mají za cíl naučit násilníka zvládnout své agresivní chování.

Celkem bylo touto trestnou činností poškozeno **348 žen** (88,8 %), **43 seniorů** (10,9 %) a **16 mužů** (4,1 %), násilnému útoku bylo přítomno **115 dětí** (29,3 %).⁹⁶ Nejčastěji byl čin spáchán v rámci manželství (192 případů), dále mezi druhem a družkou (80 případů) a mezigenerační násilí bylo zjištěno v 72 případech.

Když tento počet trestných činů srovnáme s počtem **vykázaných osob** za stejný rok, kterých bylo **862**, jednoznačně můžeme říci, že zavedení institutu vykázaní mělo preventivní účinek.

4.3.2 Ostatní trestné činy páchané při domácím násilí

Osoba páchající domácí násilí se může v rámci rodiny dopouštět i jiných trestných činů než trestného činu **týrání osoby žijící ve společném obydlí** podle § 199 TZ. Jak již bylo uvedeno výše, domácí násilí nabývá různých forem a druhů, v mnoha případech ani nedochází k fyzickým atakům. Ne vždy také násilné jednání pachatele dosahuje takové intenzity, aby bylo možné je subsumovat pod skutkovou podstatu trestného činu podle § 199 TZ.

Budeme-li v systematickém výčtu zvláštní části nového trestního zákoníku postupně vyhledávat jednotlivé trestné činy, kterých se může pachatel při domácím násilí dopustit, jako první se setkáme s nejtěžším trestným činem vůbec, kterým nejvážnější případy chronického domácího násilí mohou kulminovat.

Vražda, zabití

Trestného činu **vraždy** podle § 140 TZ se dopustí ten, kdo *jiného úmyslně usmrtí*. Vraždu mezi současnými/minulými partnery nazýváme jako tzv. *uxoricidia*⁹⁷.

⁹⁵ Údaje jsou čerpány ze **Statistických ročenek kriminality** vypracovaných Ministerstvem spravedlnosti dostupných na internetových stránkách ministerstva.:

<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&h=1&q=ro%e8enky>. Stav ke dni 8. 1. 2010, 12:17.

⁹⁶ Blíže viz.: Voňková, J., Spoustová, I.: *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. přepracované vydání*, Praha, proFem, 2008, str. 206.

⁹⁷ Voňková, J., Spoustová, I.: *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. přepracované vydání*, Praha, proFem, 2008, str. 37.

V mnoha případech jde o vyvrcholení spirály domácího násilí (viz. Oddíl 2.3.2), kdy násilník své výhrůžky obětí usmrtit dovrší. Jako okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby uvádí odst. 2 spáchání vraždy *s rozmyslem* (jako opak jednání v afektu, úvaha ale může být i velmi krátká) nebo *po předchozím uvážení* (pachatel před spácháním činu zvážil rozhodující okolnosti provedení činu, čin naplánoval)⁹⁸.

Nezřídka se obětí vraždy stávají domácí násilníci, které o život připraví osoba dlouhodobě krutě týraná. Této v tragické chvíli v důsledku neúnosné situace a strachu o život svůj či svých dětí selhávají adekvátní obranné mechanismy.

Podle dosud platného trestního zákona, pokud byla oběť domácího násilí odsouzena za trestný čin vraždy, mohl jí být mimořádně snížen trest odnětí svobody podle § 40 TrZ. Posouzení tohoto jednání z hlediska nutné obrany (§ 29 TZ) není v soudní praxi časté.

Podle nového trestního zákoníku v případech, kdy pachatel *jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného*, může být shledán vinným z privilegované skutkové podstaty k vraždě, a to z trestného činu **zabití** podle § 141 TZ, který reflektuje nižší míru společenské nebezpečnosti pachatele a za jehož spáchání hrozí nižší trest než za vraždu. Dlouhodobé týrání ze strany zavražděného by v těchto případech mohlo být zohledňováno právě jako *předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného*.

Ublížení na zdraví

Jednání pachatele, které bylo příčinou poranění oběti domácího násilí, může být podle míry závažnosti zdravotních následků posouzeno jako trestný čin **těžkého ublížení na zdraví** podle § 145 TZ nebo **ublížení na zdraví** podle § 146, pokud jednání jako celek nedosáhlo intenzity týrání. Těchto trestných činů se pachatel dopustí, pokud *jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví* (§ 145 TZ) nebo *pokud jinému úmyslně ublíží na zdraví* (§ 146 TZ).

Subjektivní stránka obou těchto trestných činů spočívá v úmyslu způsobit stanovený následek, tedy **těžkou újmu na zdraví** [podle § 122 odst. 2 TZ se jí rozumí jen vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění odpovídající některému z případů uvedených pod písm. a) až i); v praxi je ustanovení „delší dobu trvající porucha zdraví“ podle písm. i) vykládáno zpravidla jako doba nejméně šesti týdnů] či **ublížení na zdraví** [podle § 122 odst. 1 TZ se jím rozumí stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu (podle praxe

---

⁹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., www.psp.cz, sněmovní tisk č. 410/2008, str. 246.

zpravidla nejméně sedm dnů), obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařské ošetření].

Okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je u obou těchto trestných činů nedbalostní následek - způsobení smrti. Pokud by byl pachatel prokázán úmysl oběť usmrtit, půjde o trestný čin vraždy podle § 140 TZ nebo o pokus tohoto trestného činu (§ 21 TZ). Naopak méně závažné poruchy zdraví je možné posoudit pouze jako **přestupek proti občanskému soužití** podle § 49 odst. 1 písm. c) PŘZ.

Zbavení osobní svobody, omezování osobní svobody

Oběti domácího násilí jsou často záměrně izolovány od společnosti, jako součást taktiky zajištění absolutní kontroly nad jejich životem. Situace může dojít tak daleko že jsou zamykány v místnostech či bytech, jsou svazovány či připoutávány k nábytku, a tak jim bráněno se svobodně pohybovat.

Trestní zákoník zná dvě skutkové podstaty trestných činů chránící osobní svobodu ve smyslu svobody pohybu. V závislosti na intenzitě jejího omezení jimi jsou **zbavení osobní svobody** podle § 170 TZ, přicházející v úvahu, pokud *někdo jiného bez oprávnění uvězní nebo jiným způsobem zbaví osobní svobody*, a **omezování osobní svobody** podle § 171 TZ, kterou naplní ten, *kdo jinému bez oprávnění brání užívat osobní svobody*.

Omezování osobní svobody se rozumí „zásah do osobní svobody, jímž se znemožňuje nebo omezuje volný pohyb člověka a zároveň se mu zabraňuje o svém pohybu svobodně rozhodovat, bránění v užívání osobní svobody je nesnadno překonatelné“.⁹⁹ Pokud se jedná o dlouhodobou situaci omezení osobní svobody, jednání může být posouzeno jako **zbavení osobní svobody**, kterým se rozumí „trvalý nebo alespoň dlouhotrvající zásah do osobní svobody člověka, který se svou povahou blíží uvěznění, možnost osvobození je výrazně ztížena“.¹⁰⁰

Vydírání, útisk

Pro domácí násilí je typické, že oběti čelí neustálému psychickému nátlaku a zastrašování, jejichž prostřednictvím pachatel omezuje svobodu rozhodování oběti. Pokud *někdo jiného nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl*, může být jeho jednání kvalifikováno jako trestný čin **vydírání** podle § 175 TZ, pokud se tak děje *násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy*, anebo, v méně intenzivních případech, jako trestný čin **útisku** podle § 176 TZ, pokud se tak děje *zneužíváním něčí tísně nebo závislosti*.

⁹⁹ Novotný, O., Vokoun, R., a kol.: Trestní právo hmotné - II. Zvláštní část. Praha, Aspi, a.s., 2007, str. 56.

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 57.

Násilím se v tomto případě rozumí „použití fyzické síly k překonání nebo zamezení kladeného či očekávaného odporu, ... může směřovat proti osobě, která je k něčemu donucována, nebo proti jinému, např. proti osobě blízké, ... také může směřovat proti věci.“¹⁰¹

Pohrůžka násilí nebo **pohrůžka jiné těžké újmy** zahrnuje hrozbu násilí bezprostředního i uplatňovaného v delším časovém horizontu. Nemusí směřovat přímo proti napadenému, může se týkat i osob blízkých či majetku. „*Pohrůžka jiné těžké újmy* může směřovat i proti cti, dobré pověsti, rodinnému životu, pokud se jako těžká újma jeví a napadený to jako těžkou újmu pocítuje.“¹⁰²

Zneužitím závislosti judikatura rozumí „stav, v němž člověk nemůže zcela svobodně jednat vzhledem k tomu, že je v některém směru odkázán na pachatele, ... stačí faktický poměr závislosti, není třeba, aby závislost vyplývala z právního poměru.“¹⁰³ Postavení manželky vůči manželovi není dle judikatury stavem závislosti (R 23/1980).

Tísni rozumíme „stav, byť přechodný, vyvolaný nepříznivými okolnostmi, které vedou k omezení volnosti v rozhodování, ... nepříznivé poměry se mohou týkat osobních, rodinných, majetkových či jiných poměrů, pro něž se utiskovaná osoba ocitá v těžkostech a nesnázích, přičemž není rozhodné, jak se poškozená osoba do tohoto stavu dostala.“¹⁰⁴

Porušování domovní svobody

V mnoha případech ani po rozvodu/rozchodu násilí ze strany bývalého partnera neustane. Násilník se snaží využít každé příležitosti, aby mohl v násilí pokračovat. Například se nehodlá smířit s tím, že oběť má nové bydlení, a využívá různé záminky (např. předání dítěte, zapomenuté dokumenty), aby se do bytu dostal. Nedotknutelnost obydlí před úmyslným jednáním, kterým *někdo neoprávněně vnikne do obydlí jiného nebo tam neoprávněně setrvá*, chrání skutková podstata trestného činu **porušování domovní svobody** podle § 178 TZ.¹⁰⁵

Avšak pokud některá z osob, která v obydlí oprávněně bydlí (nezletilé děti, které pachatel k vniknutí využívá), dá násilníkovi právně relevantní souhlas k setrvání, ke spáchání tohoto trestného činu nedojde, a to ani v případě, že jiná osoba projevuje výslovně nebo konkludentně vůli, aby odešel.

Znásilnění, sexuální nátlak

---

¹⁰¹ Tamtéž, str. 52-53.

¹⁰² Tamtéž, str. 53.

¹⁰³ Tamtéž, str. 54.

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 54.

¹⁰⁵ Intenzivnější zásahy do domovní svobody jsou upraveny v odst. 2 a 3 [užije-li při tomto činu násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí nebo překoná-li překážku, jejímž účelem je zabránit vniknutí (odst. 2), ještě přísněji je čin trestný, přistoupí-li ke znakům uvedeným v odst. 2 okolnost, že čin byl spáchán se zbraní nebo nejméně se dvěma osobami (odst. 3)].

Jednou z forem domácího násilí je násilí sexuální, v rámci kterého je oběť znásilňována nebo nucena k pohlavnímu styku pod pohrůzkami užití fyzického násilí. Tím je porušováno její právo svobodně se rozhodovat o svém pohlavním životě. Na ochranu tohoto práva upravuje trestní zákoník dvě skutkové podstaty - trestný čin **znásilnění** podle § 185 TZ a, pro sexuální násilí menší intenzity, trestný čin **sexuálního nátlaku** podle § 186 TZ. Je správně vykládáno, že obětí těchto trestných činů může být i „osoba, se kterou měl pachatel dříve pohlavní styk nebo s níž pachatel žije v manželství nebo v jiném partnerském svazku“ (R 97/55).

Znásilnění se podle § 185 odst. 1 TZ dopustí ten, *kdo jiného násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku* (alliena 1)¹⁰⁶ nebo *kdo k takovému činu využije jeho bezbrannosti* (alliena 2). Vyšší trest hrozí tomu, kdo podle § 185 odst. 2 TZ takový čin spáchá *souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží*.

Pokud by domácí násilník jednal tak, že svou oběť *násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování*, může se dopustit **sexuálního nátlaku** (§ 186 odst. 1 TZ).

Donucením se u obou zmíněných trestných činů rozumí, že „pachatel svým násilným jednáním překoná vážně míněný odpor poškozeného nebo poškozený podlehne jen proto, že nemá jiná východiska.“¹⁰⁷

Nebezpečné vyhrožování

Oběti domácího násilí bývají často vystaveny systematickému psychickému nátlaku, jehož součástí jsou výhrůžky fyzickou likvidací či vážným ublížením na zdraví. Pokud bude násilník *vyhrožovat usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou*, za podmínky způsoblosti v jiném *vzbudit důvodnou obavu*, že budou výhrůžky naplněny, může se tímto jednáním dopustit trestného činu **nebezpečného vyhrožování** podle § 353 TZ. Výhrůžky učiněné v soukromí budou ale velmi těžko dokazovatelné.

Nebezpečné pronásledování

S účinností nového trestního zákoníku je trestné i další jednání typické pro situace domácího násilí – pronásledování bývalého partnera (viz. Oddíl 2.3.3). Násilník, nehodlající se smířit s odchodem ovládané osoby, je oběti ve snaze neztratit kontrolu nad jejím každodenním životem stále „v patách“, obtěžuje ji telefonáty či SMS zprávami a vyhrůžkami se snaží ukončený vztah obnovit. Může se tak dopustit trestného činu **nebezpečného**

¹⁰⁶ Jde o jednání, které bylo podle dosud platného trestního zákona postihováno jako vydírání (§ 235 TrZ).

¹⁰⁷ Novotný, O., Vokoun, R., a kol.: Trestní právo hmotné - II. Zvláštní část. Praha, Aspi, a.s., 2007, str. 76.

pronásledování podle § 354 TZ, což je jednání, kterým *někdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmu jemu nebo jeho osobám blízkým, vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje, vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje, omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života, nebo zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu*, za podmínky, že toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo život a zdraví osob jemu blízkých.

Teprve judikatura ustálí rozhodovací praxi soudů a vymezí jednotlivé pojmy. Z kriminologického hlediska je **pronásledování** chápáno jako zlovolné, úmyslné, dlouhodobé slídění a obtěžování jiné osoby snižující kvalitu jejího života a ohrožující její bezpečnost.¹⁰⁸

Hlavním znakem tohoto trestného činu je **dlouhodobost**, kvůli zákazu retroaktivity tak může být trestné pouze nebezpečné pronásledování spáchané po 1. 1. 2010, a to pouze dlouhodobě trvající.¹⁰⁹

Pachatel domácího násilí se svým jednáním může dopustit i jiných trestných činů, než které byly vyjmenovány. Mohou jimi být např. trestné činy *svádění těhotné ženy k umělému přerušení těhotenství* (§ 162 TZ), *poškození cizích práv* (§ 181 TZ), *porušení tajemství dopravovaných zpráv* (§ 182 TZ), *pomluvy* (§ 184 TZ), *poškození cizí věci* (§ 228 TZ), *obecného ohrožení* (§ 272 TZ), *nedovoleného ozbrojování* (§ 279 TZ), *maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání*¹¹⁰ (§ 337 odst. 2 TZ), *křivého obvinění* (§ 345 TZ) nebo *výtržnictví* (§ 358 TZ).

Ve vztahu k nezletilým dětem, které v násilném prostředí vyrůstají, dochází nejvíce k naplnění skutkových podstat trestných činů *pohlavního zneužití* (§ 187), *zanedbání povinné výživy* (§ 196 TZ), *týrání svěřené osoby* (§ 198 TZ), *únosu dítěte a osoby stížené duševní poruchou* (§ 200 TZ) nebo *ohrožování výchovy dítěte* (§ 201 TZ).

---

¹⁰⁸ Blíže viz.: Čírtková, L.: Psychologické poznatky k nebezpečnosti pronásledování (stalking). Kriminalistika č. 4/2004 (on-line).

¹⁰⁹ Podle informací z tisku již policie prověřuje podezření ze spáchání trestného činu nebezpečného pronásledování v několika případech, historický první trestní stíhání bylo pro nenaplnění znaku dlouhodobosti státním zastupitelstvím zastaveno.

¹¹⁰ Trestný čin **maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání** podle § 337 odst. 2 TZ spáchá ten, kdo se dopustí závažného nebo opakovaného jednání, aby *zmařil vykázání* provedené policií podle § 44 - 47 PČR nebo *rozhodnutí o předběžném opatření soudu* podle § 76b OSŘ, kterým se ukládá povinnost dočasně opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí a zdržet se vstupu do něj nebo povinnost zdržet se styku s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním.

4.3.3 Procesně právní úprava

Efektivita trestního postihu domácího násilí závisí mimo jiné na provázanosti hmotně právní úpravy trestního práva s úpravou procesně právní. Úskalí bránící náležitému uplatnění trestního postihu pachatelova jednání můžeme vidět zejména v mimořádné *složitosti dokazování* skutkového stavu, kdy obviněný všechna tvrzení nejisté a zastrašené oběti o skutečnostech, které se děly v soukromí bez jiných svědků, tvrdě odmítá, a v *nevyváženém postavení* obviněného a poškozeného v trestním řízení, které zaměřuje pozornost na obviněného a poskytuje mu různé právní záruky.

Obviněný má právo mlčet, klást vyslýchaným otázky, podávat návrhy a vyjadřovat se ke všem okolnostem, které se mu kladou za vinu, oproti tomu oběť domácího násilí je v postavení poškozeného a zároveň (mnohdy jediným) **svědkem**, proto je povinna se na předvolání dostavit a vypovídat úplnou pravdu a nic nezamlčet – využití práva odepřít výpověď podle § 100 TrŘ by často znamenalo konec trestního stíhání.

Trestní oznámení

Oznamovatelem skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, může být kdokoliv, v praxi oznamují nejvíce případy domácího násilí samy oběti. Jen na výslovnou žádost bude oznamovatel do jednoho měsíce od podání **trestního oznámení** vyrozuměn o učiněných opatřeních (§ 158 odst. 2 TrŘ). Organizace pomáhající obětem domácího násilí s ohledem na negativní zkušenosti s policií doporučují podávat trestní oznámení na státní zastupitelství. Stejně tak jsou povinny jej přijmout policejní orgány, a to buď písemně nebo ústně do protokolu.

Souhlas poškozeného s trestním stíháním

Některé trestné činy, kterými lze postihnout jednotlivé podoby domácího násilí, patří do skupiny trestných činů, pro které platí, že **trestní stíhání lze zahájit a v již zahájeném trestním stíhání lze pokračovat jen se souhlasem poškozeného**. Pokud jde o trestný čin taxativně vyjmenovaný v ustanovení § 163 odst. 1 TrŘ¹¹¹, spáchaný někým, kdo je ve vztahu k poškozenému *osobou blízkou*¹¹², a o trestný čin znásilnění (§ 185 odst. 1, 2 TZ), spáchaný osobou, která je nebo v době spáchání činu byla ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem, je **trestní stíhání podmíněno souhlasem poškozeného**.

---

¹¹¹ Jde o trestné činy ublížení na zdraví (§ 146 TZ), těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147 TZ), omezování osobní svobody (§ 171 TZ), vydírání (§ 175 TZ), porušování domovní svobody (§ 178 TZ), poškození cizích práv (§ 181 TZ), sexuálního nátlaku (§ 186 odst. 1, 2 TZ), nebezpečného vyhrožování (§ 353 TZ), nebezpečného pronásledování (§ 354 TZ).

¹¹² Jde o osoby, vůči nimž by měl poškozený jako svědek *právo odepřít výpověď* podle § 100 odst. 2 TrŘ, tedy o příbuzné v pokolení přímém, sourozence, osvojitele, osvojence, manžela, partnera nebo druha anebo jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by poškozený právem pocítil jako újmu vlastní.

Souhlas s trestním stíháním může poškozený poskytnout písemně či ústně do protokolu, jestliže se nevyjádří ihned, je mu poskytnuta přiměřená (nejvýše třiceti denní) lhůta k vyjádření, po jejímž marném uplynutí souhlas nelze dát. Souhlas se vztahuje na celé trestní stíhání až do stadia odvolacího řízení. Výslovným prohlášením jej může poškozený vzít zpět, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Výslovně odepřený souhlas nelze znovu udělit.

Toto tzv. *dispoziční právo oběti* je pokládáno za prolomení jedné ze zásad trestního práva procesního - **zásady oficiality**, podle které jsou orgány činné v trestním řízení povinny stíhat všechny trestné činy z úřední povinnosti (§ 2 odst. 4 TrŘ). Pokud jde o trestné činy uvedené v § 163 odst. 1 TrŘ, orgány činné v trestním řízení ve věci postupovat nemohou, dokud poškozený nedá s trestním stíháním souhlas.

Tento institut je zdůvodňován snahou ochránit oběť před faktickou (emocionální, ekonomickou, sociální či společenskou) újmou, kterou by mohla utrpět trestněprávním postihem pachatele - osoby blízké. Mnoho organizací pomáhajících obětem domácího násilí souhlas osoby blízké s trestním stíháním pachatele oprávněně **kritizují**, protože „úmysl zákonodárce nadřadit zájmy soukromé, to je respektování intimity rodiny, nad zájmy veřejné, tj. potrestání pachatele a satisfakce oběti, je cestou jak k eskalaci násilí tak k sekundární viktimizaci oběti.“¹¹³

Oběť domácího násilí se tak stává fakticky jedinou osobou, na které závisí, zda bude násilník stíhán, čímž se významně vystavuje nebezpečí dalšího útoku. „Oběť je viktimizována nejen samotným násilným skutkem, ale i rozhodnutími, která musí učinit v situaci, kdy je jí fyzicky i psychicky ublíženo, a řeší zásadní existenční otázky svoje a svých dětí.“¹¹⁴ Násilník snadno dosáhne toho, že souhlas týraná osoba ze strachu nedá nebo jej vezme zpět. Dalším motivem k nedání souhlasu bývá ambivalentní postoj k násilníkovi, neschopnost vztah ukončit, ekonomická závislost na partnerovi, apod.

I když zákon stanoví, že souhlasu poškozeného není vedle dalších předpokládaných případů třeba, pokud je z okolností zřejmé, že **souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhružkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností** [§ 163a odst. 1 písm. d) TrŘ], bude v praxi velmi obtížné tyto okolnosti prokázat. Pro tyto skutečnosti je institut souhlasu poškozeného s trestním stíháním nazýván „*vydíracím paragrafem*“¹¹⁵.

---

¹¹³ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. přepracované vydání, Praha, proFem, 2008, str. 14.

¹¹⁴ Tamtéž. Str. 104.

¹¹⁵ Martínková, M., Macháček, R.: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2001, str. 120.

Právě v těchto případech by se mohla, podle mého názoru, pozitivně projevit *preventivní úloha* institutů **vykázání** násilné osoby ze společného obydlí (§ 44 PČR) a speciálního **předběžného opatření** (§ 76b OSŘ), jejichž prostřednictvím je oběť domácího násilí před agresorem chráněna. Separace od násilníka dává oběti klid na rozmyšlení, jak svou životní situaci řešit, nabízí prostor svobodně se rozhodnout, zda dát souhlas s trestním stíháním či ne.

V taxativním výčtu trestných činů, k jejichž stíhání je souhlas poškozeného nutný, **není uveden** trestný čin **týrání osoby žijící ve společném obydlí** (§ 199 TZ). K trestnímu stíhání zde dochází ve veřejném zájmu z úřední povinnosti, bez ohledu na stanovisko týraných osob, které by jinak z obavy před násilníkem souhlas s trestním stíháním nemusely dát. Obětem domácího násilí je tímto zajištěna účinná trestněprávní ochrana.

De lege ferenda bych i ostatní trestné činy páchané v situaci domácího násilí z okruhu trestných činů stíhaných se souhlasem poškozeného vypustila. Jen tak budou oběti domácího násilí zrovnoprávněny s oběťmi stejných trestných činů, lišících se pouze tím, že je spáchala osoba oběti cizí. Souhlas osoby blízké s trestním stíháním by byl nadále vyžadován pouze u majetkových a nedbalostních trestných činů.

Postavení oběti domácího násilí jako osoby poškozené

Týraná osoba má za podmínky, že jí bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda, v celém trestním řízení postavení **poškozeného**. Disponuje tak celou řadou **procesních práv**, jako např. **činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání a pronést závěrečnou řeč** (§ 43 odst. 1 TrŘ). Orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného o těchto právech poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění (§ 46 TrŘ). Samozřejmě, že se poškozený může výslovným prohlášením svých procesních práv **vzdát** (§ 43 odst. 4 TrŘ). Pokud tak neučiní, může využít zejména tato níže uvedená práva:

- učinit návrh být informován o tom, že obviněný/odsouzený byl propuštěn z vazby/z výkonu trestu odnětí svobody anebo že uprchl (§ 44a TrŘ). Obětem domácího násilí hrozí ze strany pachatele stálé nebezpečí nečekaného odplatného útoku. Podmínka, že orgán činný v trestním řízení musí shledat, že poškozenému nebo svědkovi hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného/odsouzeného na svobodě, by podle mého názoru měla být v případech domácího násilí pokládána za splněnou.

- právo učinit návrh, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit škodu (§ 43 odst. 3 TrŘ), pokud poškozenému trestným činem vznikla újma na

zdraví nebo majetková škoda. Své nároky na **náhradu škody** tak může uplatňovat přímo v rámci trestního řízení, tj. v tzv. „**adhezním řízení**“. Návrh, ze kterého musí vyplývat, z jakých důvodů a v jaké výši nárok na náhradu škody uplatňuje, musí učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování. Byl-li obviněný pravomocně odsouzen, je povinen nahradit poškozenému náklady potřebné k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení, pokud takový nárok poškozený uplatní do jednoho roku od právní moci odsuzujícího rozsudku (§ 155 odst. 2 TrŘ).

- právo nechat se již od počátku trestního řízení zastoupit zmocněncem (§ 50, § 51 TrŘ), který bude kvalifikovaně uplatňovat všechna práva poškozeného, navíc zabráni jeho osobní konfrontaci s obžalovaným. Právě proto organizace pomáhající obětem domácího násilí svým klientům/klientkám doporučují, aby vzhledem ke svému psychickému stavu tohoto práva využili. **Zmocněnec poškozeného**, kterým může být jen osoba s plnou způsobilostí k právním úkonům, je oprávněn činit za poškozeného návrhy a podávat za něj, tj. jeho jménem, žádosti a opravné prostředky. Je také oprávněn se jeho jménem zúčastnit všech úkonů, kterých se může poškozený účastnit.

Oběti domácího násilí mnohdy nedisponují velkými finančními prostředky. Pokud poškozený osvědčí, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady vzniklé s přibráním zmocněnce, rozhodne předseda senátu, resp. soudce na jeho návrh, že má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem **bezplatně nebo za sníženou odměnu** (§ 51a TrŘ). Druhou podmínkou přiznání takové pomoci je, vedle prokázání nedostatku finančních prostředků, také skutečnost, že *byl v souladu se zákonem uplatněn nárok na náhradu škody*.

Vzhledem k tomu, že nárok na náhradu škody vzniká, pouze pokud byla trestným činem způsobena škoda vyčíslitelná v penězích, bezplatná právní pomoc/pomoc za sníženou odměnu se v případech domácího násilí zpravidla stává pro poškozeného nedostupnou. U celé řady trestných činů spáchaných v rámci domácího násilí totiž k takové škodě nedochází (např. trestné činy nebezpečného vyhrožování podle § 353 TZ, porušování domovní svobody podle § 178 TZ, v případě, že nebyla způsobena škoda na zdraví i trestný či týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ, atd.).

Odsouzený, kterému byla uložena povinnost k náhradě škody, je povinen i bez návrhu poškozeného uhradit jeho **náklady související s jeho účastí v trestním řízení**, včetně nákladů s přibráním zmocněnce (§ 154 odst. 1 TrŘ). Dle odst. 2 může soud podle povahy věci a okolností případu stejný nárok poškozenému přiznat i tehdy, jestliže mu nárok na náhradu škody ani zčásti přiznán nebyl, pokud o to poškozený požádá.

- **právo být informován o tom, že trestní stíhání nebude zahájeno** (§ 159a odst. 6 TrŘ), protože se nepotvrdilo, že ve věci jde o podezření z trestného činu. Poškozenému je v takovém případě obligatorně doručeno *usnesení o odložení věci*, proti kterému může podat **stížnost** s odkladným účinkem (§ 159a odst. 6 TrŘ).

Stejným způsobem však poškozený informován není, pokud v této fázi trestního řízení dojde k odevzdání věci příslušnému orgánu k projednání přestupku podle § 159a odst. 1 písm.

a) TrŘ, k čemuž v praxi dochází poměrně často. Zákon poškozenému nedává ani možnost podat proti takovému postupu stížnost. Jelikož v nejvíce případech se jedná o tzv. *návrhové přestupky* (viz. Oddíl 5.2), může se stát, že než se poškozený o věc začne zajímat, uběhne od spáchání přestupku lhůta jednoho roku a již nebude možné věc projednat.

- **právo kdykoli požádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy nebo závady v postupu policejního orgánu** (§ 157a TrŘ), pokud poškozený není spokojen s průběhem přípravného řízení. O výsledku přezkoumání musí být poškozený vyrozuměn. Žádost může směřovat i proti postupu státního zástupce, v tom případě ji vyřídí státní zástupce bezprostředně vyššího státního zastupitelství.

- **právo podat stížnost** proti *usnesení o postoupení věci jinému orgánu* (§ 171 odst. 2 TrŘ) a *usnesení o zastavení trestního stíhání* (§ 172 odst. 3 TrŘ), které jsou vydávány státním zástupcem po zahájení trestního stíhání (§ 160 odst. 1 TrŘ). Pokud státní zástupce rozhodne o *přerušení trestního stíhání*, musí o tom být poškozený vyrozuměn, i když mu v tomto případě opravný prostředek nenáleží (§ 173 TrŘ). Stejně bude poškozený vyrozuměn *o odložení věci v rámci zkráceného řízení* (§ 179c odst. 4 TrŘ), také může podat opravný prostředek proti rozhodnutí *o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání* (§ 178g odst. 1 TrŘ)

- **právo podat odvolání** proti výroku rozsudku týkajícího se povinnosti k náhradě škody (§ 247 odst. 1 TrŘ).

Postavení oběti domácího násilí jako svědka

V řízení před soudem se poškozený ocitá v **postavení svědka**, který musí pod hrozbou sankce úplně a pravdivě vypovídat o okolnostech týkajících se spáchaného činu. Právě v těchto případech je oběť domácího násilí vystavena sekundární viktimizaci, nepříjemné, často intimní otázky, na které musí odpovědět navíc v přítomnosti násilníka, ji opětovně zraňují. V praxi by proto měly být více uplatňovány instituty, které by tomu měly zabránit.

Jedním z takových je **výslech v nepřítomnosti obžalovaného** (§ 209 odst. 1 TrŘ), kterého je právě u vztahových deliktů vhodné užít, neboť podmínka, že z podaného svědectví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, je mnohdy naplněna.

I když se zdá, že trestní řád poskytuje poškozenému celou řadu procesních práv, jeho pozice, ve srovnání s procesním postavením obviněného, není zdaleka na stejné úrovni. **De lege ferenda** by bylo vhodné vymezit skupinu „*zvlášť ohrožených poškozených*“, do které by mj. spadaly oběti znásilnění a domácího násilí. Tito poškození by měli např. nárok na ustanovení bezplatného zmocněnce nebo zmocněnce se sníženou odměnou bez ohledu na uplatnění nároku na náhradu škody, možnost vykázat obžalovaného v hlavním líčení z jednací síně, aby bylo předejito sekundární viktimizaci, jejich výsledk by mohl být veden prostřednictvím psychologa.

V těchto dnech je na půdě Poslanecké sněmovny projednávána novela TrŘ, která má umožnit tzv. **morální odškodnění**, tzn. aby i poškození, kterým byla trestným činem způsobena nemateriální (citová či psychická) újma, mohli uplatnit nárok na její náhradu.

5. Prevence domácího násilí

K ochraně osobnosti člověka, jeho důstojnosti, práv a svobod se Česká republika zavázala v mnoha mezinárodních úmluvách týkajících se občanských práv a svobod, záruky jejich ochrany jsou zakotveny i v Listině základních práv a svobod. Je tak povinností státu chránit hodnoty, které jsou domácím násilím přímo ohroženy (tedy chránit život a tělesnou integritu každého jedince, chránit jej před mučením, krutým a nelidským zacházením nebo ponižováním, chránit jeho osobní a domovní svobodu a bezpečnost).

5.1 Obecně k prevenci kriminality

Kontrolou kriminality se vedle dalších předmětů zkoumání zabývá **kriminologie**, věda o kriminalitě, která tento pojem pojímá jako „úsilí státu i společnosti o udržení kriminality v určitých přijatelných mezích nebo o její omezování.“¹¹⁶

V rámci kontroly kriminality rozlišujeme dva různé přístupy, a to přístup **represivní**, který má za cíl kriminalitu potlačovat, a přístup **preventivní**, pomocí kterého má být kriminalitě předcházeno. Zatímco *trestní politika*, založená na reaktivních a defenzivních aktivitách, reaguje na spáchaný trestný čin, ofenzivní a aktivní strategie *preventivní politiky* mají za cíl do budoucna spáchání trestného činu předejít. Jako moderní, méně nákladná a účinnější se v posledním vývoji snahy o potlačení kriminality prosazuje cesta prevence před represí.

---

¹¹⁶ Novotný, O., Zapletal, J., a kol.: Kriminologie. 3. vydání, Praha, Aspi, 2008 str. 24.

Represivní strategie

Pod represivní strategie řadíme zejména **trestněprávní kontrolu** kriminality, uplatňovanou aplikací trestního práva státními institucemi v případech, kdy byl spáchán trestný čin. Tento přístup bývá též označován jako tzv. *formální kontrola kriminality*, jejíž metodou je pomocí norem trestního práva **určit, které ze společensky škodlivých činů budou považovány za trestné činy, a pro případ jejich spáchání stanovit trestní sankce.**¹¹⁷

Trest, nastupující jako reakce za spáchaný trestný čin, v sobě nese nejen odplatnou ale i preventivní funkci, jelikož má od spáchání činu napříště odradit jak samotného pachatele trestného činu (**individuální prevence**), tak i všechny ostatní jedince ve společnosti, na které uložený trest působí výchovně (**generální prevence**). Tresty, jejich výkonem a účinky se podrobněji zabývá **penologie** – nauka o trestech, kterou lze mít za součást kriminologie.

V českém právu tento represivní přístup zatím převažuje. Také první kroky v úpravě domácího násilí u nás byly trestněprávní a ne preventivní (viz. Oddíl 6.2)

Preventivní strategie

Preventivní strategie se prosazují zejména prostřednictvím **kriminální prevence**, na které se vedle státních institucí podílí také rodina, výchova, působení škol, médií, aktivity charitativních a jiných nestátních organizací, církví i veřejnost jako celek. Tento přístup je též označován jako tzv. *neformální kontrola kriminality*, pod kterou kriminologie souhrnně rozumí „soubor nejrůznějších aktivit mimotrestního charakteru orientovaných na odstranění, oslabení či neutralizaci kriminogenních faktorů s cílem zastavit růst kriminality nebo docílit jejího zmenšení.“¹¹⁸

*Podle zaměření obsahu se kriminální prevence člení na:*¹¹⁹

- **sociální prevenci**, zaměřující se na sociální faktory kriminality. Jedná se jednak o *vnější* kontrolu lidského chování prostřednictvím normativních systémů pravidel žádoucího chování jedince ve společnosti (právní řád, morálka, zvyklosti, atd.), jednak o *vnitřní* kontrolu lidského chování, ke které dospěje každý jedinec v rámci procesu socializace, jehož vrcholem je seberegulace vlastního chování a přijetí společenských norem „za své“.

Značnou roli přikládá sociální prevence také médiím. Sem můžeme podřadit aktivity organizací pomáhajících obětem násilí, které mají za cíl prezentovat problematiku domácího násilí ve všech typech médií. U nás jsme mohli zaznamenat mnohé podoby takové prezentace

¹¹⁷ Blíže viz.: Novotný, O., Vanduchová, M., a kol.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část. Praha, Aspi, a.s., 2007, str. 28, 40.

¹¹⁸ Novotný, O., Zapletal, J., a kol.: Kriminologie. 3. vydání, Praha, Aspi, 2008 str. 183.

¹¹⁹ Blíže viz.: Novotný, O., Zapletal, J., a kol.: Kriminologie. 3. vydání, Praha, Aspi, 2008 str. 184-200.

(např. domácí násilí a stalking se ve spolupráci s Bílým kruhem bezpečí, o.s. staly tématem televizního seriálu Ulice).

- **situační prevenci**, snažící se odstraňovat kriminogenní situace, zmenšovat příležitosti k páčání trestných činů a zvyšovat úspěšnost pachatelova dopadení (např. zvýšení dohledu nad rizikovou lokalitou, ukládání peněz v bance, apod.). Jako jednu z podob této prevence můžeme považovat právě institut vykázání, který má za cíl separaci násilníka od oběti předejít dalším možným útokům.

- **viktimologickou prevenci**, jejímž cílem je využít při tvorbě preventivních programů poznatky viktimologie. Ze své povahy svou pozornost zaměřuje především na potenciální a skutečné oběti trestných činů. Jde zejména o poradenství a osvětovou činnost, jejímž cílem je vštípit do společenského povědomí zásady ochrany před kriminalitou (např. jak se nevystavovat nebezpečí napadení či jak se při napadení bránit).

*Podle adresátů preventivních aktivit se kriminální prevence člení na:*¹²⁰

- **primární prevenci**, zaměřující se na celou společnost či na blíže vymezenou skupinu lidí (např. mládež, ženy). Opatření primární prevence mají působit na každého bez pohledu na míru jeho kriminálního ohrožení. Důležitou roli zde sehraává prosaditelnost právních norem spolu s rychlostí a efektivitou fungování státních institucí.

- **sekundární prevenci**, orientovanou na rizikové skupiny potenciálních pachatelů, potenciálních obětí nebo na kriminogenní situace. Důležitou roli v ní hraje činnost terénních sociálních asistentů, zaměřená na pomoc rizikovým skupinám (narkomani, bezdomovci, děti ulice, atd.).

- **terciární prevenci**, orientující se přímo na pachatele a oběti trestných činů s cílem zabránit u nich recidivě. U pachatelů se snaží o opětovné začlenění do společnosti. U obětí jde nejen o zabránění další primární viktimizace, ale také o předejití sekundární viktimizaci, o nápravu následků způsobených trestným činem a o poskytnutí oběti potřebnou pomoc.

V České republice se po roce 1989 vedle trestněprávních prostředků pro boj s kriminalitou začínají prosazovat i preventivní programy. Jejich tvorbou, aplikací v praxi a interpretací výsledů se zabývají k tomu speciálně zřízené odborné instituce.

V roce 1993 byl zřízen mezíresortní iniciační, koordinační a metodický orgán při Ministerstvu vnitra, **Republikový výbor pro prevenci kriminality**, který koordinuje činnost příslušných ústředních orgánů státní správy v oblasti prevence kriminality. Předmětem jeho činnosti je vytváření koncepce preventivní politiky vlády České republiky na mezirezortní

---

¹²⁰ Blíže viz.: Tamtéž, str. 201-204.

úrovni a její konkretizace na úrovni místní. Spolupracuje s občanskými iniciativami a hnutími, vypracovává projekty a programy prevence kriminality, vyhodnocuje jejich účinnost a informuje o nich vládu.

Zkoumání stavu, vývoje, příčin a projevů kriminality, sociálně patologických jevů a trestní politiky v České republice je náplň činnosti **Institutu pro kriminologii a sociální prevenci** (dále jen „Institut“), zřízeného Ministerstvem spravedlnosti. Při své výzkumné, studijní a analytické činnosti se jako jednou z oblastí zabývá i sociální prevencí zločinnosti a primární, sekundární i terciární prevencí zaměřenou na oběti trestných činů. Institut tak významně přispívá ke kontrole trestné činnosti. Velký význam má publikační činnost Institutu, a to jak o kriminalitě jako celku, tak o jednotlivých druzích kriminality. Výlučně problematice domácí násilí byla věnována analýza autorek Martinkové a Macháčkové¹²¹ „*Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*“, která přináší empirická data o výskytu fyzického domácího násilí a přehled právních norem, které násilné jednání upravují, včetně jejich zhodnocení a srovnání se zahraniční úpravou. Za významné považují, že mnohá autorkami navrhovaná řešení se po dlouhé době snažení nakonec stala součástí současné právní úpravy.

5.2 Prevence domácího násilí

Domácí násilí se svými specifickými znaky od ostatních podob násilné kriminality velmi liší a není možné, ve snaze mu předcházet, uspět se stejnými státem garantovanými preventivními opatřeními, které se používají na násilnou kriminalitu obecně. Jedním z důvodů je, že tato opatření jsou primárně koncipována na násilí páchané mezi cizími lidmi, zatímco domácí násilí se odehrává mezi lidmi, kteří se dobře znají a kteří jsou na sobě citově, sociálně a finančně vzájemně závislí. V rámci prevence je nutné k domácímu násilí přistupovat jako ke specifickému problému vyžadujícímu *specifická opatření*.

V současné době je všeobecně přijímáno, že předcházet domácímu násilí není možné bez oficiální **intervence státu**, která hraje v předcházení domácímu násilí nezastupitelnou roli. Pouhé soukromé rozhodnutí jednoho ze zúčastněných k ukončení násilí mezi partnery v zásadě nestačí. „Je faktem, že bez pomoci zvenčí nemá oběť ani pachatel šanci z rozjetého vlaku domácího násilí vystoupit. Oběti chybí síla a prostředky řešení, pachateli zájem.“¹²²

Zvláštnosti ovlivňující prevenci domácího násilí

---

¹²¹ Martinková, M., Macháčková, R.: *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2001.

¹²² Čírtková, L.: *Domácí násilí: Naléhavé problémy prevence a intervence v ČR*. Str. 1, in <http://bkb.juristic.cz/174587/old>. Stav ke dni 6.2.2010, 10:13.

- aby byla přijímaná opatření účinná, musí v nich klíčové postavení zaujímat zaměření na **instituty ochrany oběti** před domácím násilím, až pak na postih pachatele.
- pro oběti, které se odhodlají vyhledat pomoc, musí existovat státem garantovaná **místa pomoci**, která se prevenci a intervenci domácího násilí věnují a ve kterých oběť může kdykoli vyhledat odbornou pomoc. Pokud v konkrétním případě došlo k policejnímu zásahu, oběť by se neměla ocitnout v situaci, aby si pomoc musela vyhledat sama.
- vzhledem k opakování a nárůstu intenzity jednotlivých projevů domácího násilí je neúčinné postihovat právě jen jednotlivé projevy, které nemusí dosahovat hranice trestné činnosti, ale příště již mohou mít tragický následek. Stát musí zavést **opatření včasné a rychlé intervence, která zabrání opakování incidentů domácího násilí**.
- **hlavním cílem** prevence, stejně jako intervence domácího násilí, nemá být primárně trestní postih pachatele, nýbrž v případech, kdy je to ještě možné a oběma partnery chtěné, **snaha pomoci partnerskému soužití** tím, že zásahem z vnějšku bude násilným atakům do budoucna zabráněno.
- v rámci prevence domácího násilí je také nutné vycházet z míry intenzity a typu jeho projevů, protože jednotlivé formy domácího násilí mají různé příčiny vzniku a vyžadují **rozdílný přístup k prevenci**.

Primární, sekundární a terciární prevence domácího násilí

Pokud bychom vycházeli z vymezení jednotlivých druhů prevence (viz. Oddíl 6.1), podstatou **primární prevence** domácího násilí je podstoupit taková opatření, která by snížila riziko výskytu násilí mezi partnery, a to nejlépe taková, která by **zamezila vzniku okolností vedoucích k prvotnímu propuknutí násilí v partnerském vztahu**.¹²³ Výsledkem primární prevence by mělo být celkové snížení výskytu domácího násilí ve společnosti, přestože někteří jedinci se násilně budou chovat i nadále.

Cílem **sekundární prevence** je vnést pochopení a zcitlivění pro problematiku domácího násilí do činnosti státních orgánů (orgánů činných v trestním řízení i civilních soudů) a vytvořit propojený systém právních i mimoprávních navzájem se doplňujících institucí. Aby byl postup všech subjektů podílejících se na pomoci osobám ohroženým domácím násilím efektivní, je nutná jejich **vzájemná součinnost, spolupráce a informovanost**. Úkolem jednotlivých subjektů zúčastněných na interdisciplinární spolupráci je nejen *postihnout* různé podoby projevů domácího násilí, také *pomoc s konsolidací*

¹²³ Blíže viz.: Smith, M., Straus, M.A.: Primární prevence násilí mezi partnery. In <http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/prevence/primarni-prevence-nasili-mezi-partnery/r97>. Stav ke dni 6.2.2010, 10:48.

narušeného vztahu, existuje-li snaha k jeho udržení, ale zároveň také *ochrana oběti před násilníkem*, pokud záchrana vztahu není možná.

Kroky všech zainteresovaných subjektů by měly směřovat k **prevenci terciární**, tedy k tomu, aby v konkrétním vztahu dvou lidí nedošlo k opakování násilí.

Prevence a intervence garantovaná státem by měla být postavena na **třech základních bodech**.¹²⁴

- **informovanost veřejnosti** o domácím násilí, jeho příčinách a devastujících účincích; zvyšování povědomí široké a odborné veřejnosti o tomto jevu a jeho zákonitostech je jednou z nejúčinnějších forem prevence vzniku domácího násilí. Jsou tak *bořeny mýty*, které se ve společnosti o domácím násilí tradují. Oběť přestane být označována za osobu, která si za domácí násilí může sama, což napomůže ke zvýšení počtu obětí, které ohlásí týrání nebo alespoň vyhledají pomoc.

Velmi důležitá je též odborná informovanost lékařů, učitelů, zasahujících policistů či sociálních pracovníků, kteří jsou v mnoha případech první, koho oběť kontaktuje, nebo první, kdo by měl oběť domácího násilí rozeznat a poskytnout jí informace, kde může vyhledat specializovanou pomoc.

Kampaně v médiích zaměřené na zvýšení povědomí o domácím násilí a preventivní programy na školách výrazně snižují riziko sekundární viktimizace, které jsou oběti vystaveny, pokud se ve společnosti setkají s nepochopením a odsouzením.

- **ochrana oběti a zajištění jejího bezpečí ze strany státu**, neboť právě nulová reakce je jednou z příčin opakování násilí; jde o tzv. *strategii vměšování*, kdy stát na sebe bere povinnost oběť před domácím násilím chránit, např. tím, že agresora vykáže ze společného bytu. Poté nastupují další formy ochrany, např. poskytování poučení v oblasti práva, které zajišťují navazující instituce financované ze státních prostředků.

- **konfrontace pachatele s oficiální reakcí založená na myšlence nulové tolerance domácího násilí**; ze strany státu je tak deklarováno, že domácí násilí je neospravedlnitelné a neexistuje k němu omluvy. Za jednání je odpovědný v plném rozsahu jen agresor nikoli oběť. Ve státech, kde byl zaveden institut vykázání, je to pachatel, který musí ihned opustit společné obydlí, zatímco oběť zůstává doma.

Vlastní trest v prevenci dalšího násilného chování někdy nestačí. Stát by měl vedle trestních opatření vytvořit i nabídku **terapeutických programů**, na nichž by měli pachatelé domácího násilí povinnou účast.

---

¹²⁴ Blíže viz.: Čírtková, L.: Domácí násilí: Naléhavé problémy prevence a intervence v ČR. Str. 2, in <http://bkb.juristic.cz/174587/old>. Stav ke dni 6.2.2010, 10:13

5.2.1 Prevence domácího násilí v právním řádu České republiky

Z hlediska práva patřila Česká republika po dlouhou dobu mezi státy s tzv. **nulovou reakcí**. Dílčí útoky násilného chování jednoho z partnerů bylo možné postihnout, pokud dosáhly intenzity trestného činu ublížení na zdraví, omezování svobody, znásilnění, vydírání apod. Za prvek **kriminalizace** lze označit novelizaci trestního zákona¹²⁵, která zavedla zvláštní skutkovou podstatu trestného činu *týrání osoby žijící ve společném bytě nebo domě podle § 215a TrZ*, umožňující trestně postihnout jednotlivé dílčí útoky pachatele jako celek. Represe byla posléze doplněna **preventivním opatřením**, a to přijetím *zákona o ochraně před domácím násilím*, který nově zavádí institut vykázání násilné osoby, který zároveň propojuje s odbornou pomocí pro oběti, poskytovanou intervenčními centry a dalšími zasahujícími subjekty.

Český model ochrany před domácím násilím se zakládá na **policejní intervenci, sociální pomoci a soudní ochraně**. Prioritou systému je pomoc ohrožené osobě zastavit násilné incidenty včasným a účinným zásahem, ne primárně trestně stíhat násilníka. Bude-li v konkrétním případě jednání násilníka závažné tak, že dosáhne intenzity trestného činu, uplatní se i nadále trestněprávní normy a vůči podezřelému bude zahájeno trestní stíhání.

Po dobu trvání vykázání, po kterou je oběť z moci úřední ochráněna před agresorem, **přebírá za situaci oběti odpovědnost stát**. Jednak kontroluje, aby se násilník nevrátil domů, čímž dává oběti dostatečný čas a klid na rozmyšlení své situace, jednak oběti zprostředkuje odbornou pomoc intervenčního centra, jehož pracovníci mají za úkol poskytnout akutní psychosociální pomoc oběti v krizi a také ji vybavit maximem informací, jak svou situaci může dále sama řešit. Co oběť učiní je **ponecháno čistě na jejím rozhodnutí**, varianty řešení, o kterých před tím ani nemusela tušit, již ale zná. Může se do násilného prostředí vrátit či vztah ukončit. Vždy je od pracovníků intervenčního centra poučena, že v tomto okamžiku násilí většinou nekončí, naopak se může stupňovat.

K těmto dvěma zlomovým změnám, které se odehrály s dnešního pohledu „docela dávno“ a které jsou již zažitou součástí právního řádu i pro širokou veřejnost, se s novým trestním zákoníkem objevila novinka v podobě nového trestného činu **nebezpečného pronásledování** podle § 354 TZ, pomocí něhož je možné chránit osoby, které jsou po ukončení násilného vztahu vystaveny pronásledování ze strany bývalého partnera (tzv. ex-partner stalking, viz. Oddíl 2.3.3). Hodnocení této zcela nové úpravy bude možné až po té, co si najde své uplatnění v praxi.

---

¹²⁵ Zákon č. 91/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, který nabývá účinnosti 1. 6 2004.

Pokud bych měla **zhodnotit** současnou právní úpravu domácího násilí v České republice, tak zavedená preventivní opatření v podobě institutu vykázaní spolu s vytvořením sítě intervenčních center považuji z nejlepší možný přístup, který byl v oblasti boje proti domácímu násilí poznán. Zařadili jsme se tak mezi státy s téměř komplexní úpravou ochrany před domácím násilím. I když domácímu násilí nebude nikdy možné úplně zabránit, dnešní možnosti ochrany jsou pro oběti o mnoho nadějnější než kdysi.

Co je v českém právním řádu opomíjeno a co by, podle mého názoru, mohlo dále přispět k prevenci domácího násilí, je **zlepšení práce s násilnými osobami**, která by mohla být zařazena do komplexního systému prevence domácího násilí. Například by mohla být zavedena *institucionální pomoc pro osoby vykázané*, podobná pomoci intervenčních center poskytovaná osobám ohroženým domácím násilím. Zkušenosti ze zemí, kde terapeutické programy mají povahu alternativních trestů, poukazují na pokles recidivy násilného chování i zlepšení celkového postoje násilníků k ženám.

Práce s násilnými osobami a zajištění sociálních a terapeutických služeb pro násilné osoby je jedním ze sedmi strategických cílů **Národního akčního plánu pro prevenci domácího násilí**, jehož návrh je právě zpracováván **Výborem pro prevenci domácího násilí**, který byl zřízen při Radě vlády České republiky pro rovné příležitosti dne 1. 1. 2008. Národní akční plán má nabídnout komplexní řešení veškeré problematiky domácího násilí, včetně prevence a legislativní úpravy.

Posláním Výboru je připravovat podněty pro Radu vlády, prevence a boj proti domácímu násilí a spolupráce s orgány a organizacemi zabývajícími se domácím násilím. Jeho prioritou je vytvořit standardy pro poskytování služeb obětem domácího násilí, vytvořit preventivní a léčebné programy pro násilníky a podpora vzniku utajených azylových domů.¹²⁶

5.3 Občanská sdružení pomáhající obětem domácího násilí

V České republice existuje vedle intervenčních center systém pomoci obětem domácího násilí poskytovaný nejrůznějšími specializovanými poradenskými centry.¹²⁷ Jde o **nestátní neziskové organizace, které svou činnost přímo specializují na pomoc obětem domácího násilí**. Jednotlivá poradenská centra se v poskytovaných službách liší, souhrnně můžeme říci, že osobám ohroženým násilím, které se na poradenské centrum obrátí, jsou standardně poskytnuty následující sociální služby:

¹²⁶ Blíže viz.: <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rada-pro-rovne-prilezitosti/prevence-domaciho-nasili/vybor-pro-prevenci-domaciho-nasili-30381/>. Stav ke dni 6. 1. 2010, 16:58.

¹²⁷ Jako příklad lze uvést občanské sdružení Bílý kruh bezpečí, ROSA, ACORUS, profEM, Liga lidských práv, Magdalenkám a další.

- **odborné sociální poradenství**, mezi které patří jednorázové i dlouhodobé bezprostřední poradenství v oblasti sociální, psychosociální a socioterapeutické, dále také právní a psychologická pomoc či následná terapeutická péče.
- **azylové ubytování** s utajenou adresou poskytované ženám s dětmi, které jsou pobytem ve své rodině ohroženy na životě. Službu azylového domu s utajenou adresou nabízí například občanské sdružení ROSA.
- **telefonická krizová pomoc** která je často prvním kontaktem ohrožené osoby s poradenským centrem. Příkladem může být nonstop telefonická pomoc poskytovaná **DONA linkou**, kterou provozuje Bílý kruh bezpečí, o.s.

V mnoha případech je poradenské centrum prvním místem, které oběti domácího násilí poskytne **akutní krizovou intervenci**.

Práce poradenských center se řídí přísnými etickými a bezpečnostními pravidly, služby jsou poskytovány profesionálně vyškolenými pracovníky diskrétně, bezplatně a s ohledem na ochranu práv klienta.

Vedle **přímé pomoci** osobám ohroženým násilím se činnost poradenských center soustřeďuje i na **prevenci domácího násilí**. Díky aktivitám těchto organizací se tato problematika otevřela odborné i laické veřejnosti. Centra pořádají přednášky a konference k domácímu násilí, školí pomáhající pracovníky, prezentují problematiku v médiích, vydávají informační letáky, brožury a odborné publikace. Většina statistik o domácím násilí vychází právě z jejich činnosti. Centra též předkládají podněty k zákonodárným iniciativám a lze říci, že přijetí zákona na ochranu před domácím násilím bylo vyvrcholením jejich mnohaletého úsilí.

V rámci své činnosti nabízí některá poradenská centra nově i **terapeutické resocializační programy pro pachatele trestných činů**, zaměřené na pomoc pachatelům domácího násilí ke změně jejich chování a zlepšení partnerské a rodinné komunikace, díky kterým si mají agresori osvojit řešení konfliktů nenásilnou formou.¹²⁸

Lze **shrnout**, že to, co oběti domácího násilí nejvíce potřebují, jsou jednak krizová a případně dlouhodobá **odborná pomoc** (sociální, psychologická, zdravotnická, atd.) k překonání traumatické zkušenosti, jednak **informace** o všech možnostech řešení nastalé

¹²⁸ Pro příklad uvádím SOS centrum – Diakonie CČE, které vypracovalo „**Program pro osoby s násilným chováním ve vztazích**.“ Blíže viz.: <http://www.soscentrum.cz/nasili.htm>. Stav ke dni 6. 1. 2010, 21:42 nebo ADRA – Poradna pro oběti násilí a trestné činnosti – Hradec Králové, který v roce 2009 poskytl službu „**Práce s násilnými osobami a pachateli domácího násilí**“ 35 klientům. Blíže viz.: <http://www.adra.cz/adra/cz/projekty/projekty-v-cr/pyramida-pomoci/>. Stav ke dni 6. 1. 2010, 21:50.

situace. **Společným cílem všech intervenujících institucí musí být snaha o okamžité ukončení akutního násilí a prevence jeho opakování.**

5.3.1 Bezpečnostní plán

Nezbytnou součástí poskytovaných služeb je vyhodnocování aktuálního nebezpečí, které oběti domácího násilí ze strany agresora hrozí. Zejména v případech, kdy ohrožená osoba zůstává s násilníkem ve společné domácnosti a existuje vysoké riziko opakování násilí, je vhodné vytvořit **individuální bezpečnostní plán** (dále jen „IBP“), zaměřený na vytvoření účinných ochranných strategií, které může oběť v případě nebezpečí využít.

Při zpracování IBP se vychází z povahy násilných útoků, z okolností, které je vyvolávají, z možností ochrany a okamžité pomoci v bezprostředním okolí. IBP vychází z momentální situace a měl by být pravidelně aktualizován podle změn, ke kterým v násilném vztahu dojde.

Pracovník pomáhajícího poradenského centra se osoby ohrožené ptá na různé okolnosti, ze kterých poté vypracuje **doporučení**, která mají zvyšovat osobní bezpečnost osoby ohrožené. Jde např. o otázky:¹²⁹

- *existují nějaké okolnosti, které vyvolávají útok nebo podle kterých poznáte, že partner zaútočí?* Vlastnímu fyzickému napadení většinou předchází zvyšování napětí, proto je důležité, aby byla oběť schopná tyto varovné signály rozeznat. Pokud vycítí, že může dojít k napadení, měla by se dostat z dosahu agresora a měla by se vyhýbat místnostem, ze kterých nelze uniknout (např. koupelna).
- *osvědčily se Vám nějaké strategie v případě ohrožení?* Pokud o nějakých strategiích zmírňujících napětí a brutalitu útoků oběť ví, měla by je vědomě užít (např. podřídit se, neklást odpor, utéct).
- *kde v bytě jsou nebezpečné předměty, jsou zde zbraně?* Oběť by se měla vyhnout místnostem, kde jsou předměty, které může agresor při napadení popadnout (např. nůž), také místnostem bez oken či s jedním vchodem, odkud nebude možné uniknout. O bezpečném místě v bytě by měly být poučeny i děti. Je nutné je naučit, že jejich úkolem je zůstat v bezpečí a ne oběť (zejména matku) chránit.
- *na koho je možné se v případě akutní krize obrátit?* Oběť by měla lidem ve svém okolí, kterým může důvěřovat, říci o násilí. Se sousedy si smluvit signál, aby přivolali pomoc (např. rozsvícené světlo), nechat si u nich klíče, náhradní oblečení.

---

¹²⁹ Blíže viz.: Bednářová, Z., Macková, K., Wünschová, P., Bláhová, K.: Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám. Praha: Acorus, 2009, str. 44.

- ***máte naplánovanou únikovou cestu z bytu?*** Oběť by měla mít útěk předem promyšlený. Má vědět, která okna či dveře použít, jakým dopravním prostředkem se dostat na bezpečné místo, kde má naplánováno se ukrýt.
- ***máte-li děti, zvládnete je vzít s sebou?*** Oběť by měla vždy zahrnout děti do únikového plánu. I ony mohou být v ohrožení.
- ***máte připravenou bezpečnostní tašku pro odchod?*** V ní by neměly chybět osobní doklady oběti a dětí (rodné listy, občanský průkaz, pasy, kartičky zdravotní pojišťovny, řidičský průkaz, oddací list), peníze, bankovní karty, léky, lékařské zprávy, brýle, důležitá telefonní čísla, smlouvy týkající se bytu, klíče, oblíbená hračka dětí. Tašku je nejlépe mít připravenou na místě, odkud ji lze při náhlém odchodu bezpečně vzít, nebo ji mít schovanou u známých.

Pokud oběť přijme rozhodnutí od násilného partnera odejít, je velmi důležité, aby pracovníci občanských sdružení důrazně zpravili oběť o tom, že se nachází ve velmi rizikové situaci a že by měla navržená bezpečnostní opatření dodržovat. **Nikdy by partnera o plánu odejít neměla informovat**, i když to pro ni bude velmi těžké, protože není zvyklá činit rozhodnutí sama bez kontroly násilníka, zároveň může stále věřit, že se partner změní, pokud by věděl, že jej chce opustit.

Závěr

Tématem mé diplomové práce bylo domácí násilí a jeho prevence. Při zkoumání tohoto společensky škodlivého jevu jsem postupně došla k poznání, ze kterých závěrem mohu shrnout, že **domácí násilí** lze vymezit jako opakované, dlouhodobé a stupňující se násilí páchané v rámci intimního vztahu dvou osob, nabývající různých podob a stupňů intenzity, podléhající jistým vnitřním zákonitostem. Partnerovo násilné jednání začíná velmi drobnými útoky, postupně nabývá na četnosti i krutosti, až se časem stane nástrojem k udržování kontroly nad každodenním životem oběti. Nerovné role zúčastněných osob ve vztahu jsou jasně dané a neměnné. V roli oběti se může ocitnout jakákoli osoba bez ohledu na pohlaví, věk, vzdělání či společenské postavení.

K domácímu násilí dochází v soukromí, nikdy však není soukromou záležitostí, nýbrž závažným společenským problémem, který **vyžaduje specifická řešení**. Svou četností se domácí násilí řadí k nejrozšířenějším formám násilí, pro vysokou míru latence ale mnoho případů zůstává neodhaleno. Následky tohoto traumatizujícího jevu mají velmi vážný dopad na všechny členy rodiny, nejvíce jsou násilným prostředím ohroženy děti.

Za posledních několik let došlo v České republice v otázce vnímání domácího násilí k výrazným změnám. Za nejvýznamnější z nich se mi jeví skutečnost, že domácí násilí se postupně stalo věcí veřejnosti známou a věcí celou společností odsuzovanou. Za klíčové lze považovat, že postupnými legislativními opatřeními se obrátil postoj státu od nulové úpravy domácího násilí, přes jeho kriminalizaci až k současné preventivní úpravě, neboť právě nečinnost státu představuje v případech domácího násilí největší podporu pro udržení koloběhu násilí. Pro oběť, která bez pomoci zvenčí není zpravidla schopná násilný vztah ukončit, znamená intervence ze strany státu ochranu před dalším budoucím útokem, který by mohl mít daleko fatálnější následky než ten, který dal k intervenci podnět. **Domácí násilí je tak konečně akceptováno jako legitimní důvod pro vstup státních institucí do soukromí rodiny.**

Nynější právní úprava, která se počala kriminalizací domácího násilí, uskutečněnou prostřednictvím nové skutkové podstaty trestného činu **týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě** (§ 215a TrZ, dnes 199 TZ), a která byla posléze zákonem o ochraně před domácím násilím doplněna o **institut vykázaní** a obligatorní pomoc intervenčních center, je založena na **preventivním přístupu**. Upřednostněna jsou opatření netrestní povahy, která jsou **kombinována s prvky trestního práva** tam, kde je to nutné vzhledem k závažnosti konkrétního případu.

Ani po těchto legislativních změnách nelze říci, že domácí násilí v České republice zmizelo, jeho výskyt pravděpodobně ani neklesá. Důležité ale je, že domácí násilí není státem tolerováno a že jsou obětem domácího násilí k dispozici nástroje pro včasné systémové řešení, které napomůže násilí ve vztahu včas ukončit.

Nelze tvrdit, že současná právní úprava domácího násilí je dokonalá a bez mezer. Jako nesmírně pozitivní vidím, že se právní úprava neustále zdokonaluje a vyvíjí (viz. např. nový trestní postih stalkingu, příprava zavedení terapeutických programů pro násilníky do praxe na celostátní úrovni, atd.). Na tomto místě je nutné si uvědomit, že **citlivý přístup** k obětem ze strany zasahujících policistů, soudců, státních úředníků a všech dalších osob, před kterými bude muset oběť násilí znovu ve vzpomínkách prožít, zastoupí i absenci sebeúčinnějších právních institutů ochrany před domácím násilím.

V **prevenci** domácího násilí se jako zásadní stále jeví dostatečná osvěta a informovanost laické veřejnosti o domácím násilí, o jeho specifických znacích a příčinách. Pochopení těchto zvláštností zastává v cestě celkového snižování násilí mezi blízkými osobami ve společnosti stěžejní pozici. Nezastupitelnou roli v této činnosti hrají informační kampaně a vzdělávací akce **organizací pomáhajících obětem** domácího násilí. Ty nejen že poskytují obětem krizovou pomoc, vedle toho také prezentují problematiku domácího násilí v médiích a usilují o neustálé zlepšení právní úpravy cestou zákonodárných iniciativ.

Hlavním cílem mé práce bylo provést ucelené pojednání o obecně teoretických základech domácího násilí spolu s rozbořem a zhodnocením institutů ochrany a prevence před domácím násilím v právním řádu České republiky. Mohu jen doufat, že se mi tento cíl podařilo alespoň zčásti naplnit.

Resume

The subject of my thesis is “**The domestic violence and its prevention**”. The aim of the thesis was to think about theoretical issues of this pathological phenomenon and about the whole legal situation in the Czech Republic.

Domestic violence (also “partner abuse”) is defined as repeated, long term and escalating violence committed within the intimate relationship between two persons. It can take very different forms (**physical, mental, sexual, social and economics** violence) and varying degrees of intensity. Violent behaviour of the aggressor arouses fear in the threatened person. Both partners have clearly and invariably defined roles.

Usually the domestic violence is committed **in a private site** but it can never be a private matter. It’s a serious social problem, which must be dealt with a power state intervention. Among all the types of violent acts the partner abuse is the phenomenon with the highest frequency as well with a very high latency. Violence in a relationship has very serious consequences for each member of a family, most threatened are children.

In the Czech Republic, we’ve had no special domestic violence legislation for a long time. The first big step was a criminalisation of domestic violence in 2004 when a new crime referred to as “**torture of a person living in a shared apartment or house**” was accepted in accordance with **Section 215a** of the Act No. 140/1961 Coll., Penal Act. The second important change brought an adoption of **the Act No. 135/2006 Coll., which amends certain acts in relation to protection against domestic violence** effective as of 1. 1. 2007. Thereby the Czech Republic after all joined other EU states whose legislation provides a comprehensive legal framework for preventing domestic violence and offering qualified assistance to the victims of it.

The **protection** against domestic violence is founded on three pillars. The first pillar is **police intervention** performed by the **evicting the aggressor from the shared dwelling** for 10 days. The second pillar is protection provided to persons in danger in **intervention centers** where qualified social workers provide the victims social and legal assistance and mental support. Purpose of their activities are to inform them about all possibilities of solutions to their situation and to coordinate the cooperation of the involving institutions. The third pillar is protection provided by the **courts** by the **special preliminary measures on personal and territorial protection** of person in danger. By this an aggressor may be ordered to leave the shared dwelling for one month and refrain from making any contact with the petitioner.

The most important thing in the **prevention** of domestic violence is a public awareness about domestic violence including its special features which make from domestic violence serious societal problem. The main role play media and schools, where teachers should speak with children about domestic violence. It's necessary for each young human being to know that the phenomenon "partner abuse" exists, what does it means and how they can help people in danger.

The thesis shall constitute a complete adjustment of domestic violence and I hope that I dealt with it duly.

Příloha

Rozhovor s poradkyní Bílého kruhu bezpečí, o.s.

Při příležitosti návštěvy pardubické pobočky občanského sdružení Bílý kruh bezpečí mi laskavě odpověděla na několik otázek paní Plk. PhDr. Marie Kopecká, která jako poradkyně Bílého kruhu poskytuje právní rady přicházejícím klientům. Sama při svém zaměstnání vedoucí oddělení práva a psychologie na Vyšší policejní škole MV v Pardubicích vzdělává mladé policisty mj. v trestním právu, má též bohaté zkušenosti z vykonávané funkce vyšetřovatele Okresního úřadu vyšetřování Policie České republiky, kterou zastávala do roku 2002. Rozhovor¹³⁰ probíhal ve velmi příjemné atmosféře, paní doktorka je jako poradkyně Bílého kruhu člověkem na pravém místě, člověkem ochotným naslouchat, pomoci a poradit. Předkládám zde přepis odpovědí na mnou kladené otázky:

Jak konkrétně vypadá Vaše práce při pomoci individuální oběti domácího násilí, která Vás vyhledá?

„Pobočka Bílého kruhu, kde pracuji jako poradce, je tu pro klienty každé úterý od 17 hod. do 19 hod., příp. dle předchozí telefonické domluvy do 20 hod. . Vždy je zde pracovník recepce, který se jako první přicházejícího klienta ujímá a zjišťuje, s jakým problémem přichází. V oddělené kanceláři jsou pak poradce právník a poradce psycholog. Je na volbě klienta, zda zůstane anonymní. S klientem navážeme klidný rozhovor, při kterém se rozhovoří o své situaci. Poté se klientovi snažíme co nejsrozumitelněji vylicit možná řešení jeho problému. Někteří klienti přijdou opakovaně, někteří si přijdou jen popovídat a zjistit, zda jejich tíživá situace je problém k řešení nebo zda je chyba v nich, že oni sami jsou labilní a neschopní, často se obviňují. Na recepci je vždy vyplněn záznamový list, s jakým problémem klient přišel a poté je poradci do záznamového listu doplněno jaká pomoc mu byla poskytnuta, zda právní, psychologická či metodická. Průběh může být různý. Klient může přicházet se znalostí právní stránky, s potřebou vyhledat pomoc psychologa, nebo naopak žádá o právní rady, protože cítí, že situace, ve které se nachází není v pořádku, že se necítí dobře. Jindy, pokud je klient naprosto dezorientován, je na místě podat celostní resp. komplexní službu. Často klient vůbec neví, že není povinen si nechat líbit nastalou rodinnou situaci, že násilí v rodině není normální jev a že nikdo není povinen násilí trpět. Pokud klient nemá zázemí a nemá kam odejít, jde o nejtěžší případy. Klient je psychologem informován a je mu doporučován tzv. bezpečnostní plán, tedy aby si rozmyslel, kam by v případě útoku

---

¹³⁰ Poskytnuté údaje byly podávány v obecné rovině, bez uváděných jmen či bližšího rozlišení, aby nebylo možno rozpoznat konkrétní případy.

mohl jít, aby měl připravenou pohotovostní tašku, aby volal policii, aby se domluvil s přáteli, sousedy, má kontakt na azylový dům, na nonstop Linky důvěry.

Peněžní pomoc, která by odchodu ulehčila, námi poskytována není. Vše je ještě horší, jsou-li všemu přítomny děti nebo pokud i ony jsou napadány, dítě se pak stává druhotnou obětí. V tomto případě musí být informován OSPOD. Práce poradce je vykonávána ve volném čase a dobrovolně bez finanční odměny. Vždy se snažím spolu s psychologem poskytnout maximum, které klientovi může pomoci se zorientovat a rozmyslet se, zda chce a jakým způsobem tuto náročnou životní situaci řešit. Zde bych chtěla zdůraznit, že v případě násilí platí, že pouze účinná ochrana je brzká ochrana, kdy je třeba mimo jiné zrekonstruovat myšlení a chování ohrožené osoby“

Jak často vyhledávají pomoc týkající se domácího násilí muži? Mohla byste porovnat, v jakých situacích a s jakým očekáváním přichází ženy a v jakých muži? Liší se?

„Klientů mužů chodí zanedbatelný počet. Já sama si z poradny vybavím pána, který byl obětí fyzických útoků ze strany své manželky. Zajímavé je, že navenek působil velmi společensky, extrovertně. Domácí násilí páchané na mužích má ještě větší míru latence. Muž - oběť domácího násilí - si myslí, že ve své roli muže selhal. Nechal se napadat, nezvládl se ubránit. Pro to vše se stydí trestní oznámení podat. Jinak očekávání mužů shledávám stejná jako u žen. Jsou jimi odpovědi na otázky, jak z toho ven, jak situaci vyřešit? Na mě je tyto otázky zodpovědět, umožnit klientovi se v jeho pozici zorientovat. Je nutné klientovi říci, že domácí násilí bude eskalovat. Je však na klientech, jak se sami zachovají, jak se nakonec rozhodnou. Často se oběť radikálního řešení bojí, že tím bude vše ještě horší. Vzpomínám si, že jeden muž nakonec řešil domácí násilí tak, že raději zanechal násilné partnerce vlastní dům, jen aby už vše bylo za ním. Při příležitosti přednášky konané pro vojáky jsem byla v ústraní oslovena jedním z nich. Cítil se zmatený a bezradný. Byl takticky vydírán svou ženou, která jej systematicky fyzicky napadala, snad s cílem jej vyprovokovat k agresi. Pokud by nezůstal pasivní a nechal se vyprovokovat k násilí, jako příslušník ozbrojených složek státu by byl trestním oznámením své ženy zbaven možnosti své povolání do budoucna vykonávat, což do jeho pozice vnášelo ještě další rozměr, a to strach, že přijde o zaměstnání. Ať je to muž či žena, vždy se jedná o traumatizující a škodlivé následky.“

V jaké fázi vývoje spirály domácího násilí oběť nejčastěji přichází?

„Toto je velmi různé a individuální. Záleží na tom, jak vysokou hranici únosnosti má oběť nastavenou. Většinou ale je domácí násilí již rozvinuto a intenzita se ještě zvyšuje, systematicky graduje. Oběť přichází v okamžiku, kdy má pocit, že už situaci neustojí, že ji pro nezastavitelnost a eskalaci útoků nezvládne. Domácí násilí není o tom, že najednou se

něco stane. Je to jev plíživý a nevědomky se stupňující. Tato situace je často, pro názornost, přirovnávána k pokusu se žábou. Pokud vložíte žabu do horké vody, bude to pro ni šok a bude mít snahu se z horké vody dostat, bude bojovat o život. Pokud vložíte žabu do studené vody, kterou budete pomalu zahřívat, pak se žába bránit nebude a nakonec v důsledku zvyšujících se stupňů zahyne. Čím později klient přichází, tím je řešení situace komplikovanější, protože hranice násilí jsou až příliš posunuty do privátní sféry oběti. Bohužel vím o případech, kdy i policisté bagatelizovali situaci se znaky domácího násilí, čímž neprofesionálním způsobem posílili pozici násilníka.“

Setkala jste se s případy, že přicházející oběť je rozhodnuta od násilníka neodejít nebo že se oběti ještě ani necítí být? Nebo pro pomoc přicházejí jen hluboce traumatizované oběti?

„U klientek, které se již doma v dětství setkaly s domácím násilím páchaným například hrubým otcem na matce, lze častěji pozorovat, že si svou roli oběti ještě nejsou jisty. Takové ženy, jsou-li bity, si myslí, že si za to mohou samy, že si to zaslouží, protože ony jsou ty špatné, které si nelibost ve formě agrese zaslouží. Jako poradci se snažíme klientům vysvětlit, že u jedné facky nikdy nezůstane a že ani jedinou facku není nikdo povinen strpět, že nikdo nemá právo přistupovat k takovéto formě řešení interpersonálních konfliktů. Při práci s klienty a v jejich rozhodování hrají velkou roli nezletilé děti a finanční závislost oběti na násilné osobě. Často si oběti-ženy kladnou otázky, jak je možné, že jejich manžel, kterého miluje a který je přáteli pokládán za dokonalého, ohleduplného a záviděníhodného manžela, který je okolím vnímán jako milý a pozorný muž, se za dveřmi rázem změní v despota? Uvěří jim to někdo vůbec? Násilník svou roli hravě zvládá, umí se přetvařovat. Žena je zmatená a v té chvíli přichází k nám. Řešení je ale jen jedno jediné, útěk! Já sama mám ze své rodiny zkušenost s násilným partnerem a mohu jen potvrdit, že vysvětlování, prosby, pomoc manželské poradny byly neúčinné. Násilný partner vždy sáhne po naučeném scénáři, a to i v takovém případě, kdy uvádí a slibuje, že se to již nikdy nebude opakovat. V současné době se hovoří o tom, že by naše společnost měla, pro záchranu vztahu, pracovat s násilnou osobou. Mělo by se jednat o dobrovolnou terapii. Otázkou však zůstává, zda a kolik násilníků si uvědomí, že oni jsou tím problémem, a že by právě oni měli podstoupit diagnostickou léčbu.“

Je nějaký příběh, který pro Vás samotnou byl něčím výjimečným, o který jste se více zajímala?

„Vzpomněla bych případ domácího násilí, se kterým jsem se setkala v mé předchozí profesi policejní vyšetřovatelky. Pachatelem byl muž, který se vrátil z výkonu trestu odnětí

svobody, který si odpykával za násilnou trestnou činnost páchanou na své matce. Po propuštění se vrátil ke své partnerce, byl nezaměstnaný, holdoval alkoholu. Jedné noci na partnerce po pozdním příchodu domů hrubě vyžadoval anomální sexuální praktiky a uvaření večeře. Jídlo ale nebylo podle jeho představ, počal ho po partnerce házet, chytil ji za vlasy a tloukl jí hlavou o zeď. Pak byt, který mj. nepatřil jemu ale partnerce, zamkl. Když mu po dvou dnech došly cigarety a poslal přítelkyni koupit nové, vyhledala pomoc lékaře, který oznámil Policii ublížení na zdraví. Proti muži bylo zahájeno trestní stíhání a byl jako obviněný zadržen. Když jsem poškozenou vyslýchala, v jednu chvíli jsem se v důsledku jejího zdravotního stavu, kdy byla v krunýřovém korzetu, přenesla z pozice vyšetřovatelky a promluvila jsem k ní jako poradkyně Bílého kruhu bezpečí. Upozornila jsem ji, že útoky budou gradovat, aby společné soužití pečlivě zvážila se všemi možnými riziky do budoucna. Vzhledem k tomu, že se ve vztahu k obviněnému jednalo o osobu blízkou, poškozená využila dispozičního oprávnění ust. § 163 a § 163a trestního řádu a souhlas s trestním stíháním udělila. Poškozená v závěru výslechu svůj udělený souhlas vzala zpět, pamatuji si přesně její slova, kdy uvedla, že by její přítel vazbu nepřežil. Trestní stíhání bylo zastaveno. Po necelých dvou letech ji tentýž muž mnohačetnými ranami ubodal k smrti.“

Jak hodnotíte systém prevence před domácím násilím v České republice? Je něco, co byste změnila či něco, co podle Vás v systému prevence chybí?

„Vždy bude platit, že prevence je lepší než represe a její následky. To, že je domácí násilí, resp. obecně násilí, věcí špatnou, nepřijatelnou a společností netolerovanou, by mělo být zahrnuto do výuky již na základní škole. Samozřejmě jako první má působit výchova v rodině. Kde ale rodina selhala a dítě v násilném prostředí vyrůstá, je škola prvním místem, kde se dítě dozvídá, že tato situace není v pořádku. Je třeba si také uvědomit riziko, že často ten, kdo v násilí vyrůstá, si osvojuje násilné normy chování a v budoucnu ve vypjatých situacích sáhne po naučeném scénáři, tedy naučené roli násilníka. Apeluji i na své studenty, mladé policisty, aby domácí násilí nebagatelizovali a nepodceňovali. Naopak, všem případům je nutno věnovat velkou pozornost. V současné době je právně, myslím dostatečně, problematika domácího násilí ošetřena. Řeší ji přestupkový zákon, trestní zákoník, institut vykazání je upraven v zákoně o Policii ČR, občanský soudní řád poskytuje institut předběžného opatření, zákon o sociálně právní ochraně dětí dbá o blaho dítěte. Podstatou zůstává umět s příslušnou normou pracovat, umět ji aplikovat, což klade nároky na stálé sebevzdělávání.“

Jak hodnotíte rozvoj spolupráce policie, intervenčních center a justice při řešení konkrétních incidentů?

„Spolupráce Policie s intervenčními centry a soudy je dána zákonem. Na desetidenní lhůtu, kdy byla násilná osoba policií vykázána, může navázat vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu, čímž lze z rozhodnutí soudu dosáhnout prodloužení lhůty zákazu vstupu do společného obydlí, a to až na jeden rok od okamžiku jeho nařízení. O tomto kroku je policista ze zákona povinen ohroženou osobu poučit. Do 24 hodin od vstupu policisty do společného obydlí zašle kopii úředního záznamu o vykázání příslušnému intervenčnímu centru, soudu a jsou-li v rodině nezletilé děti, pak i OSPODu. Policista sám, ve lhůtě tří dnů provádí o respektování vykázání kontrolu. Bližší postup policie je ještě blíže rozkomentován v závazném pokynu policejního prezidenta. Spolupráce všech subjektů je dána úřední povinností. Zpravidla policisté jsou těmi prvními, kteří vyhodnotí situaci a činí další kroky. Pokud bych měla hodnotit jednání policistů, pak musím jednoznačně konstatovat, že v současné době, kdy se o problematice domácího násilí hovoří stále častěji, je přístup policistů mnohem zodpovědnější, což je výsledek resortního vzdělávání, ale i osobnostních předpokladů zkušeného policisty.“

Zlepšily se podle Vás možnosti pomoci obětem domácího násilí po zavedení zákona na ochranu před domácím násilím a jak hodnotíte institut vykázání násilné osoby? Je policisty aplikován řádně?

„Pozice oběti domácího násilí je v souvislosti s novým zákonem jednoznačně lepší, vykázání násilníka do našeho právního řádu považuji za krok správným směrem. Vykázání nemá být užito, až když se něco stane, je hlavně preventivním opatřením. Novela dobře zareagovala a rozšířila ochranu ohrožené osoby před násilnou osobou vedle vykázání z obydlí také na zákaz zdržet se styku a navazování kontaktu násilné osoby s osobou ohroženou.

Zasahující policista je vyškolen tak, aby uměl vyhodnotit situaci v rodině a učinit potřebná opatření. Policista vždy jedná z úřední povinnosti ve snaze ochránit práva ohrožené osoby. Za výbornou pomůcku považuji metodu SARA DN, podle které zasahující policista diagnostikuje, zda a v jaké fázi se domácí násilí nachází. Zde je třeba zdůraznit, že jedním z hlavních znaků domácího násilí je neměnnost rolí, tedy role oběti a pachatele. Pokud v rodině dohází ke vzájemnému napadání, např. film „Válka Rosseových“, o domácí násilí se nejedná. Osobně se domnívám, že pomoc obětem domácího násilí se oproti předešlým rokům výrazně zlepšila a je dostatečná.

Institut vykázání násilné osoby v rámci České republiky je prakticky aplikován a je, tak, jako v každé profesi, věcí lidského přístupu, který by se měl snoubit s tolikrát již zmiňovaným úředním postupem. Velkou roli, a to v dobrém smyslu slova, sehrála média. Veřejnost je mnohem více informována a obecně násilí odsuzuje.“

Seznam literatury

Literatura, monografie:

- Bednářová, Z., Macková, K., Wünschová, P., Bláhová, K.: *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, 2009, 92 s. ISBN 978-80-254-5422-0
- Buskotte, A.: *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008, 176 s. ISBN 978-80-251-1786-6
- Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: *Trestní právo procesní*. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, 824 s. ISBN 978-80-7357-348-5
- Conwayová, H.L.: *Domácí násilí: příručka pro současné i potenciální oběti se zákonem č. 135/2006 Sb. platným od 1. ledna 2007*. Praha: Albatros, 2007. 158 s. ISBN 978-80-00-01550-7
- Čechová, M., Čechová, J., Hořínová, A., Mrázková, Z.: *Bílá místa v péči o oběti domácího násilí: analýza systému pomoci obětem domácího násilí s výstupy monitoringu domácího násilí v Jihomoravském kraji*. Liga lidských práv, 2007, 148 s.
- Čírtková, L., Macháčková, R., Vitoušová, M.: *Domácí násilí: přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích: studie*. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2002, 143 s. ISBN 80-86284-19-0
- Čírtková, L.: *Moderní psychologie pro právníky: Domácí násilí, Stalking, predikce násilí*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008, 160 s. ISBN 978-80-247-2207-8
- Čírtková L.: *Forenzní psychologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2004, 431 s. ISBN 80-86473-86-4
- Čírtková, L., Vitoušová, P.: *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada Publishing, a.s.: 2007, 192 s. ISBN 978-80-247-2014-2
- Dufková, I., Zlámal, J.: *Domácí násilí se zaměřením na problematiku oběti*. Praha: Střední policejní škola Ministerstva vnitra, 2005, 51 s.
- Hronová, M.: *To si dovolit nesmíš*. Praha: ROSA, 2006, 80 s.
- Jelínek, J., a kol.: *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, 896 s. ISBN 80-87212-24-0
- Jelínek, J., a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, 1216 s. ISBN 978-80-87212-22-6
- Kolektiv autorů: *Domácí násilí: násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton, 2006, 108 s.

ISBN 80-7254-914-6

- Kolektiv autorů: *Syndrom CAN a způsob péče a rodinný systém*. Praha: IREAS, 2007, 229 s. ISBN 978-80-86684-47-5
- Marešová, A., Cejp, M., Holas, J., Martinková, M.: *Kriminalita v roce 2007. Sborník statí pracovníků IKSP a časové řady vybraných ukazatelů kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, 115 s. ISBN 978-80-7338-083-0
- Martinková, M. a kol.: *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku - se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, 99 s. ISBN 978-80-7338-087-8
- Martinková, M., Macháčková, R.: *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Dva příspěvky k problematice domácího násilí v České republice (empirické poznatky a rozbor vybrané právní problematiky). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, 143 s. ISBN 80-86008-98-3
- Novotný, O., Vanduchová, M. a kol.: *Trestní právo hmotné - I. Obecná část*. Praha: ASPI, a.s., 2007, 556 s. ISBN 978-80-7357-258-7
- Novotný, O., Vokoun, R. a kol.: *Trestní právo hmotné - II. Zvláštní část*. Praha: ASPI, a.s., 2007, 480 s. ISBN 978-80-7357-259-4
- Pöthe, P., *Dítě v ohrožení*. 2., rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999, 186 s. ISBN 80-86103-21-8
- Sborník materiálů: *Domácí násilí a zdravotně postižení*: sborník materiálů z celostátní konference organizované o.s. ORFEUS ve spolupráci s katedrou sociální práce a sociální politiky Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové za účasti Sexuologické společnosti České lékařské společnosti JEP. Praha: Orfeus,o.s., 2005, 88 s. ISBN 80-903519-2-1
- Stevens, A., Kesslerová, I., Steinacková, K.: *Přehled osvědčených postupů při prevenci různých typů násilí v Evropské unii*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, 140 s. ISBN 978-80-7338-058-8
- Szczepaniková, A., Žáková, M., Langhansová, H.: *Jak jednat v případech domácího násilí?: praktická doporučení pro příslušníky, příslušnice Policie ČR*. Brno: Liga lidských práv, 2004, 24 s.
- Šámal, P. a kol.: *Trestní řád. Komentář. I. Díl*. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, 1501 s. ISBN 978-80-7400-043-0
- Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: *Trestní zákon. Komentář. I. a II. Díl*. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, 1719 s. ISBN 80-7179-896-7

- Šedivá M. a kol.: *Metodický rámec interdisciplinární spolupráce na místní úrovni při řešení případů domácího násilí*. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2007, 54 s.

ISBN 978-80-239-9449-0

- Vanduchová, M., Gřivna, T.: *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI,a.s., 2008, 492 s. ISBN 978-80-7357-365-2

- Vangeli, B.: *Zákon o Policii České republiky*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, 458 s. ISBN 978-80-7400-142-0

- Vargová - Marvánová, B., Pokorná, D., Toufarová, M.: *Partnerské násilí*. Praha: LINDE, 2008, 159 s. ISBN 978-80-86131-76-4

- Vargová - Marvánová, B., Vavroňová, M.: *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci*. 2., doplněné vydání. Praha: ROSA, 2008, 96 s.

- Vodáčková, D.: *Krizová intervence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 543 s.

ISBN 978-80-7367-342-0

- Voňková, J., Huňková, M.: *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: proFem, 2004, 194 s. ISBN 80-239-2106-1

- Voňková, J., Huňková, M., Pavlíková-Čacká, I.: *Domácí násilí v České republice v roce 2002 z pohledu práva*. Praha: proFem, 2002, 75 s.

- Voňková, J., Spoustová, I.: *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2., přeprac. vyd. Praha: proFem, 2008, 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3

- Zapletal, J., Novotný, O. a kol.: *Kriminologie*. 3. přeprac. vyd. Praha: ASPI,a.s., 2008, s. 528. ISBN 978-80-7357-376-8a

- Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej v dňoch 15.-16. októbra 2007: *Domáce násilie - nová prax a nová legislatíva v Európe*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, 129 s. ISBN 978-80-88-931-96-6

Články:

- Gabrišová, V.: *Rozhodování policie o vykázaní ze společného obydlí a správní řád*. Správní právo č. 8/2006.

- Mates, P.: *Úkoly policie při řešení domácího násilí*. Právní rádce č. 1/2009.

- Vanduchová, M.: *Ke kriminalizaci domácího násilí*. Acta Iuridica Olomucensis, Vol. 1, 2005, No. 2

Články čerpané z internetu:

- Čírtková, L.: *Domácí násilí*. Kriminalistika [On-line]. 2006, č. 3 [citováno 4. února 2010].
Dostupný z: <http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2006/03/cirtkova.pdf>.
- Čírtková, L.: *Domácí násilí: Naléhavé problémy prevence a intervence v ČR*. [citováno 4. února 2010].
Dostupný z: <http://bkb.juristic.cz/174587/old>.
- Čírtková, L.: *Psychologické poznatky k nebezpečnosti pronásledování (stalking)*. Kriminalistika [On-line]. 2004, č. 4 [citováno 4. února 2010].
Dostupný z: <http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2004/04/cirtkova.pdf>.
- Jelínek, J.: *K trestněprávnímu postihu domácího násilí*. Kriminalistika [On-line]. 2005, č. 4 [citováno 4. února 2010].
Dostupný z: <http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2005/04/jelinek.html>.

Právní předpisy a dokumenty:

- Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy ze dne 26. 3. 1985, R (85) 4, o násilí v rodině.
- Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy členským státům ze dne 30. 4. 2002, Rec/2002/5, o ochraně žen před násilím.
- Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy ze dne 14. 6. 2006 Rec(2006)8 ohledně pomoci obětem trestných činů.
- Doporučení 1582(2002) Domácí násilí vůči ženám, text přijat Shromážděním dne 27. září 2002 (32. zasedání).
- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 91/2004 Sb., kterým se mění trestní zákon [PSP, tisk 298/0].
- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím [PSP, tisk 828/0].
- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník [PSP, tisk 410/0].
- Úmluva o právech dítěte (publikována jako Sdělení č. 104/1991 Sb.).
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 29/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.
- Závazný pokyn policejního prezidenta č. 179/2006, kterým se stanoví postup příslušníků Policie České republiky v případech domácího násilí.

Internetové stránky:

<http://www.acorus.cz/>.

<http://www.profem.cz/>.

<http://www.bkb.cz/index.php>.

<http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw>.

<http://www.domacinasili.info/cze/>.

<http://www.rosa-os.cz/>.

<http://www.donalinka.cz/index.php>.

<http://www.stopnasili.cz>.

<http://www.justice.cz/uvod/justice.aspx>.

<http://vlada.cz>

<http://www.koordona.cz/>.

<http://www.ok.cz/iksp/news.html>

<http://www.llp.cz/>.

<http://www.magdalenium.cz/>.

<http://www.mvcr.cz/nasili/default.htm>.

<http://www.ok.cz/iksp/news.html>

K účelu archivace:

Překlad názvu diplomové práce do anglického jazyka: „Domestic violence and its prevention“

Klíčová slova diplomové práce a jejich překlad do anglického jazyka:

- násilí / violence
- vykázení / eviction
- týrání / torture